

ПУЛС ВАРОШИ 2

прилози за монографију
Обреновца

Библиотека „Влада Аксентијевић“
Обреновац
2007.

Записи о прошлости наше вароши део су историје коју пажљиво намењујемо себи.

Брижљиво припремљени и обрађени, они су натопљени садашњим духом, што наизглед затвара круг научности јер одбацују време, јер отварају општу сентименталност и чежњу иако се строго придржавају аката и метода, јер само наговештавају суштину живота какав је био, без намере да га до краја објасне.

Дорада је остављена читаоцима.

Неко ће рећи *био је такав урбанистички план*, неко ће рећи *била је калдрма као руком насликана*, неко ће тражити уџбеничку доследност у догађајима, неко обично стабло на црно-белој фотографији... Једно је сигурно - опште место ће бити свест о посебној врсти идентитета која личи на фамилијарну блискост, на наслов ове књиге, на причу о нама...

Милан Ђурђевић

Мр Адам Н. Црнобрња
Музеј града Београда

ПОДРУЧЈЕ ОБРЕНОВЦА У РИМСКО ДОБА

Сагледано кроз археолошке податке

Сагледавањем података добијених са више од тридесет археолошких локалитета са римским материјалом на територији Обреновца, покушало се приступити реконструкцији живота на томе подручју у римско време. Посебна пажња обрађена је на положаје римских путева и вила рустика.

Кључне речи: археологија, антика, Рим, римски путеви, *Raetia Inferior*, вила рустика, Обреновац.

О животу и догађајима на територији Обреновца у римском периоду до сада је углавном парцијално писано. Један кратак осврт на ту проблематику потекао је из пера покојног Вите Радовановић у књизи *Обреновац и околина*. Са друге стране, објављени су бројни чланци у којима су обрађивани поједини археолошки налази или групе налаза са ове територије. Готово комплетна библиографија тих радова обједињена је у раду *Археолошка налазишта на територији Обреновца* (Црнобрња 2005). Током досадашњих истраживања је регистровано више од 30 локалитета са траговима живота из римскога времена, али се осим већ поменутог (Црнобрња 2005), нису појавили радови који би објединили све те информације на основу којих би се могло приступити изради прецизне слике Обреновца у том периоду. До сада су археолошка истраживања мањег обима обављена у зони римског насеља на Ушћу (1966. и 1967. године) и на локалитету Дренска вода где је истраживана једна римска вила рустика. На жалост, резултати ни једног од ова три истраживања нису објављени, док је од оних са Ушћа изгубљена и

документација. Сви остали локалитети евидентирани су само на основу површинских налаза.

Због тога је потписник ових редова, у оквиру делатности Музеја града Београда приступио изради и реализовању вишегодишњег пројекта *Археолошка налазишта на територији Обреновца*. Предвиђено је да се ово истраживање одвија три године и да током њега буду обављени: ревизија стања досад евидентираних локалитета, систематско рекогносцирање и на крају презентација постигнутих резултата. Као логична прва фаза овога пројекта наметнуло се ревизионо рекогносцирање, чији је основни циљ био утврђивање тачних локација већ евидентираних археолошких локалитета и бележење тренутног стања њихове угрожености, уз евидентирање евентуалних нових налазишта, а што је у доброј мери већ учињено и објављено (Црнобрња 2005).

Приликом сагледавања проблематике археолошких налазишта и организације живота у било ком периоду, неопходно је проучити и географске карактеристике одређенога подручја. Читав доњи део међуречја Саве, Колубаре и Тамнаве донедавно су карактерисали изузетно мочваран терен и густе шуме по којима је још и у 19. веку овај крај био познат (Петровић 1949: 12-13). Сходно томе се и до сада евидентирани археолошки локалитети налазе на неплављеним површинама, обалама река и великих бара насталих меандрирањем и изливањем река. Археолошки локалитети су регистровани и на обалама бара које су још крајем 19. и почетком 20. века биле пуне рибе и разне дивљачи (Павловић 1912: 406). Пре него што су исушене, оне су заузимале велике површине. Тако је Велика бара запремала 600ha, бара Нурча 45ha, Гола бара 35ha, док је комплекс забрешких, обреновачких и белопољских бара током високог водостаја Саве и Колубаре нарастао на преко 2000ha. Велики број локалитета налази се на ободима ових бара, али и на гредама које омеђавају мањи водотокови, али због мелиорационих радова оне данас више ни приближно не достижу високе водостаје као до пре само стотинак година.

Територија данашње општине Обреновац налазила се највећим својим делом у оквиру римске провинције Доње Паноније (*Pannonia Inferior*), и то у њеном јужном делу који је

обухватао подручје од Дрине до Колубаре, и од Саве до побрђа на југу. Пределу на десној обали Колубаре (Барич, Мислођин, Јасенак, Мала Моштаница) налазили су се на територији провинције Горње Мезије (*Moesia Superior*). По другој теорији читава територија Обреновца налазила се унутар граница провинције Горње Мезије. По истој теорији ушће Вукодража у Саву било је граница Доње Паноније са Горњом Мезијом, а римско утврђење на Ушћу имало је функцију обезбеђивања прелаза из једне у другу административну целину и наплату царине (Поповић 1996: 288). Пронађена римска војничка диплома у Скели (Mirковић 2000), чији је власник рођен и службовао у Доњој Панонији, ипак говори у корист прве теорије. Римска освајања ових простора започета су још крајем 1. века п.н.е. Велике битке које су вођене између 6. и 9. године н.е. у оквиру устанка Десидијата и Бреука, тада најмоћнијих племена Илирикума, вероватно су у извесној мери захватиле и нашу територију. Таква ситуација се може готово са сигурношћу претпоставити јер писани извори бележе страшне битке око Сирмијума, важног римског упоришта у долини Саве, који није много удаљен од места која у овоме раду сагледавамо. Након окончања тих борби и гушења устанка домородаца, некадашња велика провинција Илирик, ради бољег и лакшег управљања и контроле, подељена је на две мање, Далмацију и Панонију. Територија нашега места кроз даље битисање у оквирима Римског царства делиће, у највећој мери, судбину Сирмијума, центра коме је и административно припадала (Mirковић 2006: 36). Писаних извора о дешавањима у нашем малом делу провинције немамо, али се, пратећи дешавања у Сирмијуму, она ипак могу барем делимично реконструисати.

Природне карактеристике терена, а у нашем случају, пре свега, стање водостаја и плавности терена, условљавали су и избор места за становање. Римска цивилизација, добро организована и прецизно устројена, кроз све своје провинције успостављала је и добру мрежу путева. Управо уз главне путне правце распоређене су њихове настамбе и на територији Обреновца.

Главни путни правац кроз нашу територију ишао је од Сирмијума (*Sirmium*, данас Сремска Митровица) ка Сингидунуму (*Singidunum*, данас Београд). Трагови овог

пута откривени су на неколико места између Шапца и Ушћа (Васић 1985: 130), куда се пружао пратећи узвишенији терен уз Саву.

На ушћу Вукодража у Саву, са бељинске стране, налазило се утврђење димензија око 150x150m, са округлим кулама на угловима (Карта: 1). Рекогносцирања терена су указала да је само то место још раније било настањено, јер се налазило на материјал латенске (келтске), бронзанодобне и неолитске (винчанске) провенијенције (Црнобрња 2005: 77). Куле овога утврђења нестале су одроњавањем обале Саве, али и градњом на самој обали. Последњи остаци северозападне куле су растурени пре неколико година. Посада утврђења надзирала је копнени и водени саобраћај који је текао Савом већ од 1. века наше ере. Но, вратимо се копненом римском путу који је преко Вукодража прелазио мостом чије је остатке видео Феликс Каниц крајем 19. века, а који данас више не постоји.

Улазећи на данашњу територију Обреновца пут је пролазио поред великог римског насеља и њему припадајуће некрополе који су се налазили на савској обали и пољопривредном добру "Драган Марковић" (Карта: 2). Ово некада богато археолошко налазиште на коме је Феликс Каниц видео и остатке правоугаоних конструкција грађевина (Kanitz 1892: 126, fig. 89), данас је готово у потпуности уништено дубоким риголовањем за воћњак, каснијим вађењем воћа и, изнад свега, дубоким преоравањем и пљачком покретних налаза од стране дивљих трагача.

Пут је настављао даље уз Саву, углавном пратећи трасу данашњег друма, и пролазио поред великог римског насеља на Ворбису (Карта: 3) о коме су остали само записи с почетка 20. века (Павловић 1912: 488). Данас се на том месту налазе ТЕНТ-Б и део воћњака.

У близини пута ницала су и велика газдинства, виле рустике (villa rustica - имање које би се могло упоредити, по организацији и величини, са добростојећим салашима од пре стотинак година). Једној таквој припадала је и некропола откривена у центру Скеле, у Вочаги (Карта: 4). Гробница је била озидаана опекама заливеним кречом до висине од око 0,8 до 1,0m, а затим засведена. Од предмета су затечени један цео, по површини испуцан судић и

стаклени лакримариј (или балсамариј) који се налази у Музеју града Београда (Црнобрња 2005: 75). Са друге, леве стране пута ка Београду, такође су евидентирани остаци једне виле рустике на локалитету Проиште, непосредно испод гробља у Скели (Карта: 5).

Настављајући даље, са десне стране пута, на данашњем месту Врови у Скели, налазила се вила рустика римског ветерана Присцина Приска из места Јатументијане у Доњој Панонији. Он се након службе у римској војсци ту настанио, негде између и 206. и 210. године (Карта: 6). Ове податке знамо захваљујући налазу римске војничке дипломе, бронзане плоче димензија 19x15cm коју је он приликом одласка из војне службе добио. Она је била како сведочанство да је у војсци био, тако и нека врста тапије на земљу коју је том приликом добио (Mirković 2000). Око 1km даље низ пут ка Обреновцу, са његове десне стране, налазе се остаци још једнога газдинства из периода 3 – 4. века (Карта: 7).

Друм је даље настављао ка Ратарима, где су евидентирани спорадични налази римског новца (Црнобрња 1978: 208) (Карта: 8). Одатле се пут рачвао у два правца: локални, који је преко Уроваца ишао ка Брески и други, који је настављао ка Сингидунуму.

Први крак пута је, идући преко Уроваца и Бреске ка Рватима и Забрежју, повезивао већи, регионални пут са низом вила рустика и мањих пољопривредних газдинстава. На том потезу виле рустике су се налазиле на узвишенијим платоима, обично изнад 77m надморске висине. Трагови таквих имања, али и оних нешто мањих, путем површинских налаза констатовани су у старој Брески, данас у кругу ТЕНТ-А (Карта: 9), код Уљарице (Карта: 10), на Црквинама у Рватима (Карта: 11) и на потезу забрешке греде (Карта: 12).

Главни друм је, са друге стране, од Ратара настављао преко Звечке, поред виле рустике и мањег газдинства на Дугим њивама (Карта: 13 и 14). Нешто даље од њега, уз бару Нурчу, такође су евидентирани трагови више римских објеката (Карта: 15). Пут је даље избијао држећи се виси, на данашње скретање за обреновачку депонију, Гребачу. Његов прелаз преко Тамнаве обезбеђивало је једно мање утврђење, димензија 40x60m на локалитету Градац (Карта: 16). У

непосредној близини овога утврђења, на Гребачи, налазило се још једно имање из римскога времена (Карта: 17). Одатле је, држећи се једне уске греде, друм настављао даље, пролазећи поред једне виле рустике на месту некадашњег имања ПКБ-а (Карта: 18), и избијао је на прелаз преко Колубаре подно Бачевице, који је ту функцију вршио још и у 19. веку.

Овај пут одступа у великој мери од нама данас знаних путних праваца. Но, треба имати на уму да је Колубара све до скоро меандрирала и плавила велике просторе, и још почетком 20. века је заједно са Тамнавом и Савом стварала с пролећа мочвару од око 2000ha. То добро одсликава и данашњи положај њених старих меандара – очага. У близини данашњег моста на Колубари налазе се две велике очаге које нас подсећају на некада велике мочварне површине.

Прешавши Колубару путник је у оно време настављао поред Бачевице, на којој се претпоставља да је постојао мањи спекулум (*spraeculum*, кула) за надгледање пута (Карта: 19). Даље би путем долазио на вис да би преко Мислођина и Барича (горњег) настављао свој пут. Друм је целом својом дужином, на одређеним размацима, био обележаван миљоказима, каменим стубовима који су носили натписе о удаљености која се имала прећи до одређених места. Управо на делу трасе на десној обали Колубаре, на побрђу, пронађена су два таква миљоказа почетком 20. века (код Мислођина и Барича) али су они временом изгубљени. Ниже пута, у долини, на данашњем потесу Кованчине између Мислођина и Барича, налажени су материјални остаци који указују на постојање настамби из римскога времена (Карта: 20).

Држећи се виса друм је пролазио и кроз атар Јасенка, где је евидентирана једна мања касноантичка некропола из 4. века, која је припадала неком мањем насељу из истога времена (Карта: 21). Код Мале Моштанице налазе се два римска локалитета, Бабина Лука и Јабука, један наспрам другог са две стране потока, те се може претпоставити да је негде између њих и друм прелазио преко ове воде (Карта: 22). Недалеко одатле пут је напуштао данашњу територију Обреновца и водио (што се такође зна преко евидентираних римских локалитета) преко залеђа Умке, Остружнице, потом

поред мањег утврђења у Железнику (на месту Фабрике калемова - ФМП), римског села Бубе код Бановог брда и Топчидера ка Сингидунуму и главном путу *Via militaris*, који је од Сингидунума ишао према Виминацијуму (*Viminacium*, код данашњег Костолца), Сердици (*Serdica*, данас Софија) и Цариграду.

Но, вратимо се поново утврђењу и насељу на Ушћу, као евидентно најбитнијем насељу на територији Обреновца у римско време. Осим главног друма, чијом смо трасом у досадашњем излагању прошли, ту се одвајао још један мањи, локални пут, који је главни друм повезивао са насељима и газдинствима у залеђу. Он је преко села Ушће пролазио ивицом Голе баре поред спекулума на локалитету Градић, који је данас испод депоније пепела ТЕНТ-Б (Црнобрња 2005: 74) (Карта: 23), потом поред римског насеља на Белом Броду (Карта: 24) и виле рустике у Дрену (Карта: 25) избијајући на дренски вис покрај још једног спекулума (Карта: 26). Тим правцем су кроз шумовит и мочварни предео били повезани главни друм и плодни вис.

До данас је констатовано да је на територији Обреновца у римско време постојало само три већа насеља. Ипак, овај податак не би требало да нас изненађује. Насеља на Ушћу и Ворбису (Карта: 2 и 3) никла су у близини оближњег утврђења. Њихов положај, на самој обали Саве, пратио је велику и најбитнију комуникацију у овоме крају. Сава је као главни пут нарочито значајна била током 1. и 2. века. У то време луксузна роба је са италскога тла била транспортована копном трасом *Aquileia – Emona – Neviodunum – Andautonia – Siscia* и даље Савом ка нашим крајевима (Vikić-Belančić 1968: 512). Истим путем, али у обрнутом смеру, превожена су добра из ових крајева у матицу. Предност водених над копненим путевима опште је позната, а прорачуни појединих аутора показали су колико је драстична разлика у погледу цена превоза. Према Диоклецијановом едикту о максимуму цена, превоз истога терета речним саобраћајем био је око 10 пута јефтинији од превоза копном, док је копнени био скупљи од морског чак 55 пута (Bjelajac 1996: 109).

Постоје индиције да је насеље постојало и у старој Брески. Пре више од тридесет година, када је грађена ТЕНТ-А, радници су на овоме месту, уз саму обалу Саве,

наишли на засведене гробнице и једну велику грађевину од камена и опеке, чији је свод био очуван и у коју су и улазили (Црнобрња 2005: 63). Локалитет се налази на природном узвишењу које, иако уз саму Саву, никада није плављено (Карта: 9). Интересантан је податак да је пантера (публикована још и као лавица), која се некада налазила у Обреновачком музеју, а данас је у Музеју града Београда, пронађена на обали Саве, у Брески (Црнобрња 2001: 257).

Што се тиче осталих локалитета на којима је проналажен римски материјал, то су биле виле рустика и мања газдинства. Као што је и напоменуто, такву ситуацију диктирали су конфигурација терена, водотокови и мочварност тла. Постојање вила рустика и мањих пољопривредних добара, поред већ поменутих, забележено је и у Бровићу (Карта: 27), где је откривена велика остава римског пољопривредног алата (Бојовић 1975), у Звечкој на имању Маринковића (Карта: 13), на Забрежју (Карта: 12), локалитету Араповача у Трстеници (Карта: 28), Шареној чесми у Стублинама (Карта: 29) и у Пироману (Карта: 30). Посредно се може претпоставити постојање виле рустика и у Великом Пољу, где су пронађене две оставе новца, које су вероватно биле припремљене за исплате зарада радницима на имању (Карта: 31).

Постојање некропола евидентирано је на пет места. Поред поменутих на Ушћу, Скели, Брески и Јасенку, констатована је и једна зидана гробница у Звечкој, уз бару Нурчу, која је уништена од стране трагача крајем лета 2006. године.

* * *

Као што у сагледавању прилика током римског периода стално морамо имати у виду утврђење на бељинској страни Вукодража, исто тако морамо разматрати и остале налазе у ближој околини тога места, без обзира што се данас налазе на административној територији Шапца. Управо на том терену пронађено је и неколико остава новца које указују на немирна времена и немиле догађаје услед којих су и покопане. Може се са сигурношћу претпоставити да су исте неприлике задесиле и наш крај у тим временима. Остава денара из Ушћа покопана је непосредно након

168/169. године (Борић-Брешковић, Црнобрња 2006). Рат са Маркоманима вођен тих година неретко је налагао пребацивање војних јединица ради ангажмана на актуелним бојиштима, што је остављало простора за упаде других варварских племена. Један такав непријатељски упад натерао је и власника оближње виле рустике да у општој пометњи сакрије и своје породично благо.

Појава царева узурпатора, Ингенууса 259. и Регалијана 260. године, који су проглашавани за императоре у Сирмијуму, и нестабилна ситуација коју су те промене доносиле, рефлектују се кроз оставу новца из Доњег Црнињева (Васић 2005: 61). О несигурним временима седамдесетих година 3. века сведоче оставе из Владимираца (Црнобрња 2004а: 42) и Тулара (Црнобрња 2005а: 72) које су највероватније скривене почетком 274. године. Тачан узрок њиховог похрањивања, нажалост, није нам познат. Остава из Свилеуве, од око 12.000 комада новца, по свој прилици је покопана почетком 283. године, када је у налету Сармата уништена и вила рустика њеног власника (Црнобрња 1985: 143).

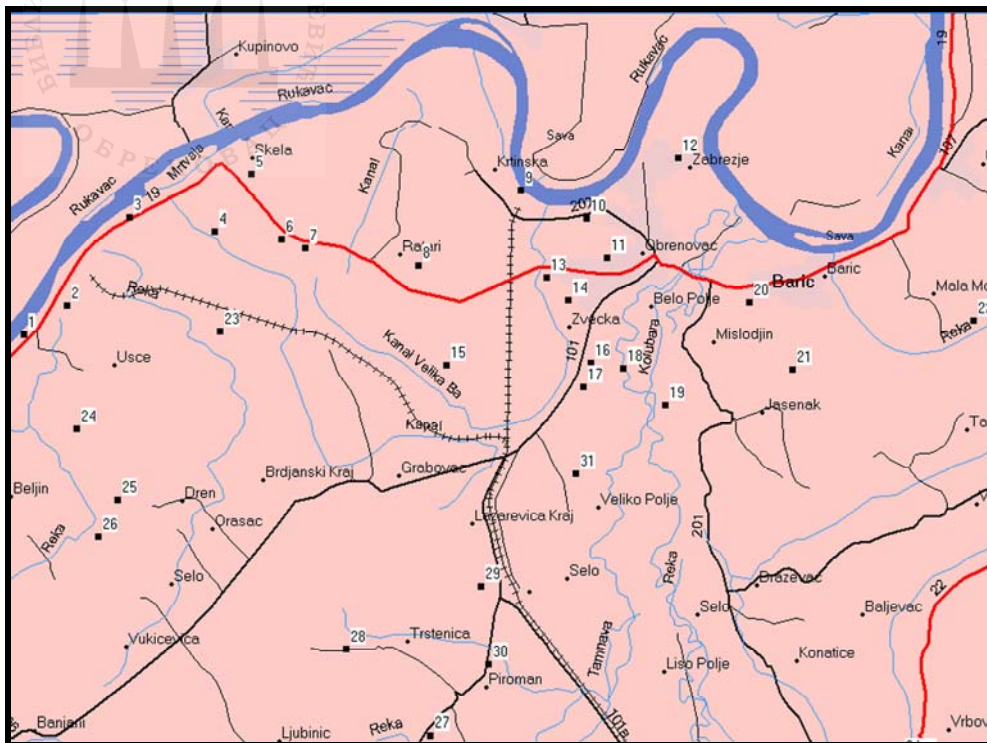
Интересантан је и један податак који нам указује да је путем од Сирмијума ка Сингидунуму, преко територије Обреновца, највероватније прошао и један римски император - Лициније. Сребрни таџири који се налазе у Народном музеју у Будимпешти, откупљени у Шапцу, заправо су пронађени код ушћа Вукодража, односно у самом утврђењу или његовој непосредној околини (Поповић 1996: 287). За њих се претпоставља да су били израђени поводом прославе деценија цара Лицинија 316. године. Будући да се непосредно пре тога одиграла битка код римских Цибала (Cibalae, данас Винковци), то се цар морао повући из Сирмијума. Одступајући, на свом путу ка Тракији, користио је њему у том тренутку сигурнији пут, јужно од Саве. Том приликом део његовог блага остао је похрањен у утврђењу на Ушћу или његовој непосредној близини. Настављајући пут ка Сингидунуму, и даље ка Тракији, Лициније је прошао и преко наше територије, већ детаљно описаном трасом друма (Ушће, Скела, Ратари, Звечка, Мислођин, Барич, Мала Моштаница). То је уједно и једини пролаз неког римског цара тим путем који барем можемо претпоставити. Остава златника пронађена на

Ушћу скривена је непосредно након 320. године (Кондић 1967). Даљи живот и развој овога краја је кроз четврти век изгледа мирно текао, све до 374/375. године када Квади и Сармати упадају на територију Паноније и страховито је пустоше. Да је и на нашој територији дошло до пометње и разарања сведоче нам оставе новца из тог периода. Тада су похрањене оставе на Нурчи и у Великом Пољу (Црнобрња 1991), а још неколико их је пронађено и на територији Шапца (Васић 1985: 132).

Крај антике и почетак живота нових народа након слабљења и престанка римске доминације, на нашем простору није документован и археолошким налазима. На основу аналогија са дешавањима у Горњој Мезији, може се претпоставити да су и ове крајеве похарали Хуни средином 5. века. За утврђење на Ушћу постоје индиције да је било активно и током 6. века (Васић 1985: 131), односно да је обновљено за цара Јустинијана, као и мноштво других. О цивилном животу тога времена материјалних доказа, за сада, немамо.

За крај, нажалост, морамо указати на то да ће, уколико се настави са досадашњом праксом уништавања локалитета преоравањем, уништавањем објеката и њиховом пљачком, убрзо нестати и сваки озбиљнији траг прошлости на подручју Обреновца.

- ПОТПИСИ ИЛУСТРАЦИЈА -

Карта – археолошки локалитети са материјалом из римског доба.
Бројеви на Карти одговарају бројевима локалитета у тексту.

Сомнус

Бронзана фигурина бога Сомнуса из II-III века пронађена је на Ушћу. Римљани су веровали да ово божанство има власт како над смртницима тако и над боговима, јер им доноси сан желели они то или не.
Димензије: вис. 16,4cm.
Музеј града Београда, инв. бр. АА 4572 (Бојовић 1985: кат. 23).

Пантера (лавица)

Бронзана фигурина пантере (публикована и као лавица) која је вероватно била саставни део композиције са Дионисом, датована је у II-III век. Пронађена по свој прилици у старој Брески.

Димензије: дуж. 12cm, вис. 9,6cm (Бојовић 1985: кат. 33)

Музеј града Београда, инв. бр. АА 2715.

Златник цара Константина I

Мултипла од 1,5 солида, кована у Сисцији (Siscia, данас Сисак) 317. године, са представом бога Сола на реверсу, пронађена је у оквиру оставе од пет златника на Ушћу. Димензије: пречник 23mm, тежина 6,75g (Црнобрња 2004: 36, сл. 18).

Музеј града Београда, инв. бр. НМ 2435.

Војничка диплома

Војничка диплома ветерана Присцина Приска из места Јатументијане у Доњој Панонији, који се након службе у римској војсци ту настанио, негде између 206. и 210. године, пронађена је у Скели.
Димензије: дуж. 19cm, шир. 15cm (Mirković 2000).

- БИБЛИОГРАФИЈА -

Вјелажас 1996

Вјелажас Лј., *Amfore gornjomezijskog Podunavlja*, Arheološki institut, Beograd.

Борић-Брешковић, Црнобрња 2006

Борић-Брешковић Б., Црнобрња Н., Остава денара првог и другог века из Ушћа код Обреновца, *Нумизматичар* 26, Београд (у штампи).

Бојовић 1978

Бојовић Д., Остава римског пољопривредног алата из села Бровић код Обреновца, *Годишњак града Београда XXV*, Београд, 185-195.

Бојовић 1985

Бојовић Д., Римска ситна бронзана пластика у Музеју града Београда, *Годишњак града Београда XXXII*, Београд, 19-51.

Бојовић 1984/85

Бојовић Д., Римске геме и камеје у Музеју града Београда, *Зборник – Музеј примењене уметности* 28/29, Београд, 139-152.

Васић 1985

Васић М., Мачва и Подриње у римско доба, *Гласник Српског археолошког друштва* 2, Београд, 124-141.

Васић 2005

Васић М., *Остава денара и антонинијана из Доњег Црниљева*, Шабац.

Vikić-Belančić 1968

Vikić-Belančić B., Keramika i njen udio u trgovinskom prometu Južne Panonije u rimsko carsko doba, *Acta archaeologica* 19, Ljubljana, 509-522.

Kanitz 1892

Kanitz F., *Römische studien in Serbien*, Kaiserlichen Akademiae der Wissenschaften, Wien.

Кондић 1967

Кондић В., Налаз римских златника код Ушћа близу Обреновца, *Старинар XVIII*, Београд, 207-212.

Мирковић 2000

Mirković M., Euphrata et Romano consulibus auf einem neuen Militärdiplom von der unteren Sava, *Zeitschrift für papyrologie und epigraphik*, band 133, Bonn, 286-290.

Mirković 2006

Mirković M., *Sirmium: istorija rimskog grada od I do kraja VI veka*, Blago Sirmijuma – Filozofski fakultet Beograd, Sremska Mitrovica.

Павловић 1912

Павловић Љ., Антропогеографија Ваљевске Тамнаве, *Насеља српских земаља VIII*, Српска краљевска академија, Београд, 381-677.

Петровић 1949

Петровић Ж. П., *Шумадиска Колубара*, Српска академија наука, Београд.

Поповић 1996

Поповић И., Деловање и статус радионице сребра у Сирмијуму, *Зборник Народног музеја XVI-1*, Београд.

Радовановић 1963

Радовановић В., *Обреновац и околина*, Народна књига и Општинска скупштина Обреновац, Београд 1963.

Црнобрња 1978

Црнобрња Н., Попис и карта налаза античког новца на подручју града Београда, *Годишњак града Београда XXV*, Београд, 197-209.

Црнобрња 1985

Црнобрња Н., Остава антонинијана из Свилеуве – време и узрок покопавања, *Гласник Српског археолошког друштва 2*, Београд, 141-144.

Црнобрња 1991

Црнобрња Н., Три оставе римског бронзаног новца (IV век) са подручја општине Обреновац, *Нумизматичар 14*, Београд, 41-48.

Црнобрња 2001

Црнобрња Н., Археолошки музеј у Обреновцу 1952-1961. године, *Гласник српског археолошког друштва 17*, Београд, 249-259.

Црнобрња 2004

Црнобрња А. и Н., *Новац у Београду кроз векове*, Музеј града Београда, Београд.

Црнобрња 2004а

Црнобрња Н., Три оставе римског новца из региона Тамнаве, *Museum – Годишњак Народног музеја у Шапцу* 5, Шабац, 35-44.

Црнобрња 2005

Црнобрња А., Археолошка налазишта на територији Обреновца (1), *Годишњак града Београда* LII, Београд, 59-94.

Црнобрња 2005а

Црнобрња А., Остава антонинијана из Тулара, *Museum – Годишњак Народног музеја у Шапцу* 6, Шабац, 61-109.

Ц. ПРИМЕРАК
Никола

IV Књ. — Издање Основне Школе Обреновачке — Књ. IV

ОБРЕНОВАЧКА ОСНОВНА ШКОЛА

1824—1904.

НАПИСАО

Дим. Ј. Стојановић

БЕОГРАД, 1911.

ИОНА ИТАЛИЈАНСКИЈА „ДАВИДОВИЋ“ — ЈУР. М. ДАВИДОВИЋ

ЦЕНА 1 ДИНАР

написао Дим. Ј. Стојановић

Београд: Нова штампарија "Давидовић" – Љуб. М.

Давидовића, 1911.

ОБРЕНОВАЧКА ОСНОВНА ШКОЛА 1824-1904.

ПРЕДГОВОР

Прама распису Г. Министра просвете и цркв. послова од 14. децембра 1897. год. ПБр. 15.934 при свакој основној школи треба водити *летопис*, тј. треба "уписивати све важније догађаје дотичне школе, који ће послужити као извор за историју њену".

И у обреновачкој осн. школи је вођен летопис од дана наређења, па до 1903. год. Тако вођени летопис требао сам, поставши, управитељем школе 1904. год., да допуним за време за које није вођен, и да онда продужим уписивати даље догађаје. Међутим ја сам завођење летописа друкчије схватио. По моме мишљењу уписивању савремених догађаја и промена треба да претходи историја дотичне школе од њенога почетка. Летопис, дакле, да буде само продужење излагања живота школиног.

Схвативши тако овај посао, отпочео сам прибирати материјал за историју обреновачке основне школе. Улазећи све дубље у њену прошлост, нашао сам доста важних момената из првих почетака наших школа, који, надам се, могу бити од користи. Сем тога, нашао сам и људе, који су знали што да кажу о школи из раније њене прошлости. Сав тако прикупљени материјал средио сам и изложио мало опширније, поделивши га на периоде, како ми се учинило најприродније и најпогодније.

Како овај материјал може интересовати шири круг пријатеља и познавалаца наше осн. школе, и како школа намерава да штампа и годишње извештаје – школски одбор на седници својој 9. децембра 1900. год. решио је: "Да се

ово дело, историја осн. школе, одштампа у хиљаду примерака о трошку школе, као IV књига школских издања."...

Захваљујући, дакле, увиђавности школ. одбора ово ће дело моћи доћи до руку свакога пријатеља школе, а мени је то највећа награда за уложени труд.

Овим радом обухваћено је у последњем периоду и време у коме је вођен летопис, али време које је за наше школе већ прешло у историју. То је време од 1898. до 1904. год. Тај део сам изложио и ради целине, пошто ћу догађаје и промене од 1904.г. па на даље изложити за себе у наредној књизи, којом ћу почети штампање годишњих извештаја.

У целоме овом раду трудио сам се да излагање буде свуда и увек документовано и што потпуније. Где то није могло бити, рекао сам само оно, што се морало рећи на основу материјала који постоји.

Дим. Ј. Стојановић

ПРВИ ПЕРИОД 1824 - 1858.

Палез, доцније Обреновац, сматран је од вајкада за варошицу; а како је при томе био на граници, непосредно према Војводини, одакле су први учитељи нама највише долазили, сме се претпоставити, да је у њему било школе – свакојако приватне – и пре но што о томе има поузданих података. Ову претпоставку чине вероватном и речи В.С. Карацића: "За владања Црнога Ђорђија у Србији биле су постављене школе готово по свима варошима и градовима а и у гдјекојим селима". (Рјечник.) Таква је школа морала претходити и дати основицу за отварање доцније, званичне школе.

Милићевић вели да је у Обреновцу отворена школа 1824. год.¹ То је свакако званична "обществена школа", коју је затекао Јоаким Вујић 1826.г.²

¹ Кнежевина Србија

² Путешествије књ. II

Како и по овим поузданим подацима обреновачка школа долази у најстарије наше школе, које имају свој почетак у првим почецима државнога, па и просветнога, живота обновљене Србије, биће свакојако од интереса да се изложи све што је прикупљено о животу ове школе у овоме периоду, за који нема у школској архиви никаквих података.

Главни материјал за овај период узет је из старе општинске архиве, у којој има нешто података почевши од 1840. год. Одакле пак буду узети остали подаци, навешће се извор.

*

Од како се за обреновачку школу зна, била је "обществена". У почетку, а и доцније (1836. год.)³ имала је само "млађу класу". У преписци од 1840.г. називана је "нормална" школа, или "школа общества палежког". Ова два назива употребљивана су у овоме народу, али је други преовладао.

Колико је разреда у коме времену у њој било, не зна се тачно, али, по казивању г. Светозара Здравковића, столара, у четрдесетим годинама било је три разреда, а ко је хтео више учити, могао је "на приват" код учитеља. У шестој деценији поуздано је било три разреда, па је наговештен и четврти, јер у "Свидјетелству" издатом Живојину Брадићу (1856.г.), којим је препоручен за учитеља, стоји: "... овршио је у овд. училишту сва четири разреда редовно са превасходним успехом".⁴

*

Прва званична школа била је смештена "недалеко от цркве у порти црковној от западне стране".⁵ Овај положај је од старе цркве, која је била источно од данашње, а према овој, школа је била североисточно. "Зданије школско добро је, но неоправно".⁶

³ Просв. Гласник 1907. г.

⁴ Опш. архива

⁵ Путешествије књ. II

⁶ Просв. Гласник 1907.

Доцније (1856) премештена је школа у двоспратну зграду с улице, југозападно од данашње цркве. Њу је општина била нарочито купила за школу за 240# цес., о чему сведочи једна молба примирителног суда упућена "Попечитељству внутрени дјела", да одобри куповину и разрез на 200 глава, на колико се тада разрезивало у Палежу, Забрежју, Белом Пољу и Рватима, јер је, веле, прва зграда "тако остарила и опала да се већ више ни реперирати не може". Купљена кућа била је до порте црквене а била је пространа, те су у њој били и учионица и "обиталиште учитеља".⁷

*

Школски намештај чиниле су: просте клупе од 4 метра, и то у првој школи на сошкама побивеним у под, који је био земљан, школска табла са сунђером и кредом и сто и столица за учитеља. У педесетим годинама било је и учила: мапа (земљовида).

У погледу учила начелник ср. посавског актом од 18-IX-1852. год. Наредио је био "примирителном суду палежком" ово: "Свака основна школа у Србији мора имати по једну црну таблицу, која се из 10 комада састоји за обучавање дјеце у краснописанију, дакле и палежка школа мора такву имати", и затим тражи три цванцика да је поручи код књижара у Ваљеву, а општина ће то "разрезом платити". "Попечитељство просвештенија" пак наредбом од 5-III-1858. год. Бр. 395 прописало је, које ствари и учила свака основна школа мора имати. Обреновачка школа је већ све имала. – Ни у једном акту се не говори о школ. књижници, те свакако није ни постојала.

*

Колики је број ђака у овоме периоду посећивао школу не може се знати, јер нема поузданих и исцрпних података о томе. Помиње се да је у октобру 1826. г. било до 15 ученика⁸, а 1836.г. било је 19 ђака,⁹ што значи, да је у томе

⁷ Докуменат код Ћ. Христића пред. обр. општ.

⁸ Путешествије књ.II

⁹ Просв. Гласник, 1907.

времену била стално само "млађа класа". У петој деценији могло је бити 20-30 ђака¹⁰, а у шестој до 40. У акту од 6-VII-1854.г. ср. начелник између осталог наређује, да се упише 40 ђака, и да се казни сваки родитељ, који би се противио упису свога детета.

Уписивана су деца од 7 до 12 година по избору општ. суда и вољи родитељској. Упис је вршио општ. суд.

Као што се види из горње наредбе, ни онда нису сви родитељи с вољом давали децу у школу. Из других акта (од 22-I-1845. Бр. 28., 26-VIII-1855. и др.) види се, да уписани ђаци нису уредно долазили у школу. Многи су напуштали школу чим су мало писмености стекли, нарочито ђаци из околних села.

Ослобођење од школе вршио је с. начелник, судећи по акту учитељевом од 1845.г., којим тражи ђаке у школу, а у коме стоји: "ако им он (ср. начелник) није дао отпуст".

*

Као о свему и о учитељима нема потпуних података. Не зна се ко су били учитељи пре 1826.г., а тада се помиње *Георгиј Николић*¹¹. Кад је он дошао, докле је био и ко је после њега дошао, не зна се. У 1835.г. није било учитеља према извештају комисије, коју је био одредио "Државни Савет" са задатком, да прегледа све државне осн. школе и поднесе извештај о њима¹². По овоме податку ова је школа била у томе времену државна. 1836. год. био је учитељ "обществене школе" *Димитрије Ђурђаковић*, родом из Белегиша, Варадинске регије у Цесарији. Био је средње способности, владања доброг. Тада је имао 6½ г. учитељске службе¹³. После њега, а можда и пре њега, био је *Ђорђе Баћановић*, пречанин, који је 1838. год. по својој молби постављен за учитеља млађе класе нормалне школе у Јагодини, као бивши палешки учитељ.¹⁴ За њим је, по казивању, био *Илија Јаковљевић*¹⁵. Од 26. октобра 1839.

¹⁰ Св. Здравковић

¹¹ Путешествије књ. II

¹² Финансије и установе, М. Петровић

¹³ Учитељ 1907-8.

¹⁴ Јагодинска основна школа до 1850, Б. Цветић

¹⁵ По казивању поч. Косте Павловића каф.

постао је учитељ *Јован Јанковић*, кога је примирителни суд после четири и по месеца "због неваљала поступања" отерао, а 18-III-1840. Бр. 37. молио ср. начелника да има "позор за какова добра учитеља", а овоме да исплати "ајлук". Ср. начелник тек 26-VII-1840.г. Бр. 584. упућује *Николу Костића*, родом из Цесарије, да га општина прими за привременог учитеља, пошто надлежни, којима је он јавио, не постављају никога. Овај Костић, "дјетонаставник обшчества палежког" давао је оставку примирителном суду у јануару 1841.г., што му није плата 60 талира, него само 840 гроша, и што га је свештеник у цркви малтретирао. Но или му оставку нису уважили, или су му повећали плату, тек он је остао и даље и био и у јесен те године, али докле, не зна се. Од 25-I-1843.г. био је учитељ *Јован Бранковић* из Карановца (Краљева) и примирителни суд му је 2-VII-1843.г. издао "атестат", да је "вјерно и поштено учитељску дужност испуњавао и младеж обштинску учио", те по свршеном "егзаменту" (испиту) може кући ићи. За Бранковићем дошао је *Коста Јоксимовић* ђакон, родом Палежанин, који је у току 1843-4. шк. год., а свакојако 26. октобра 1843., како гласи квита примљене плате преко брата, дао оставку, а на његово место начелство окружно је поставило преко ср. начелника *Василија Поповића* актом од 22. јуна 1844.г. Бр. 1942. Овај Поповић био је непуну годину дана и, због слабости од како је овде дошао", није могао више остати, те на Ђурђев дан 1845.г. остави Палеж и оде у Карановац својој кући, о чему је примирителни суд известио ср. начелика и молио, да "надлежним путем другог учитеља обшчеству овом прибавити скорије изволи". Маја 19. 1845.г. стигао је учитељ *Павле Поповић*, кога је из Штитара (Мачва) с писмом послао Главни Управитељ основни училишта Књаж. Србије, Милован Спасић према обећању, које је дао кметовима и местном управитељу (тутору) школском, кад је кроз Палеж прошао. Поповић је дотле био у Добрићу (подринском). У писму Спасић каже, да га општина прими за привременог до испита са платом од 80 талира, па ако би јој се допао, да ће га он поставити и надаље. Но Поповић је по свршеном испиту са недовољним успехом, 4. јула, отишао, те није био ни на дочеку епископа, а и црква је у богослужењу оскудевала, како се "обшчество" жали Главном Управитељу актом од 20-VII-1845г. Бр.248. и предлаже за учитеља

Јосифа Брадића учитеља орашачког. *Јосиф Брадић* је, како се из преписке види, постављен за учитеља "нормалне школе палежске". Он је био учитељ пет година, о чему му је као бив. учитељу издато доцније (1851.г.) "Свидјетелство", у коме стоји, да је "како у школи с децом, тако и у црквеном пјенију тачно и доброг владања показао се", ма да је 1846.г. био тужен, што је једног ђака "доста прекомерно избио" и што је "за гатање женске враџбине земског Бога а не небеског опсовао". Њега је заменио *Милош Коларовић*, који је, по казивању, био родом из Остружнице (београдски).¹⁶ Коларовић се помиње од 1. новембра 1850. год. Он је као учитељ ове школе и умро 22-III-1854.г. За њим је, само се не зна кад, дошао *Јаков Крчединац*. Он је био учитељ у 1854-5. шк. год. па је по свршеном испиту отишао. На тражење примирителног суда 5-VIII-1855.г. да ср. начелник код надлежне власти "учитеља изходатајствовати изволи", ср. начелник је послао одмах истога Крчединца "дојакошњег учитеља палежског". Он је остао до краја 1855.год. Какав је био као учитељ сведочи "Свидјетелство" издато му 15-IV-1856.г. Бр. 46, у коме стоји: "да је овд. општински учитељ г. Јаков Крчединац не само у способности учитељској, но и у честном, поштенном и примјерном владању похвале достојан тако, да је општина сњиме у свему подпуно задовољна и да не би бољег, способнијег и поштенијег зажелила". По свршеном испиту у јулу он оде у Панчево, где га одмах затворе с тога, што је преласком овамо оставио у Панчеву своју закониту жену и овде се понова оженио "кћерју поч. Дамјана Радјевца бив. ср. начелника". Тамо је био у затвору свакојако месец-два, а пуштен је тек на новчано јемство обреновачких грађана. Он је после био трговац, држао је дућан у Обреновцу, а затим је 1859.г. био учитељ у Субјелу (ужички). Ове, 1859.г., прешао је у српско поданство, узео пасош и отишао, по казивању, на курс телеграфски,¹⁷ јер је доцније био телеграфиста.

Како је, док је Крчединац био у Панчеву у затвору, настало било школско време а није било изгледа да ће бити пуштен, примирителни суд је 3-VIII-1856.г. Бр. 111 тражио преко ср. начелника привременог учитељ до доласка Крчединца, а известио је био и Главног Управитеља осн.

¹⁶ Св. Здравковић

¹⁷ Св. Здравковић

училишта, М. Спасића, молећи га, да преко конзулата поради, да Крчединац буде пуштен. Но како то није могло ускоро да буде, Спасић шаље 20- VIII-1856. "за привременог учитеља палешког писмодоноситеља г. Милоша Поповића бив. практиканта суда окр. смедеревског", који је по казивању, био родом из Рибнице (ваљевски)¹⁸. Поповић није остао у Палежу ни до краја школ. године, јер је убрзо дошао у сукоб и са грађанима и са кметовима, па и са школ. служитељем. Сви су га нападали и тужили као неморална човека, те је он одавде отишао у Рибницу тако крајем априла 1857., а место њега дошао је 9. маја исте године Јован Николић, који је учитељевао до 26. октобра 1858. год. Николић је био из Бечеја у Бачкој. Свршио је преперандију у Сомбору и учитељевао у Срему. О мађарској буни прешао је у Србију. У Палеж је дошао са Уба, а одавде је премештен у Богатић (Мачва), где је доцније и умро, оставивши кћер Јелену Николићеву, учитељицу, од које су подаци о њему и добивени.

Као што се из досад изложенога види, за постављање учитеља није било утврђене норме, него их је слао, ко их је први нашао: и срески и окружни начелник и Глав. Управитељ и Попечитељство, а предлоге је и избор чинио и примигителни суд. Но у сваком случају о промени учитеља извештавана је централна просветна власт, која је сталне учитеље потврђивала.

На квалификације при постављању учитеља није обраћана велика пажња. Писменост и знање црквеног певања били су главни за учитељско место. Шта се узимало као главна квалификација за учитеље најбоље се види из "Свидјетелства" које је издао палешки парох Живојину, сину умрлог учитеља Брадића, у коме каже, да је овај због сиромаштине остао кући по свршеном четвртом разреду, и ако је био жељан науке, па наставља: "забављајући се са практикурањем пјенија црквеног, од куда је себи толико способности прибавио, да је овд. учитеља како у дужности црквеној, тако и училиштној доста пута приљежно и похвале достојно заступао и стиме осведочио, да у томе довољно способности притјажава"... По тој препоруци овај је младић добио 1856.г. за учитеља у Глушцима (подрински). Вреди

¹⁸ Св. Здравковић

напоменути, да је вођен рачун и о оцени и расположењу општине, што се лепо види при постављању Павла Поповића и Милоша Поповића.

Учитељи опет нису имали никакву обавезу за рок служења. Докле је ко хтео и могао служио је, а чим му се ма шта није свидело, напуштао је школу и одлазио без обзира на то, кад прекида рад. Али општина, сем једног случаја, није сама отпуштала учитеље, него их је обично тужила ср. начелнику.

Не зна се тачно, али изгледа да је М. Николић први учитељ у овоме периоду, који је премештајем отишао из Обреновца.

Главна награда учитеља била је плата.

Колике су плате биле првим учитељима не зна се. 1836. год. плата је била 50 талира.¹⁹ Доцније 1841.г. учитељ Н. Костић имао је год. плату 840 гроша и због тога је давао оставку, тражећи 60 талира. Свакојако му је општина испунила ту плату, кад је остао и даље. Год. 1843. исплаћено је учитељу К. Јоксимовићу за време од 1. септ. до 26. октобра 13 талира и 2 цв., што значи да је и он имао 80 талира. Но 1845.г. "по закљученију целог среза" (свакојако среске скупштине) решено је, да годишња плата буде 60 талира, рачунећи од 26. октобра 1844.г. Овако регулисана плата остала је до 1857.г.

По акту примирителног суда од 28-III-1840.г. Бр. 37, види се, да је плату учитељу издавао ср. начелник, јер суд овим актом моли ср. начелника да изда Јов. Јанковићу уч. "припадајући његов ајлук", да се на то не изговара и не прави вересију. У 1843.г. општина је предала ср. начелнику уз ђурђевски данак и суму покупљену за петомесечну учитељску плату по 4 гроша на главу. Дакле, општина је прикупљала и предавала ср. начелнику, а он је ваљда издавао преко дотичних општ. судова. До 1843.г. учитељску плату подносила су и села Забрежје, Б. Поље и Рвати као једна "нурија", али још од 1841.г. Забрежани су се почели бунити, јер нису хтели да плаћају равномерно са "чаршинлијама". На то је се општина жалила, те је ср. начелник због тога долазио и наредбе издавао, али изгледа све то није ништа помогло, те 2-VI-1843.г. Бр. 153

¹⁹ Просв. Гласник, 1907.

примири телни суд шаље "рапорт" ср. начелнику, у коме вели, да је "общество палежко радо учитеља имати", али да га не може плаћати, јер "по много на главу пада годишње плате учитељске". С тога "общество палежко цјело као и забрежско које је једна нурија" моле, да пошље надлежнима "овакву молбу", те да цео срез учитељима плаћа. Свакојако поводом ове молбе и овлашћењу "Устроєнія јавногъ училиштногъ наставленія" дошла је (1845.) већ помену та одлука "целога среза", да учитељима плата буде 60 тал. годишње и да то цео срез плаћа.

Али тадашњи учитељ В. Поповић није био задовољан толиком платом, те је општ. суд питао ср. начелника за одобрење, да из своје касе даје 20 тал. Као "додатак к плати учитељској". Не зна се да ли је ср. начелник одобрио ту одлуку, али је општина од тада редовно тај издатак чинила. На овај начин општина се нешто мало помогла што је плату учитељску пребацила на цео срез, јер је и она купила уз порез и слала ср. начелнику на учит. плате 130 до 280 гр. полугодишње.

Плате су учитељима издаване тромесечно по 15 талира, а додатак полугодишње по 240 гроша.

Поред плате од 60 тал. и додатка од 20 тал. учитељи су имали и стан, и то у школској згради. Ако ту није било стана, општина је плаћала кирију. 26-VIII-1855.г. Крчединац моли ср. начелника да нареди кметовима, да се побрину да погоде "квартир" за њега.

Уз све ово учитељи су имали и башту.

*

Надзор над школом, над радом и редом у њој вршили су "местни управитељ", кога је бирала општина, "Главни управитељ основних училишта", или какво изасланство. Колико се могло сазнати ову је школу обишла комисија 1835.г. послата од Држав. Савета²⁰, П. Радовановић 1836.г.²¹ Милован Спасић 1845.г., Љ. Ненадовић 1858.г.²² Не зна се који су, али су, сем Ненадовића, у шестој деценији долазили сваке године "директори" и држали год. испите.

²⁰ Финансије и установе М. Петровић

²¹ Пр. Гласник, 1907.

²² Јел. Николићева

Како су вршени преглед и бележење оцена не зна се поуздано ништа, пошто нема никаквих писаних докумената.

Има нешто података који говоре о испитима, али без министарских изасланика.

У наредби ср. начелника од 27-VII-1840. год. Бр. 585. стоји, да је "Попечителство просвешченија" наредило 27-VI-1840.г. Бр. 910. "да се по свима крајевима Србије испит ученика држи 31. јулија" и да примирителни суд за тај дан "позове неколико честни и вразумителни и отмјени људи" и у споразуму са свештеником "оде и испит учини над учећом се младежи". Затим наређује, да му се по свршеном испиту пошље извештај о успеху с приложеним "квалификацијама" и списком предаваних предмета. Но те године није тада одржан испит с тога, што је школа "због учитеља упражњена до сад била", па су ђаци тек били поново почели рад. Тога ради примирителни суд вели, да ће "1. септембра дужност учинити".

Доцније испити су држани у почетку јула, те је тај месец служио за одмор. О томе сведочи издати "Атестат" учитељу Ј. Бранковићу 12-VII-1843.г. Бр. 167 у коме се каже, да је служио од 2. јулија и да се отпушта, пошто је "егзамент" (испит) свршио. То исто сведочи и извештај од 4. јула 1845.г. Бр. 247 о држаном испиту тога дана "са неколико отмјени и честити трговаца житеља овдашњи".

Овај последњи извештај помиње и полугодишњи испит. Других података о томе испиту нема. О њему постоји наредба ср. начелника од 19-I-1856.г. Бр. 134, којом наређује примир. суду да он 23. и 24. јануара држи испит "над учећом се младежи своје нормалне школе", и онда да пошље извештај о томе. Испит је одржан 24. јан. и послат извештај.

Ако се сме довести у везу акт директора београдских школа А. Тодоровића од 22-VIII-1832.г.²³ онда значи, да је се шк. година свршавала крајем августа, јер се у томе акту вели: "Исход месеца августа, с којим се по установљеном обичају и теченије школско окончава". - Међутим у већ поменутој наредби ср. начелника 1840.г. стоји даље, "да ће се опет школски предмети предузети 1. септембра, а дјеца

²³ Просв. Гласник 1907.

примаће се до 15. истог мес... вагација (одмор) трајаће читав наступајући август". Доцније, не зна се кад, промењено је време испитима, за почетак јула, те је јули служио за одмор, а школа почињала рад 1. августа. Два пута 1845. и 1855.г. примирителни суд жалио се у августу ср. начелнику и гл. управитељу осн. училишта да нема учитеља, и да је с тога у школи наступио "непоредак", што значи да су ђаци почели у то време да се прикупљају, да је школа требала да почне рад августа месеца.

Св. Здравковић тврди, да су у шестој деценији долазили и год. испите одржавали "директори" и да су раздавали награде у књигама. То потврђује и Милићевић у својој књизи: *Школе у Србији* (стр.26). Ови су испити свакојако бивали у јуну.

*

О настави и васпитању мало се што зна.

Нема података о томе који су све предмети учени у томе времену, пошто је и онда било чешћих промена у уређењу школа. 1836.г. кад је школа имала само млађу класу, учило се: 1. Молитве, законе, 2. Катихизис, 3. Свјашчена историја, 4. Срицање и читање буквара, 5. Читање Часловца и Псалтира, 6. численица, 7. Упражненије у писању.²⁴

У наредби ср. начелника 1840.г. којом наређује држање год. испита, тражи између осталог да му се у извештају о год. испиту пошаље и списак предаваних предмета. Значи, да није било утврђеног програма, или га се сви учитељи нису држали.

По казивању Св. Здравковића доцније су учени још Земљопис свих делова света, Српска историја и Општа знања.

Тада је било уџбеника за све предмете.

Писало се на хартији мастилом и гушчијим перима. Хартију су ђаци сами шпартали и пера подрезивали. Доцније било је готових орлових и гушчијих пера, која су кувана и спремана нарочито. Имали су плајвазе и камене таблице с "легиштером".

²⁴ Пр. Гласник 1907.

Учило се све напамет, "на изуст". Учитељ је задавао и преслишавао по књизи. Пре Буквара изучавана је најпре "Штица", на којој су била сва слова. Најпре су учена слова по именима: Аз, буки, вједи и т. д. па онда срицање и затим читање.

Писање је учено по прегледима. Свакојако, већ поменуте (стр.7) таблице за "краснописаније", служиле су за прегледе, јер су прегледи били нарочито рађени и куповани.²⁵

Учитељи су имали "најстарије ђаке", који су им помагали и замењивали их кад они где оду. За ову замену је важан сведок раније поменута (стр.14) препорука Ж. Брадићу.

Учило се пре и после подне и то по три сахата пре и по три по подне,²⁶ све до новог Устројенија основи школа од 22-VIII-1857. год., по коме је рађено од 10. септембра до 10. марта по три сахата пре и по два по подне, а у остало време по три сахата и пре и после подне.

Четвртком је доношена "регратија" и онда после подне није било предавања.

Регратија је доношена пред сваки већи распуст (за Божић, Ускрс и Тројице).

Ред у школи није био сталан. Сваки је учитељ заводио ред по своме нахођењу. Отуда код неких учитеља није било одмора за време предавања, него је сваки, кад је коме нужда, питао и излазио, а код неких је био по један одмор и пре и после подне.

Код једног је учитеља била до врата намештена једна дашчица, на којој је писало с једне стране "О" а с друге "Д". Кад ђак пође напоље окрене слово "О" (значи отишао), а кад се врати окрене "Д" (значи дошао). Чим је окренуто слово "О" нико не сме излазити; а кад је окренуто слово "Д" онда је слободан излази опет само једном.²⁷

За објављивање одмора није било звона, него учитељ нареди "на одмор" и ђаци изиђу. Учитељ за време одмора или шета, или оде до куће, или где у варош, а чим се у повратку од куда појави, најстарији ђак само викне: "Пст! У

²⁵ Св. Здравковић

²⁶ Наша школа 1909.

²⁷ Ал. Јовановић трг.

школу!" и сви ђаци без икаква обзира јуре у учионицу, седају мирно "да се чује муха".²⁸

За време предавања морала је вечито владати гробна тишина. Дисциплину и потребни ред одржавао је страх од учитељева гнева. - "Изађи", "лези" биле су кобне речи, после којих је долазио "фиргаз" или штап за најмању као и за највећу кривицу. По тој строгости цењени су учитељи. Што строжији, то бољи. Батине су ударали ђаци један другоме. Крчединац је био завео "фиргаз" - витак прут у сирћету добро натопљен да се ужилави. Кад није било "фиргаза", онда се тукло штапом. Било је случајева да је под "фиргазом" крв потицала.²⁹

Друге су казне биле: стајање, клечање и клечање на камичцима или зрнима.

Ако је ко хтео што да пита морао је да устане и да дигне десну руку; па да каже што жели.

Ђаци су радили и у учитељевој башти, а помагали су и свештенику у плевљењу и копању по башти. Но било је случајева да се ђачки родитељи буне противу тога, што ђаци раде у башти, те је Крчединац (1856.) писао општ. суду, да га од таквих родитеља узме у заштиту, јер су по "наставленију" ђаци требали радити и учити се "баштованлуку".

Не зна се од кад постоји нарочити школски служитељ. Св. Здравковић прича, да су, за време његова школовања, само ђаци по реду долазили рано изјутра и чистили школу, ложили ватру, цепали дрва, доносили воду итд. Зими су морали да доносе од своје куће свећу да би још кроз зору могли све спремити, пошто су ђаци рано долазили. Тек у 1857. год. помиње се први пут школ. служитељ у жалби учитељевој општ. суду, којом се жали да је "фамилијаз школски", кога је "примирителни суд поставио", "у дужности својој недјејатељан", да неће да ложи фуруну, "док, вели, ја не насечем дрва", и покрај тога још и децу туче и учитељу псује крст и закон и назива га лолом.

Школ. служитеља је плаћала општина, не зна се само колико.

Сем школ. дужности и ђаци и учитељи имали су још и црквених дужности. Ђаци су с учитељем обавезно ишли у

²⁸ Св. Здравковић

²⁹ Ал. Јовановић

цркву на сва богослужења и певали за певницом. С тога су ђаци морали учити и појање, међутим народне песме нису учили. И апостол су читали ђаци, само одабранији, а учитељи су за то имали "бошчалук" као награду од матера дотичних ђака, јер се читање апостола сматрало за особиту част.³⁰ Ваци су ишли и на пратње с рипидама, чирацима и крстом. За то су, поред таксе школи (8 гр.) и награде учитељу, добивали по мараму или пешкир. Сем тога, кад је свештеник носио водицу, ишао је по један ђак с њим, те му носио бакраче и помагао у певању.

Св Сава је прослављан, али нико не памти да је у школи било сечење колача и др. свечаности. Међутим постоји наредба "Намјесничества књажевства српског" од 1840. год. да "наше школе имају свога патрона и то Св. Саву архиепископа и просветитеља србског, долазећег 14. јануара сваке године", "да празнујемо исти дан са великим торжеством" и да се саопшти учитељу, да у будуће тај дан "празнује са врученом му младежи". По свему судећи, празновање је се ограничавало само на службу у цркви, и прекидање школ. рада за тај дан. О томе сведочи наредба начелства од 10-I-1845.г. Бр. 39 прим. суду, да саопшти "свом обшчеству", да тога дана "у цркви при божанственој литургији буду". Још наређује, да се саопшти после свршене литургије "да је поради просвештенија српске младежи" потребан фонд, из кога ће се плаћати учитељима, а временом и друге потребе школске подмиривати, и да стога сваки колико хоће приложи за фонд. Овај фонд, то је "Главни школ. фонд" за који су купљени прилози сваког Св. Саве почевши од 1845.г. па до 1855. год. Прве (1845.) године је скупљено овде 248 гроша прилога, а доцније је падало мање, али никад мање од 25 гр. и 20 п. (1845.г.). Сви су прилози слати ср. начелнику са списковима прилагача. Од 1856.г. није купљен прилог, али је у тој години купљено уз др. данак и за фонд Св. Саве. Држим да је то исти фонд, за који је тада прилог преобраћен у обавезни данак.

³⁰ Св. Здравковић

Школску општину сачињавали су: Палеж, Забрежје, Бело Поље и Рвати, као једна "нурија". Ова су места заједнички сносила све издатке на школу, као што лепо казује наредба ср. начелника од 5. јула 1854.г. Бр.1528, којом се наређује "кметовима цркве и нурије палезке, да они одмах живо настану да се школа палезка у свој поредак доведе... док се деца за овај месец (јули) дана кућама налазе". Али у ову школу ишли су у ђаци и из др. околних општина, које нису имале школе. Милићевић о томе вели: "Мој отац је... из Рипња слао дете у школу у Палеж - Обреновац, јер ближе није било школе"³¹ Ср. нач. 1844. упућујући за учитеља В. Поповића наређује, да му се предаду на учење деца из Палежа, Забрежја, Б. Поља и Уроваца. Међутим исти овај учитељ 1845.г. тражи преко прим. суда од ср. начелника, да му упуту неколико ђака који не долазе из Кртинске, Уроваца и Б. Поља. И други учитељи су преко ср. начелника тражили ђаке других општина.

У издржавању школе било је дуализма. Све личне издатке (плате, додатке, кирију за стан) вршила је општина из својих прихода, као и куповину зграда. Ови су издаци, нарочити додатак, редовно уношени у буџет општински. Али сви материјални редовни издаци за школу ("као фарбање табле, креда, метле, сунђер и т. под.") вршени су из школске касе (фонда), којом је руковао месни управитељ (тутор). Школску касу чинили су нарочити приходи. Према акту прим. суда од 26-V-1853.г., Бр.43., којим подноси извештај ср. начелнику о стању школ. фонда, приходи су били од пратња и од таса у цркви, а свакојако и од интереса на новац. 28-X-1845. год. продати су школ. пешкири добивени као поклон за годину дана. За њих је добивено 96 гроша. 1853.г. фонд је износио 2579 гр., од којих је било под интерес 2217 гр., а 362 гр. у каси. А 1856. год. месни управитељ (тутор) је изнео рачун о школској каси (фонду), по коме је био цео капитал школски 4354 гроша и 37 пара. Расход је у тој години био "на репарацију и потребе школске" 952 гр. и 1 пара. Под интерес је било код 4 лица

³¹ Школе у Србији

2838 гр. и у каси 564 гр. и 36 пара. Дужног интереса било је 396 гр. и дуг од неплаћене таксе за пратње (по 8 гр.) 64 гр. Тако је сумарно стање касе било те две године. За др. године нема детаљнијих података, из којих би се видели прави извори прихода као и сви издаци.

*

Речено је још у почетку да се у школској архиви не налазе никакви писмени подаци о школи за цео овај период, те према томе не може бити речи о каквој школској администрацији. Но у општ. архиви налази се извештај бр. акта, почевши од 1840. год., који се односе на школу, а који су махом преписка, али непотпуна, између ср. начелника и општ. суда. Има и неколико писама учитељевих општ. суду, или ср. начелнику. Спискова и протокола каквих нема, као ни рачуна школских. Свакојако их је било, али нису сачувани. По свему се види, да је скоро сва администрација школска припадала општ. суду, јер је он водио сву бригу о школи, а учитељ је само учио ђаке. Ср. начелник је био не само спона између општине и Министарства у погледу административном, него је имао и извесна права према школи, као што се могло видети из његових наредаба и др. радња.

ДРУГИ ПЕРИОД 1858-9 — 1881-2

Овај период садржи живот школин од првих писмених података, сачуваних у школ. архиви, дакле од почетка 1859-9. школ. год., када отпочиње учитељевање Милоша Концулића, па до краја 1881-2. школске године.

Подаци, на основу којих је изложен живот школин у овоме периоду, оскудни су, али ипак има бар Уписних протокола и Протокола наредаба, из којих се донекле може конструисати слика школе, нарочито још кад се доведе у везу с оним, што је речено у првом периоду. Но и у овоме периоду допуњавао сам слику школину неколиким

подацима нађеним у општ. архиви и казивањима старијих људи, који су били ђаци ове школе.

*

У почетку овога периода била је само троразредна муш. школа, у коју су примана и женска деца. Убрзо, 1863. г., отворена је засебна четвороразредна женска школа, а мушка је остала троразредна све до 1869. год. Те године 1. августа подигнута је и мушка школа за четвороразредну, и у исто време подељена на два одељења. Доцније, тек почетком 1881-2. шк. год., подељена је и женска школа на два одељења.

*

Мушка школа је остала и даље у двоспратној згради код цркве, а доцније, око 1870.г., премештена је у стару судницу, која је била на улазу у варош од Београда, с леве стране, подигнута на пилотнама због поплаве. То је била старинска, сниска, зграда од слабог материјала са "доксатом" (тремом). Кад год је вода плавила двориште, ђаци су улазили у школски доксат с друма преко дасака. Женска школа, нова одељења, а доцније и цела школа, смештане су по приватним кућама све до пред крај овога периода. Ни једна од тих кућа, које и сад постоје, немају ни најпотребније услове за школске зграде, сем што имају по једну или две пространије собе и уз њих стан за учитеља. Све су оне по старински ниске, са малим прозорима, окренутим северу или западу и т. д. Тек 1880. год. општина је дошла до своје сталне школске зграде на тај начин, што је купила кавану "Венецију",³² у главној улици за 4500 дин. готових и примила дуг Упр. Фондова, за који је уносила у буџет по 188 дин. полугодишње. Ову је зграду преправила за школу са 4 учионице. На ту је оправку издала 1447,50 динара. У овој згради је један део школе и данас.

Школски намештај је био и у овоме периоду оскудан, ограничен само на оно, што је најнужније. Учила је такође

³² Интересантно је да је при овој куповини посредовао поч. Лаза Комарчић, доцнији књижевник, који је у то време живео у Обреновцу.

било мало. У почетку овога периода, а крајем 1859. год. имала је школа, по општинском инвентару, ове ствари:

"6 клупа (са по 8 седишта)	72 гроша
1 таблу за рачун	30 "
1 таблу за писање	10 "
1 орман нов	60 "
1 астал	40 "
8 мапа (земљовида)	80 "
1 дивит и пескаоница дрвени	4 "
2 столице дрвене сламне	8 "
1 чобању за воду	4 "
2 тестије	1 "
1 штица велика	4 "
2 протокола школска	10 "
1 портреј бив. књаза уклоњено, а садањег књаза није при- бављена	
1 секира	12 "
1 икона Св. Саве	—

Непокретно имање било је:

" 1 школско зданије од дрвеног ма- теријала на плацу од $7\frac{1}{2}$ фати ши- рине $15\frac{1}{6}$ фати дужине вреди	6000 гр.
1 мала кућа од слабог материјала на плацу школском вреди	200 гр.
1 башта школска од $\frac{1}{2}$ дана ораће земље	200 гр."

У току овога периода чињене су измене и допуне у овој школској имовини. Набављено је више клупа, од којих су неке биле и са 4 седишта, више табла, столова, столица, ормана, мапа, протокола и др.; набављене су: карте Кнежевине Србије са старом и новом јужном границом. При крају периода набављени су и глобус (са српским текстом), писмарица са 93 писма и Шрајберове природописне слике у 4 групе. - Школска својина су биле и рипиде и чираци с крстом. У рачунима школске касе за 1874-5. год. налази се признаница мајстора, који је правио неке нове и оправио

старе рипиде и др. и наплатио од школ. татора. Пошто је школа наплаћивала "пратњу", разумљиво је, што су рипиде биле њена својина.

Судећи по сачуваном "Инвентару књига и карата географјских", основана је у другој половини овога периода школска књижница. Она је до краја 1881-2.г. бројала 155 књига, међу којима је било и главнијих педагошких дела, нарочито упуштава за предавање појединих предмета и "Школе" Милићевићеве, онда јединог школског листа.

*

У школу су уписивана деца мушка од 7 до 12 година, а женска од 6 до 10 година. Уписивана су деца не само из школ. општине, него и из других, околних, села, у којима није било школе. Не зна се јесу ли ова деца што год плаћала.

Бројно стање ђака у овоме периоду, као и подела одељења види се из ниже изложених таблица. Из њих ће се видети и оцена успеха за поједине године, пошто је њихово излагање овде најзгодније.

Мушка троразредна школа

Школска година	Уписано ученика у:				Било на испиту	Оцена успеха
	I р.	II р.	III р.	Свега		
1858-9	23	13	6	42	36	Т
1859-60	23	15	8	46	38	Б
1860-61	28	10	6	44	37	Л
1861-2	22	21	8	51	40	4
1862-3	44	22	4	70	36	6
1863-4	41	11	6	58	46	-
1864-5	51	14	5	70	54	Добар
1865-6	34	19	13	66	54	Прилич.
1866-7	25	18	14	57	43	-
1867-8	22	21	12	55	53	Добар
1868-9	35	23	11	69	59	Добар

Мушка четвороразредна школа

Школска година	Прво одељење					Прво одељење				
	уписано у			Било на испиту	Оцена успеха	уписано у			Било на испиту	Оцена успеха
	I р.	IIр.	све-га			IIIр.	IVр.	све-га		
1869-70	48	31	79	55	слаб и добар	13	14	27	24	Бр. добар
1870-1	45	18	63	38	Одличан	18	9	27	23	Одличан
1871-2	44	25	69	58	Одличан	17	12	29	25	Одличан
1872-3	39	18	57	45	Вр. добар	26	11	37	32	Одличан
1873-4	39	18	57	33	Добар	20	22	42	41	Добар
					Вр. добар					
1874-5	32	13	45	41	и добар	18	13	31	13	Добар
1875-6	47	19	66	-	-	10	8	18	-	-
1876-7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1877-8	43	10	53	-	-	20	6	26	-	-
					Вр. добар					Бр. добар
1878-9	51	10	61	51	Вр. добар	9	11	20	16	
1879-80	50	-	50	31	добар	8	25*	33	29	Одличан
1880-1	41	23	64	52	Одличан	21	8	29	25	Одличан
1881-2	25	24	49	43	Одличан	19	18	37	31	Одличан

* Ово је други разред. Пошто те године није било V раз., а први је био велики, то је II раз. спојен с III раз.

Женска школа

Школска година	Уписано у:					Било на испиту	Оцене успеха
	I р.	II р.	III р.	IV р.	Свега		
1863-4	11	4	3	2	20	-	-
1864-5	19	6	2	3	30	27	Прилич.
1865-6	17	8	-	-	25	23	Добар
1866-7	15	10	2	-	27	24	-
1867-8	15	8	6	2	31	28	Добар
1868-9	13	8	5	4	30	28	Добар
1869-70	20	9	4	4	37	23	Добар
1870-1	23	7	6	3	39	34	Вр. добар
1871-2	31	8	7	-	46	38	Пр. и до
1872-3	28	13	5	-	46	33	Слаб
1873-4	42	6	6	-	54	35	Пр. и до
1874-5	20	22	6	-	48	42	Вр. добар
1875-6	24	12	16	5	57	-	-
1876-7	-	-	-	-	-	-	-
1867-8	37	3	4	8	52	-	-
1868-9	20	22	5	5	52	37	Вр. добар
1869-80	25	12	13	2	52	44	Отличан
1880-1	41	16	6	8	71	65	Вр. добар
1881-2{	-	36	9	5	50	35	Отличан
	31*	-	-	-	31	31	Добар

* Ове је године одвојен I раз. у засебно одељење

Према бројном стању ђака у овим таблицама види се, да је број ђака, како у мушкој неподељеној, тако и у подељеној, па и у женској школи, стално растао, и ако не у великој мери. Тако, било је у муш. школи 1858-9.г. 42 ђака, 1868-9.г. 69 ђака, а 1881-2.г. 86 ђака. У неким годинама било је и више ђака, али тај вишак чинили су махом ђаци са Забрежја и из других села, који су обреновачку школу напуштали, кад су у њиховим селима школе биле отворене. - У женској школи је 1863-4.г. било 20 ученица, а 1881-2.г. 81 ученица.

У таблицама је изнето, колико је ђака уписивано и колико је било на испиту, а не колико је свршавало с тога,

што није нигде бележено колико њих свршава а колико остаје да понови разред. Но, и по оваком излагању види се бројно кретање ђака. Види се да је до испита отпадао велики број ђака, просечно у мушкој неподељеној 21% у подељеној 34% и у женској школи 30%; види се и то, да су старији разреди бивали знатно мањи, а неколико година четвртих разреда није ни било. Томе је, свакојако, главни узрок био необавезност наставе, која је давала маха напуштању школе; а није била реткост, да и учитељ сам отера по којег ђака због слабог успеха у науци, или због рђавог владања. Овај узрок није бележен, али га је, по причању ондашњих ђака, било.

Похађање школе је оцењивано, и то у мушкој школи најпре са "прилежан" и "небрежљив", а од 1862-3.г. са "уредан" и "неуредан". Од 1869-70.г. неуредно је вођена ова рубрика, али је при свршетку периода преовладало вођење осустава на дане. У жен. школи су у почетку бележена осустава на часове, па је при крају периода заведено бележење на дане.

*

У ниже изложеном списку уписани су сви наставници, који су радили у овој школи у целој овом периоду. Ту су и нарочито прикупљени подаци о њима, ради потпунијег излагања.

Број	Име и презиме	место рођења	Коју је школу свршио	Колико је био у овој школи	Одакле је дошао и где је премештен из Обреновца	Напомене
1.	Милош Концулић	Гргуревци (Срем)	Учио гимн. и Вел. Ш.	новембра 1858. —	Из Богатића (подр.) —	Умро у Обрен. 1876. год.
2.	Марија Јовановићка	Београд	Осн. шк. и п. уч. испит	1-XI-1863. год. 8-VIII-1873. год.	Прво постављење у Смедерево	
3.	Светозар Михаиловић	Обреновац	Богославију	29-VII-1869. год. 22-XI-1874. год.	Из Остружн. (беог.) Разр. због рукоп.	Умро као свештен. обрен.
4.	Драга Митровићева	Београд	В.Ж.Шк.	1-VIII-1873. год. 30-VII-1874. год.	Из Јагодине Отпушт. из службе	
5.	Милица Петровићка	нема података		од 1874. год. до 1877. год.	не зна се	
6.	Петар Божић	Лешница (подрин.)	Полутимн. и Богосл.	18-XI-1874. год. 1-VIII-1875. год.	Из Јареб. (подрин) у Петков. (подрин) у пензији	
7.	Панта Лазаревић	Врбић (подрин.)	Два раз. гимн.	1-VIII-1875. год. 22-III-1877. год.	Из Петко. (подрин) у Јагодину	Умро 1905. год.

Број	Име и презиме	место рођења	Коју је школу свршио	Колико је био у овој школи	Одакле је дошао и где је премештен из Обреновца	Напомене
8.	Петар Димић	Панчево	Педагошки курс у Сомб.	22-III-1877. год. 6-III-1877. год.	Из Београда у Београд	Умро у Београду 1898. год.
9.	Катарина Богдановићка	Вршац	Основну школу	13-IV-1877. год. 1-VIII-1878. год.	Из Београда у год.Смедерево	умрла 1906. год.
10.	Ранислав Пауновић	Ваљево	Богословију	9-V-1877. год. 20-X-1877. год.	Из Сумрак. (тимоч.) В. Село (београд.)	Умро 1879.
11.	Никодим Васић	Љубовија (подрин.)	Учит. школу у Сомбору	20-X-1877. год. 1-X-1879. год.	Прво постављење Разр. пром. службе	Благајник у пензији
12.	Срећко Јевтић	Леновић (подрин.)	Учит. школу	1-VIII-1878. год. 25-VII-1880. год.	Из Грабов. (ваљев.) у Ваљево	У пензији
13.	Миленко Марковић	Паланка	Учитељску школу	10-III-1878. год. 1-VIII-1878	Прво пстављење Разр. због даљ. студ.	Управник Држ. Штамп. у пенз.
14.	Персида Сретеновићева	Београд	В.Ж.Шк.	1-VIII-1878. год. _____	Са Рудника _____	Остала у Обреновцу даље

Број	Име и презиме	место рођења	Коју је школу свршио	Колико је био у овој школи	Одакле је дошао и где је премештен из Обреновца	Напомене
15.	Панта Војиновић	Стрмово (ваљев.)	Богослов ију	1-X-1879. год. 25-VII-1880. год.	Из Слепч. (подрин.) у Слеччевић	Умро 1893. год
16.	Јован Јовановић	Јагодина	Богословију	25-VII-1880. год. 1-VIII-1882. год.	Из В. Мошт. (беог.) у Лесковац (беог.)	Умро као порез. у пензији
17.	Лука Раковић	Ужице	Учит. школу	25-VII-1880. год. —	Из Црнић. (подр.) —	Умро у Обрен. 13-IV-1881. г.
18.	Владислав Поповић	Мајдан (рудн.)	Учит. школу	23-VII-1881. —	Прво постављење —	Остао у Обрен. и даље
19.	Савка Андрејевићева	Београд	В.Ж.Шк. и пол. пр. исп.	19-VIII-1881. год. —	Из Стубл. (ваљев.) —	Остао у Обрен. и даље

По разредима ови су наставници били овако распоређени:

У мушкој школи:

у сва три разреда

Милош Концулић

у I и II разреду

Милош Концулић

Ранислав Пауновић

Никодим Васић

Панта Војиновић

Јован Јовановић

у III и IV разреду

Светозар Михајловић

Петар Божић

Панта Лазаревић

Петар Димић

Миленко Марковић

Срећко Јевтић

Лука Раковић

Владислав Поповић

У женској школи:

у сва четири разреда

Марија Јовановићка

Драга Митровићка

Милица Петровићка

Катарина Богдановићка

Персида Сретеновићева

у I разреду

Савка Андрејевићева

II, III и IV разреду

Персида Сретеновићева

Милош Концулић по казивању његовог сина Јакова, цариника, рођен је у Марадику, у Срему, а завршио је лицеј богословијски у Карловцима. Кад је умро, породица му је добијала од државе на издржавање 20₂₀ дин. месечно. Милош је као учитељ био врло строг. Тако га се сећају његови ђаци.

Светозар Михаиловић је и као ђакон неко време учитељевао, па је, поставши свештеником у истом месту, разрешен од учитељске дужности. Умро је као свештеник и намесник. Његови га се ђаци сећају као врло добра учитеља. И ако је био богослов, унео је у школу рационалнији метод, разумнији рад и блаже опхођење. Он је показивао ђацима дечје игре, изводио их и објашњавао им природу,

престављао им, нарочито зими снегом, изглед ратишта и бојева; играо са ђацима лопте ит.д.

О Марији Јовановићки њена кћи, која је овде удата за г. Алексу Јовановића трг., прича да је рођена у Н. Саду, где је изучила осн. школу. Удата је била за Павла Јовановића секретара суда. По поновном доласку кнеза Милоша, Павле је изгубио службу као сродник митрополита Петра и у брзо умро, оставивши жену и четворо деце без пензије. Његови пријатељи, међу којима је био и Сава Сретеновић секретар попечитељства просвете, спреме Марију, те положи испит за учитељицу и одмах добије место у Обреновцу. Умрла је у Београду као пензионерка, а сахрањена је по својој жељи у обреновачком гробљу.

Из изложене таблице види се да је спрема учитеља из овога периода била врло разноврсна: од основне до Учит. Школе, заступљене су све могуће школе. Али при крају периода стручна је спрема преовлађавала.

Пада у очи још да је у првој, већој, половини овога периода било учитељске сталности у месту, док у другој половини учитељске сталности нестаје.

Из прикупљених података не види се одакле су учитељи примали плати и колику, као ни то, јесу ли учитељи у овоме периоду примали од општине онај "додатак к плати" од 20 тал. годишње, који су примали у првом периоду, а ако јесу, докле су га примали. Међутим општина им је давала стан, обично уз школу, пошто је махом узимала под закуп куће, које су могле имати и по учионицу и стан за учитеља. У другој половини овога периода давала је општина станарину у новцу месечно. То почиње од 1875.г. Те године је дато "у име квартира за воспитатељку женске школе 488 гроша".³³ Станарина је даље била: 1877.г. месечно по 71 гр. и 10 п.; 1878.г. - 56 гр. пореских; а 1879.г. 23,58 дин.³⁴) За остале се године не зна.

Сем ових доходака учитељи су имали и нешто баште, награде од пратња и "реграцију", која је одржавана и кроз овај период, као по све добровољан поклон.

³³ Општинска архива

³⁴ Оп. арх.

Није могуће прибрати тачне и потпуне податке о томе: какви су били кроз цео овај период настава и васпитање. Колико сам могао сазнати од ондашњих ђака, први су се учитељи држали већином традиције: задавали су из књига и преслишавали, а ђаци су морали сваку лекцију учити напамет и изговарати на изуст. За прву учитељицу М. Јовановићку кажу, да је велику пажњу обраћала ручним радовима у школи. Од поделе мушке школе, од кад су почели да долазе млађи, школованији и стручно спремљени учитељи, и начин рада је мењан, уношењем правог дидактичког поступка.

Ни о томе, који су предмети све учени и које су књиге употребљаване није могуће ништа поуздано сазнати. Нађен је један списак књига послат општ. суду 1875. год., да по њему набави из Државне Штампарије потребне књиге за сирот. ђаке. По томе списку учени су сви предмети и употребљаване ове књиге: за I разр. Буквар; за II разр. Прва читанка, Молитвица и Црквена историја; за III разр. Друга читанка, Писмени састави, Земљопис Србије и Турске, Историја Срп. Народа, Рачуница, Молитвослов, Словенски буквар и Кратки катихизис; за IV разр. Трећа читанка, Мала црквена историја, Кратки катихизис, Српска граматика, рачуница, Словенски буквар и Молитвослов.

За писмене радове ђаци су имали камене таблице с крижулама, сунђере, писаљке, мастило, хартију, коју су сами "шпартали", пера, и то у почетку гушчија и орлова, а доцније су изашла метална пера и писанке с линијама.

У првој половини овога периода још је владао стари васпитни систем: заповест и казна. То су била најглавнија и једина средства у васпитном поступку. У другој половини и у овоме се пошло напред, обраћана је већа пажња васпитању, ма да традиционална телесна казна, и после укинућа 1874. није била ишчезла. Казне су биле: стајање, клечање на поду и на зрнима, шамарање, вучење за косу и уши и батинање, за шта је раније била мера 25. Кривац легне, а други, јачи, ђак туче. Код старог Концулића је био обичај, да за то време сви ђаци непомично седе. Превари ли се ко да само броји ударце, одмах је извођен и тучен. После укинућа батина, 1874. год. ова је казна добила блажији облик.

Награда је било о годишњем испиту у књигама.

Ђаци су оцењивани и из науке и из владања. Из науке су оцењивани на полгођа: I и II, а оцене су биле: а) у мушкој школи: правосходан, врло добар, добар, сређан, слаб и рђав до 1865. Тада је замењена оцена "сређан" са "приличан". Од 1869.г. у III и IV р. бележене су оцене; отличан (доцније замењено са "одличан"), вр. добар, добар, слаб и рђав, и тако је остало до краја; а у I и II р. су трајале горње оцене све док је био Концулић. После њега узете су и у томе одељењу оцене из III и IV р.; б) у женској школи биле су оцене: врло добар, добар, приличан и рђав, за време Мар. Јовановићке. После ње дошле су још оцене "отличан" и слаб.

Оцене из владања није било у мушкој школи док је била троразредна и после у I и II разр., јер није било у уписном протоколу рубрике за то. У III и IV р. почето је одмах да се дају оцене и из владања овако: одличан, вр. добар, добар, слаб и рђав. Од 1880. год. замењена је оцена "одличан" са "примеран", а друге су остале. У женској школи су одмах почете да се бележе и оцене из владања, јер је било рубрике за то. Оцене су биле скоро стално једнаке са оценама из науке. Две-три године била је оцена "одличан" или са свим избачена, или замењена са "примеран".

Превођење ђака из разреда у разред остављано је било учитељу, и надзорници о томе нису ништа записивали у уписницама. Тек од 1882.г. превођење је контролисао надзорник.

Због ратовања с Турцима школа није радила 1875-6, 1876-7. и до половине 1877-8. шк. год.

*

Надзор је био повремен. Школе су обилазили чиновници (секретари и начелници) Министарства Просвете (раније Попечитељства, па онда Управе просвете), а при крају овога периода одређивани су професори за изасланике. Главно је обилажење било у мају и јуну, кад су држани и годишњи испити; а у почетку су обилажене школе и у јесен ради уверавања о раду и стању школа, о чему има записака у Уписним протоколима. Тако 1863.г. записао је Сретеновић: "Октомврија 21. било је у женској обреновачкој школи двадесет ученица". А Новаковић је 12. октомбар

1862.г. записао: "Подписани при посјети ове школе нашао је да учитељ незнам због чега није још ученике уписао у протокол." Милићевић је 1864. обишао школу и записао: "24. Новембра 1864.г. било их је 31" (у жен. школ.) - Више нема никаква трага да су изасланици обилазили школе и преко године.

Ови су надзорници држали год. испите ради оцењивања напретка у науци, о чему су и оцене давали и записивали их у уписне протоколе. Но год. 1864. није било год. испита и нема оцене; а 1867. Милићевић је одржао испит 1. јуна, али оцену није бележио. Оцене су бележене словима, цифрама и речима, као што се лепо види на таблицама бројног стања ђака. Неки су давали и по две оцене.

Обреновачку школу походили су:

С. Сретеновић	секр. Попеч.просв.	1858-9, 1861-2, 1863-4 и 1865-6 г.
Н. Новаковић	„ Попеч.	1859-60 и 1862-3 г.
Д. Нешић	„ Управе просв.	1860-61 г.
М.Ђ.Милићевић	секр. министар. просв.	1862-3, 1864-5, 1866-7 и 1874-5 г.
Љ.П.Ненадовић	начел. Мин. просв.	1864-5 г.
Милорад Поповић - Шапчанин	секр. мин. пр.	1867-8, 1868-9, 1871-2 и 1873-4 г.
Свет. Д.Поповић	изасл. мин. просв.	1869-70г.
Јосиф Пецић	- - - - -	1870-71г.
Мата Карамарковић	секр. мин. просв.	1872-3г.
М. Давидовић	изасл. мин. просв.	1872-3г.
Д.К.Јовановић	„ „ „	1879-80г.
Дим. Јосић проф.изасл. мин.	„	1880-81г.
Милован Ђурић писар.	„ „	1881-2г.

Поједини су надзорници, поред констатације бројног стања ђака на испиту и бележења оцене, стављали и своје напомене у погледу администрације, наставе и васпитања. Тако, Шапчанин 1874.г. учитељици женске школе препоручује: "да тачно предаје по распореду и упутству, да води дневник предавања и спискове женског рада и казна"; учитељу III и IV р. муш. школе препоручује: "да тачно води

дневник предавања и списка казна; да предаје декламовање и недељне тропаре; да даје чешће писмене задатке по упутству и на земљопис Србије да обраћа већу пажњу"; учитељу I и II р. муш. школе препоручује: "да тачно води дневник предавања и списак казна и предавања домовине да доводи у сагласност са упуством". Ђурић је такође записивао напомене, из којих се види да је био стручан за овај посао. Он је 1882. учитељу III и IV р. муш. школе записао: "Прегледана је уписница прозивница и списак кажњених. Дневник рада није водио. Обраћа се наставнику већа пажња на дисциплину и васпитну страну при настави". Сличне је напомене учинио и осталим наставницима.

И у овоме периоду као и у првом била су два испита: полугодишњи (мањи) испит и годишњи (велики). мали испит је обављан пред тутором (старатељем), свештеником и грађанима, обично крајем јануара; а велики пред надзорником (ревизором, директором) у присуству татора, свештеника и др. Последње две године одређивани су нарочити грађани (двојица), који су потписивали испитни записник поред надзорника.

*

Из сачуваних података не види се да је било старешинства међу учитељима. Свако је одељење било самостално, и сваки учитељ примао наредбе од полицијске и општ. власти непосредно и само за себе. Због такве администрације школа је била подељена на: мушку старију, мушку млађу и женску школу.

*

Школску општину чинили су у овоме периоду: Палеж, доцније Обреновац, Забрежје, Бело Поље и Рвати. У 1877. год. Забрежје је добило школу за себе, те је образовало за себе и школску општину.

Школа је и кроз цео овај период издржавана из две касе: школске касе (фонда) и општинске касе. Школска каса је подносила издатке на: школ. потребе (намештај, учила, књиге, материјал и др.), оправке школ. зграда, помагање

сиромашних ђака и др., а општина је плаћала кирију за школске зграде, станарину учитељима, плату школ. служитељима и давала огрев сечом дрва из свога забрана, или куповањем.

Колико је које године на школу трошено не зна се тачно, јер нема поуздано тачних и потпуних рачуна за све године овога периода. И што има рачуна, не може се по њима тачно знати, јер су многи издаци заједнички са општинским, као: огрев, послуга и др.

Али што може да се одвоји, но што ипак није до краја тачно, јесу нађени рачуни школске касе у општ. архиви за 1873-4. и 1874-5. год. За прву износе издаци 1850 гроша и 30 п. чар., а за другу, без две квите, 1233 гр. и 30 п. чар.

Од рачуна из општ. касе у 1863-4.г. из митровског данка исплаћено је кирије, огрева и неких исправака 732 гр. и 20 п. чар.; 1874.г. утрошено је 4703 г. чар.; 1877-8.г. без плате служитељу - 3760 гр. и 10 п. пор.; 1878-9.г. утрошено је без плате служитељске³⁵ 3755 гр. пор.; и т. д.

Школска каса је имала приходе као и у пр. периоду, са додатком прихода од балова. Али колики су које године били приходи, не може се знати.

Општ. каса је на кирију и плату школ. служитеља имала помоћ од Забрежја, Белог Поља и Рвата. Та помоћ није била увек једнака.

Год.	1873.	износила је	840	гр.	пор.		
„	1874.	„ „	840	„ „			
„	1875.	„ „	890	„ и	10	п. пор.	
„	1877.	„ „	533	„ „	32 ¹ / ₂	„ „	
„	1878.	„ „	791	„	25	„ „	
„	1879.	„ „	791	„	25	„ „	
„	1880.	„ „	273	дин.	³⁶		
„	1881.	„ „	270, ₂₇	„			

Године 1877. општ. каса је позајмила од школске касе 653 гр. и 20 п. за исплату станарине учитељима, па је у 1878.г. вратила.

Школском касом руковао је најпре један, а за тим у седамдесетим годинама два татора, који су приходе

³⁵ Служитељска плата је 1879.г. била 31,58 дин. мес.

³⁶ Од марта 1879. почето је рачунање нова на динаре.

прикупљали, новац чували, давали под интерес, дуг наплаћивали, вршили набавке за школу и т. д. рачуне су полагали општ. суду, који их је и бирао и разрешавао.

*

Из администрације сваки је учитељ водио: Уписни протокол, Школски дневник, Дневник рада, Списак кажњених ђака, Протокол наредаба, а при крају периода за целу школу један "Инвентар књига и карата географских". Не зна се ко је од учитеља овај Инвентар водио.

Од 1858. год. наређено је било учитељима да шаљу извештаје Министарству једном у години. И то је, изгледа, била једина преписка с Министарством ако је трајала до краја, јер о томе нема никаквих података.

Расписи и наредбе завођене су, т.ј. преписиване целе у Протоколима наредаба до 1882.г., али доста неуредно. У три Протокола, који су вођени у три одељења ове школе, заведене су ове наредбе: о подношењу годишњег извешћа о стању школе, место дотадашњих тромесечних (1858.г.); о гласовном срицању по Педагогично-Методичном наставленију Д-ра М. Спасића, на место срицања са именима слова (1859.г.); о издавању једообразних сведочанстава према утврђеном обрасцу (1860.г.); о већој пажњи при предавању писања, читања и рачунања (1860.г.); о избацивању Часловца и Псалтира, место којих се уз српске читанке domeће текст за словенско читање (1863.г.); о наплати 6 гроша таксе за приватне испите (1865.); о наплати 2 гроша таксе за сведочанства која су штампана (1865.); о посећивању цркве и певању у њој (1868.); о бољој пажњи на женски ручни рад и вођење списка радова (1868.); о дужностима школ. општине и учитеља, о предавању гимнастике, о отварању продужних школа и образовању учитељских зборов (1869.); о тачнијем извођењу бројног стања ђака (1869.); о тачном вођењу уписнице (1869.); о бољем изучавању матерњег језика од стране учитеља (1869.); о важности и карактеру продужне школе (1869.); о бољем писању у школи (1869.); о именима у женском ручном раду (1869.); о кажњавању ученика и казнама међу којима је и клечање (без зрна) и батинање (до пет удараца) (1870.); о важности и установи школских

књижница (1870.); о предавању рачуна у I и II р. (1870.); о раду с новим "Српским букваром" (1870.); о вођењу ђака на пратње (1870.); о практичном предавању рачуна у III р. (1870.), о раду с новом Читанчицом уз буквар (1870.); о заједничком храђењу у школи (1871.); о обучавању у калемљењу "очењем" (1872.); преставка новог министра просвете Ф. Христића (1873.); о укидању телесне казне (1874.); о посеђивању цркве за време великог школ. одмора (1874.); о кажњавању ученика и казнама из којих је испала казна "бој" (1874.); о забрани учења нередовних, приватних ђака (1874.); о томе: да школ. служитеље примају и отпуштају старатељ и учитељи, да му заповедају само учитељи, а плату одређује општ. суд (1875.); о оправци школ. зграда и набавци намештаја и учила (1880.); о вођењу прозивнице, списка књига, намештаја и научних срестава (1882.); о превођењу ђака у старије разреде (1882.); о забрани sluжења непрописаним уџбеницима (1882.).

*

Св. Сава је прослављан донекле као и у првом периоду само присуствовањем на служби у цркви, али од поделе мушке школе почето је прослављање и у школи тиме, што је после службе сечен колач и служени су гости. Ђаци у томе нису узимали никаква учешћа. Колач и др. потребе за славу спремали су тутори и плаћали из школ. касе. У то време је заведено приређивање балова сваког Св. Саве у вече, од кога је новца набављано одело сиромашним ђацима за Врбицу, која је и онда ношена.

Ђаци су и кроз овај период певали у цркви на свима богослужењима и читали апостоле.

На пратње су ђаци редовно ишли. За то се плаћало школи, и то: кад иде једна школа (једно одељење) плаћало се један цванцик; а кад иду два одељења плаћало се два цванцика. Учитељ је за себе добивао по два цванцика. На пратње су одређивани махом сиромашнији ђаци, јер су и ђаци добивали награде, обично мараме.

Реграција је доношена четвртком и за велике празнике, али је бивала све мање обавезна и све ређа.

ТРЕЋИ ПЕРИОД 1882-3. — 1897-8.

Овај период обухвата време закона о основним школама од 1882. год., и тако чини једну засебну целину.

Обреновачка основна школа је у овоме периоду знатно унапређена, ма да тај напредак није био непрекидан.

И ако за овај период има више писмених података, ипак ни он неће дати целокупну слику основне школе тога времена, јер то и није циљ ових редова. За овај посао узеће се у обзир само онај део података, који се односи искључиво на живот ове школе. У томе кругу ће се кретати излагање прибраног материјала.

*

Прве две године овога периода школа је била само нижа мушка и женска, обе са по два одељења. Доцније се у мушкој школи број одељења умножио. То умножавање и промене одељења изложене су у таблицама бројнога стања.

Одмах друге — 1883-4. — године осетила се потреба за школом вишом од основне, те је, на основу наређења министра просвете од 31-XII-1883.г. ПБР.13802, отворена *продужна школа*. Она је почела рад 18-I-1884.г. Радила је само четвртком цео дан. Уписано је било 16 ђака, а завршило је годину 6 ђака. Предавања су држала четири наставника по предметима. Успех је био врло добар.

Ова је се школа одмах показала незгодном, те је, по предлогу школ. одбора од 16-VIII-1884.г. министар просвете претписом од 25-VIII-1884.г. ПБР.7457 одобрио, да се место ње отвори V разред више осн. школе за мушку и женску децу заједно, а одмах 1885-6.г. отворени су и у мушкој и у женској школи V и VI разреди. Ови су виши разреди постојали више од деценије, али су, после неколиких предлагања (22-VI-1895, 29-VII-1896.) од стране школ. одбора, најзад и укинати услед недовољног броја ђака, и то женска цела у почетку 1896-7., а мушки VI разр. 1-XII-1897.г.

*

У почетку овога периода школа је била смештена у школској згради преправљеној од кафане и у приватним зградама. Доцније, 1885. год., подигнута је у школ. дворишту половина нове школске зграде, према плану инжињера. У згради су две учионице, које и данас служе.

Но кад је се указала потреба за учионице за нова одељења, узимане су опет под закуп приватне зграде, које, природно, нису имале погодаба за школе.

*

Умножавањем одељења и отварањем више основне школе, умножаван је и школски намештај, набављана су и учила. Школа је у главном имала најпотребније ствари за намештај: клупе, табле, столове, столице, ормане и др.

У овоме периоду, сем раније набављених учила, налазе се и ова главнија: барометар, алкохолметар, доглед, лупа, магнет, карте свих делова света, Србије и Срп. земаља и т.д. До почетка 1897-8. шк. год. било је у списку намештаја и учила 79 бројева.

За вишу осн. школу подигнуте су биле и гимнастичке справе: разбој (барне), вратило (рех) и рингле, које су временом уклоњене, јер нису могле послужити ономе, чему су биле намењене.

Основана је била 1896.г. метереолошка стација III реда, али је и она убрзо, управо с одласком оснивача, напуштена.

Школска књижница је у овоме периоду, нарочито у другој половини, знатно повећана. То повећање ишло је овако:

Почетком	1889-90.г.	било је	177	бројева
„	1891-2.г.	„ „	190	„
„	1897. године	„ „	374	„
„	1897-8.г.	„ „	497	„

У току 1897-8.год. набављено је само неколико листова.

Право је да се истакне, да је у целоме овом периоду највећу пажњу књијници и школ. имовини у опште покљонио г. Станиша Станишић учитељ и управитељ школе. Он је књијницу преуредио и највећма умножио, а школ. имовину тачно пописао и средио.³⁷

Према распису мин. просвете од 1898.г. учитељско је веће 16-IV-97.г. решило, а школ. одбор 14-V-98.г. одобрио, да се образује ђачка књијница, у којој ће ђаци, према решењу већа, четвртком по подне по 1 сах. наизменично читати под надзором наставника. Нема трага да је та књијница образована.

*

Како је било бројно стање ђака у појединим годинама и одељењима ниже основне школе, и како су кад формирана одељења, најбоље ће се видети из ових таблица:

А. Мушка школа.³⁸

школ. година	Уписано ученика					Свршило ученика				
	I раз.	II раз.	III раз.	IV раз.	свега	I раз.	II раз.	III раз.	IV раз.	свега
1882-3	42	+21	27	+24	114	20	+10	19	+15	64
1883-4	49	32	15	+20	116	29	21	12	+15	77
1884-5	40	+44	26	+14	124	17	34	17	13	81
1885-6	42	+20	42	+17	121	32	+15	33	+13	93
1886-7	27	+37	22	+35	121	19	+29	17	+28	93
1887-8	35	+23	32	+20	110	22	+14	10	+9	55
1888-9	34	+31	39	+18	122	22	+22	24	+12	80
1889-90	36	+27	30	+28	121	26	+22	26	+25	99
1890-91	58	35	23	+29	145	43	29	15	+24	111
1891-2	55	50	38	+19	162	39	43	26	+10	118
1892-3	49	53	52	33	187	32	39	42	26	139
1893-4	69	37	43	49	198	48	30	38	42	158
1894-5	56	52	34	40	182	41	39	30	34	144
1895-6	44	53	45	36	178	28	39	30	22	119
1896-7	60	36	50	40	186	26	31	25	27	109
1897-8	47	33	47	37	164	24	28	34	20	106

³⁷ У његово време пада подизање шко. парка и метеоролошке стације.

³⁸ Где год између бројева стоји знак + значи, да два разреда чине једно одељење.

Б. Женска школа

школ. година	Уписано ученица					Свршило ученица				
	I раз.	II раз.	III раз.	IV раз.	свега	I раз.	II раз.	III раз.	IV раз.	свега
1882-3	39	20	+18	+8	85	18	17	+15	+5	55
1883-4	51	21	+19	+15	106	40	16	+13	+11	80
1884-5	22	+37	23	+18	100	17	+19	21	+13	70
1885-6	20	35	21	24	100	15	+27	18	+20	80
1886-7	19	+19	29	+20	87	9	+12	15	+13	49
1887-8	25	+12	19	+18	74	14	+10	13	+13	50
1888-9	36	+16	17	+17	86	24	+14	13	+15	66
1889-90	33	+25	20	+14	92	25	+20	16	+11	72
1890-91	26	+28	21	+19	94	18	+21	16	+15	70
1891-2	27	+25	25	+19	96	20	+18	21	+14	73
1892-3	36	+25	19	+23	103	28	+20	15	+19	82
1893-4	24	+30	24	+19	97	20	+19	14	+15	68
1894-5	20	+28	22	+17	87	16	+20	18	+16	70
1895-6	35	+23	28	+17	103	18	+14	18	+14	64
1896-7	37	+28	25	+17	107	24	+15	12	+10	61
1897-8	40	38	26	+18	122	22	25	15	+10	72

Из ова два прегледа види се:

1. Да су одељења неколико пута формирана и то: муш. школа: 1882-3. два одељења, 1883-4. три, 1885-6. опет два, 1890-91. три, а 1892-3. четири, која су остала све до краја периода; жен. школа: 1882-3. два одељења, од којих једно са три разреда, 1884-5. опет два, али са по два разреда, а 1897-8. три одељења.

2. У мушкој школи био је слаб, али сталан прираштај, и од 114 ђака уписаних у 1882-3. било је 1897-8. уписано 164, ма да је неколико последњих година било и преко 180. - У женској школи се број ученица стално колебао, те се о прираштају не може ни водити рачун, ма да је последња година показала тенденцију знатног прираштаја.

3. У свршене ђаке узети су само они, који су на год. испиту прешли у старији разред.

4. Разлика између броја уписаних и оних који су свршили школу стално је велика, па се у појединим годинама број отпалих приближује броју свршених ђака.

Просечно је отпало у мушкој и женској школи по 30% сваке године, поред све обавезности школовања.

Како је виша основна школа имала изузетан положај, јер се није сматрала за обавезну ни колико нижа основна школа, излаже се њено бројно стање у засебној табели:

школ. година	Мушка школа						Женска школа					
	Уписано			Свршило			Уписано			Свршило		
	V раз.	VI раз.	свега	V раз.	VI раз.	свега	V раз.	VI раз.	свега	V раз.	VI раз.	свега
1884-5	30	+	30	19	+	19	-	+	-	-	-	-
1885-6	14	+12	26	11	+11	22	20	+6	26	11	+6	17
1886-7	15	+10	25	12	+9	21	28	+10	38	12	+8	20
1887-8	23	+9	32	15	+7	22	11	+13	24	7	+8	15
1888-9	15	+14	29	4	+9	13	11	+4	15	9	+3	12
1889-90	18	+4	22	9	+2	11	13	+9	22	10	+5	15
1890-91	29	+8	37	14	+6	20	11	+12	23	7	+8	15
1891-2	37	+12	49	12	+7	19	17	+11	28	7	+6	13
1892-3	19	+13	32	5	+8	13	14	+7	21	8	+2	10
1893-4	28	+6	34	11	+4	15	24	+10	34	8	+4	12
1894-5	39	+8	47	19	+4	23	12	+7	19	6	+5	11
1895-6	44	+16	60	11	+4	15	13	+8	21	4	+4	8
1896-7	18	+8	26	9	+5	14	14	+3	17	-	-	-
1897-8	30	+10	40	15	+	15	-	+	-	-	-	-

Овде ваља напоменути:

Ову школу нико није сматрао обавезном, те су напуштање и изостајање била стална њена болест, што се види из велике разлике између броја уписаних и броја свршених ђака у појединим годинама. Просечно је сваке године отпадало у мушкој школи 50,5%, а у женској 48,61% ђака. Тако стање сметало је интензивном раду и ваљаном успеху, па је довело и до затварања најпре женске, па онда и мушке в. осн. школе.

Често и без узрока изостајање од школе и напуштање школе и ниже и више задавало је врло много бриге и посла и наставницима и школ. одбору. - На већима су учитељи врло често претресали то питање и тражили начина да га

успешно реше, али без успеха. То лепо илуструје решење учитељ. већа од 7. окт. 1889. год., које гласи: "Шта ћемо са децом оном, која никако не долазе, која су прерасла и која неуредно долазе?"

"Решено је да се предложи г. министру преко школског одбора, да се та деца ослободе, ако их г. министар не ослободи, нека их нагна да дођу у школу".

Школ. одбор је се у својим седницама највише занимао кажњавањем ђачких родитеља. По 10, 20, 30 и више ђач. родитеља кажњавано је сваке седнице редовно, па је ипак изостајање и напуштање школе било стално и неизлечиво.

Не може се тачно знати, да ли су казне извршиване; али по слабом дејству њиховом изгледа да нису, или да су врло слабо извршиване.

Но ово избегавање обвезе школске може се објаснити, природно не и оправдати, и тиме, што је овај период био прелазно доба од необвезности у обвезност осн. школе.

*

У овоме периоду служили су у овд. школи ови учитељи и учитељице, за које се износе и најпотребнији подаци, у колико су могли бити прикупљени.

Број	ИМЕ И ПРЕЗИМЕ	место рођења	Коју је школу завршио?	Дан постављења и дан премештаја	Одакле долази и где се премешта	Напомене
1.	Персида Сретеновићева	Види др. период	Види други период	У др. пер. 17-III-1886	В. др. период у Београд (м)	Удата Ценићка, у пензији.
2.	Владислав Поповић	В. др. период	Види други период	У др. пер. 1-VIII-1885.	В. др. период у Марковац (п)	Умро 1899. г.
3.	Савка Андрејевићева	В. др. период	Види други период	У др. пер. 2-XI-1882.	В. др. период Упражњ. место	
4.	Катарина Ценићка	Београд	Два разр. В.Ж.Шк.	1-VIII-1882. 1-VIII-1883.	Из Мал. Мокр. Луга у Остружницу (м)	
5.	Тодор Благојевић	Београд	Учит. Шк.	16-XII-1882. 10-IV-1886.	Прво постављење у Липе (смед.) (п)	У пензији.
6.	Марија Јовановићка	В. др. период	Види други период	2-VIII-1883. 12-VIII-1883.	Из Пиромана (м) Пензионисана	Умрла.
7.	Милева Требињац	Крагујевац	В.Ж.Шк.	6-IX-1883 1-VIII-1885.	Јошаница (пож..)(м) Медвеђа (мор.)(п)	Удата и пенз.

Број	ИМЕ И ПРЕЗИМЕ	место рођења	Коју је школу завршио?	Дан постављења и дан премештаја	Одакле долази и где се премешта	Напомене
8.	Милица Станковићева	Београд	В.Ж.Шк.	15-II-1884. 7-VII-1886.	Из Пожаревца Дала оставку	Уд. за И. Гудурића, трг. Обр.
9.	Јелена Поповићка	Крагујевац	Положила прак. испит	13-VIII-1884. 1-VIII-1885.	Из Забрежја (п) Марковац (смед.) (п)	
10.	Љубица Арсеновићева	Лозница	В.Ж.Шк.	1-VIII-1885. 10-X-1892. 22-IV-1893. 28-VIII-1896.	Са Уба (п) у Божевац (пож.) (п) Из Божевца (м) Пензионисана	Удата за Ј. Марковића, кројача у Обр.
11.	Лазар Зарић	Н. Сад	Препаранд. у Сомбору	31-XII-1885. 1-VIII-1888.	Из Београда (п) у Гроцку (п)	Умро 1901.
12.	Никола Поповић	Београд	Учит. Шк.	18-VIII-1885. 3-XII-1885.	Из Текије (м) у Београд (м)	Благајник ; Просв. у пензи.
13.	Димитрије Илић	Полово (Херцег.)	Припр.шк. у Сомбору	2-V-1886. 13-VIII-1887.	Из Стублина (ваљ.) (п) у Ниш (п)	у пензији
14.	Персида Равићева	Ваљево	В.Ж.Шк.	1-VIII-1885. 30-IX-1886.	Из Кладова (м) у Ваљево (м)	Удата Нешићка.

Број	ИМЕ И ПРЕЗИМЕ	место рођења	Коју је школу завршио?	Дан постављења и дан премештаја	Одакле долази и где се премешта	Напомене
15.	Сара Станићева	Ужице	Осам р.ж.гимн . у Моск.	8-III-1886. 16-IX-1891.	Прво постављење у Пирот (м)	
16.	Даница Милетићева	Београд	В.Ж.Шк.	1-IX-1886. 1-VIII-1888.	Из Београда у Крушевац (п)	
17.	Даница Рајић	Миклуш А. Угар.	В.Ж.Шк.	27-VIII-1887. 1-VIII-1888.	Прво постављење Врело (ваљ)(п)	Умрла после удаје 1891.г.
18.	Љубомир Марковић	Драчић (ваљ.)	Богослов .	1-VIII-1888. 1-IX-1888.	Из Лађевца (руд.) (п) у Ваљеву(м)	
19.	Павле Хофмановић	Шпанд (Пруска)	Учит. Шк.	16-IX-1888. 24-VIII-1889.	Са Уба (п) у Крагујевац (м)	
20.	Владимир Стојановић	Смедер.	Учит. Шк.	Из Београда (п) у Београд (м) Из Београда (п) у Тврдојевац (ваљ.) (п)	Прво постављење у Звечку (ваљ.) (п) С наука понова овде у Грабовац (топл.) (п)	Професор у Београду.
21.	Живка Рушчуклићева	Београд	В.Ж.Шк.	3-X-1890. 10-VIII-1894.		Удата Динићка

Број	ИМЕ И ПРЕЗИМЕ	место рођења	Коју је школу завршио ?	Дан постављења и дан премештаја	Одакле долази и где се премешта	Напомене
22.	Мил. Димитријевићева	Шабац	В.Ж.Шк.	30-IX-1888. 5-X-1890.	Из Баточине (м) у Ивањицу(п)	
23.	Арон Костић	Петр. С. (Бачка)	Два разр. гимназије	24-VIII-1889. 1-X-1891.	Из Шопића (беогр.) (м) у Београд (м)	Умро 1908. као пензионар.
24.	Миливој Митрић	Осечаница (ваљ.)	Учит. Шк.	24-VIII-1889. 16-IX-1892. 17-IV-1893. 26-IV-1894.	Из Звечке (ваљ.) (м) у М.М. Луг (беогр.) (п) Из Грабов. (ваљ.) (п) у Баћев. (беогр.) (п)	Умро 1911. год. у Врелу.
25.	Милица Секулићева	Нема	података	1890-91.	Нема података.	Удата и пенз. Ст. Михаилов.
26.	Јеремија Томић	Осечаница (ваљ.)	Учит. Шк.	28-IX-1890. 30-IX-1892. 9-X-1892. 21-XII-1892. 28-V-1893. 10-VIII-1893. 28-III-1894. 20-IX-1895. 1-IX-1897.	Из Петн. (ваљ.) (м) На Забрешје (м) Са Забрешја (м) у Новаке (ваљ.) (м) Са Уба (м) у Винчу (Беогр.) (п) Из Винче (м) у Београд(м) (м) Из Београда (п)	Остао и даље у овој школи.
27.	Даница Кузмановићева	Београд	В.Ж.Шк.	3-X-1890. 10-VIII-1894.	Из Београда (п) у Београд (м)	Удата Гашићка

Број	ИМЕ И ПРЕЗИМЕ	место рођења	Коју је школу завршио?	Дан постављења и дан премештаја	Одакле долази и где се премешта	Напомене
28.	Лепосава Влашковићева	Шабац	В.Ж.Шк.	16-IX-1891. 16-IX-1892.	Са Уба (м) На Уб (м)	Удата за Лаловића на Убу
29.	Милева Брајковићева	Краљево	В.Ж.Шк.	5-XII-1891. 19-XI-1892.	Из Топчидера (п) у Смедерево (м)	Умрла 1908.г.
30.	Вукосава Срећковићева	Обреновац	В.Ж.Шк.	19-IX-1891. 9-X-1892	Прво постављење у Г. Матејевац (п)	Удата; дала оставку.
31.	Алекс. Наумовићева	Тур.Сев. (Румун.)	В.Ж.Шк.	16-IX-1892. 10-VIII-1893.	Из Рабров. (ваљ.) (м) у Осечину	Удата Радловићка.
32.	Јелисав. Филиповићка	Богатић	Учит. Шк. у Сомбору	16-IX-1892. 19-V-1893.	Из М. Пожарева. (м) у Љубов. (подр.) (п)	У пензији.
33.	Јован Филиповић	Београд	Учит. Шк.	16-IX-1892. 19-V-1893. 26-IX-1896. 1-IX-1897.	Из М. Пожарева. (м) у Љубов. (подр.) (п) Из Клења (подр.) (м) у Г. Буков. (подр.) (п)	

Број	ИМЕ И ПРЕЗИМЕ	место рођења	Коју је школу завршио?	Дан постављењ а и дан премештаја	Одакле долази и где се премешта	Напомене
38.	Надежда Јовановићева	Обреновац	В.Ж.Шк.	10-X-1892. 10-VIII-1893. 10-II-1894. -	Из Божев. (пож.) (м) у Жабаре (пож.) (п) Из Жабара (м) -	Удата Виторовићка. Остала и за идући период.
34.	Љубица Лазичева	Београд	В.Ж.Шк.	12-v-1893. 11-VIII-1893.	Из Крушевца (п) у Смољин. (пож.) (п)	
35.	Јелка Милосављевић	Шабац	Осн. шк. и пр. Уч. исп.	19-XI-1892. 22-IV-1893.	Из Петке (беогр) (м) у Божевац (пож.) (п)	
36.	Стојан Јаковљевић	Београд	Учит. Шк.	12-XI-1892 -	Са Уба (м) -	Умро 1897. у Обреновцу.
37.	Јован Тодоровић	Висобаба (ужич.)	Учит. Шк.	16-IX-1892. 17-IV-1893.	Из Пауна (ваљ.) (м) у Грабов. (ваљ.) (п)	
39.	Христина Тешићева	Пожарев.	В.Ж.Шк.	20-IX-1893. 12-XII-1896	Из Салаковца (пож.) у Смедерево	
46.	Чедомир Вучићевић	Цветке (рудн.)	Г.р. Уч. Шк. пол.п.уч.и.	20-IX-1895. 12-IX-1896.	Из Кленов. (пож.) (м) у Смедерево (м)	
47.	Љубомир Јанковић	Ваљево	Учит. Шк.	20-IX-1895. 9-IX-1896.	Из Мокре (пир.) (м) На Уб (п)	Порезник у Београду.

Број	ИМЕ И ПРЕЗИМЕ	место рођења	Коју је школу завршио?	Дан постављења и дан премештаја	Одакле долази и где се премешта	Напомене
40.	Јован Панић	Св. Андр (Угар.)	Гим. и пол. пр. уч. исп.	10-VIII-1893. 10-VIII-1894.	Из Венч.(беогр.)(м) у Јабучје (ваљ.)(п)	у пензији
41.	Драгомир Ђорђевић	Жупањак (беогр.)	Учит. Шк.	10-VIII-1893. 28-III-1894.	Из Стубл.(ваљ.)(м) у Винчу (беогр.)(п)	
42.	Милица Димитријевићка	Н. Сад	В.Ж.Шк.	10-VIII-1893. 29-IX-1893.	Из Београда (п) Упражњено место	
43.	Љубица Михаиловићева	Обрен.	В.Ж.Шк.	1-X-1893. 8-II-1894.	Прво постављење Дала оставку	Удата за С. Мићића, трг. Обр.
44.	Михаило Виторовић	Београд	Учит. Шк.	29-IV-1894. 1-X-1895.	Из Кнеж.(беогр.)(п) у Бању (рудн.)(п)	
45.	Јул. Милосављевићева	Београд	В.Ж.Шк.	16-VIII-1894. 1-IX-1897. 30-IX-1897. 31-VIII-1898.	Из Граб.(ваљ.)(м) у Ваљево (м) Из Ваљево (п) у Ваљево (п)	Удата Пауновићка.
48.	Димитрије Поповић	Ртково (крајин.)	Учит. Шк.	12-IX-1896. 4-XI-1896.	Из Тамн. (крај.)(п) у Кладово (м)	Умро у Клад. 1897.

Број	ИМЕ И ПРЕЗИМЕ	место рођења	Коју је школу завршио?	Дан постављења и дан премештаја	Одакле долази и где се премешта	Напомене
49.	Станиша Станишић	Ужице	Учит. Шк.	12-IX-1896. 1-IX-1897.	Из Смедерева (п) у Београд (м)	
50.	Зорка Ристићева	Шабац	В.Ж.Шк.	1-X-1896. 20-XI-1896.	Из Београда (п) у Крагујевац (п)	Удата Глишићка.
51.	Даница Виторовићева	Београд	В.Ж.Шк.	1-X-1896.	Прво постављење	Остала за идући период.
52.	Марко Антоновић	Ваљево	Учит. Шк.	4-IX-1896. 1-IX-1897.	Из Кладова (м) у Ваљево (м)	
53.	Милева Обреновићева	Београд	В.Ж.Шк.	1-IX-1897.	Из Царине (подр.) (м)	Остала и за идући период.
54.	Анђ. Радоловићка	Шибеник (Далм.)	Учит. Шк.	1-IX-1897. 31-VIII-1898.	Из Бајевца (ваљ.) (м) у Бањане (ваљ.) (п)	

Н а п о м е н а. Слово (м) значи по молби, а (п) по потреби.

Из овог табеларног прегледа могу да се виде ова карактеристична факта:

1. Да је било учитеља по рођењу скоро из свих српских крајева, а сразмерно највише их је дао Београд, па ваљевски округ;

2. да је у овоме периоду од 16 година служило 58 наставника, од којих је било више учитељица (32), но учитеља (26);

3. да су стручно спремни наставници преовлађивали, нарочито при крају периода;

4. да се осморо наставника и по други пут враћало у ову школу, а међу њима један и пет пута;

5. да је већина наставника служила врло кратко време, тако: 17 њих служило је мање од једне године; 15 њих мање од две године, 6 њих мање од три године, 8 њих мање од 5 год. и т. д.;

6. да је већина премештаја извршена по потреби.

Честе промене наставника свакојако су имале и великог утицаја на рад и успех наставнички, на уредност у похођењу школе од стране ђака, па и на унапређење школе и наставе.

Ради веће потпуности у излагању, наставничко особље добија још једну табелу по појединим школ. годинама и одељењима, с подацима о времену промена фактички извршених, колико тих података има у школ. архиви.

1882-3. шк. год.

I и II р. муш. Катарина Ценићка, а од 16-XII-82. Тодор Благојевић.

III и IV р. муш. Владислав Поповић.

I р. женс. Савка Андрејевићева до 2-XI-82, а затим Кат. Ценићка.

II, III и IV р. жен. Персида Сретеновићева.

1883/4.

I р. муш.	}	Тодор	до	Тодор Благојевић
II р. муш.		Благојевић	1-XI 83.	Милица Станковићева

III и IV р. муш. Владислав Поповић.

I р. жен. Марија Јовановићка, а од 6-X-83. Милева Требињац.

II, III и IV р. жен. Персида Сретеновићева.

I р. муш. Тодор Благојевић, а од 21-IX-84. Јелена Поповићка.

II р. муш. Милица Станковићева

III и IV р. муш. Владислав Поповић, затим Тодор Благојевић.

V р. муш. Владислав Поповић

I и II р. жен. Милева Требињац.

III и IV р. жен. Персида Сретеновићева.

1885/6.

I и II р. муш. Љубица Арсеновићева.

III и IV р. муш. Тодор Благојевић, затим Лазар Зарић.

V и VI р. муш. Никола Поповић, до 10- I-86, затим Т. Благојевић, до 10- IV-86, па Димитрије Илић.

I и II р. жен. Персида Равићева.

III и IV р. жен. Персида Сретеновићева до 17- III-86, затим Сара Станићева.

V и VI р. жен. Милица Станковићева.

1886-7.

I и II р. муш. Љубица Арсеновићева.

III и IV р. муш. Лазар Зарић.

V и VI р. муш. Димитрије Илић.

I и II р. жен. Персида Равићева до 14-IX-86, а затим Даница Милетићева.

III и IV р. жен. Сара Станићева.

V и VI р. жен. од 14-IX Персида Равићева.

1887-8.

I и II р. муш. Љубица Арсеновићева.

III и IV р. муш. од 20-X-87. Раница Рајић.

V и VI р. муш. Лазар Зарић.

I и II р. муш. Даница Милетићева.

III и IV р. жен. Сара Станићева.

V и VI р. жен. Персида Равићева.

1888-9.

I и II р. муш. Љубица Арсеновићева.
III и IV р. муш. Љубомир Марковић, а затим од
4-X-89 Павле Хофмановић.
V и VI р. муш. Владимир Стојановић.
I и II р. жен. Живка Рушчуклићева.
III и IV р. жен. р. жен. Сара Станићева.
V и VI р. жен. Персида Равићева, а од 11-X-88. Милева
Димитријевићева.

1889-90.

I и II р. муш. Љубица Арсеновићева.
III и IV р. муш. Павле Хофмановић, а од 22- IX-89 Арон
Костић.
V и VI р. муш. Владимир Стојановић, а од 22- IX-89
Миливоје Митрић.
I и II р. жен. Живка Рушчуклићева.
III и IV р. жен. Сара Станићева.
V и VI р. жен. Милева Димитријевићева.

1890-91.

I р. муш. Милица Секулићева.
II р. муш. од 22- X-90. Арон Костић.
III и IV р. муш. Арон Костић, а од 22-X-90. Миливоје
Митрић.
V и VI р. муш. Миливоје Митрић, а затим Јеремија
Томић.
I и II р. жен. Живка Рушчуклићева, а од нов. 90
Даница Кузмановићева.
III и IV р. жен. Сара Станићева, а од 15-X-90. Љубица
Арсеновићева.
V и VI р. жен. Милева Димитријевићева и од 17-X-90.
Сара Станићева.

1891-2.

- I р. муш. Лепосава Влашковићева.
II р. муш. Арон Костић, од 5-X-91 М. Митрић, а од 15-I-92. М. Брајковићева.
III и IV р. муш. М. Митрић, а од 5-X-91. Јеремија Томић.
V и VI р. муш. Јеремија Томић, а од 18-X-91. Владимир Стојановић, затим од 10-XII-91. Миливоје Митрић.
I и II р. жен. Даница Кзмановићева.
III и IV р. „ Љубица Арсеновићева.
V и VI р. „ Сара Станићева, а од 7-X-91. Вукосава Сретеновићева.

1892-3.

- I р. муш. Лепосава Влашковићева - Лаловић, од 5-X-92. Александра Наумовићева, од 26-XI-92. Јелена Филиповићка, од 7- VI-93. Љубица Лазићева.
II р. муш. М. Брајковићева, од 18-XII-92. Јелка Милосављевић, од 7-V-93. Љубица Марковићка.

III р. муш.	}	Јеремија Томић	од 4-I-93. Стојан Јаковљевић
IV р „			од 5-X-92. Јов. Филиповић
			а од 9-VI-93. Јер. Томић

- V и VI р. муш. Мил. Митрић до 2-X-92, затим Јован Тодоровић и од 3-V-93. М. Митрић.
I и II р. жен. Даница Кузмановићева.
III и IV р. „ Љуб. Арсеновићева, од 28- X-92. Надежда Јовановићева.
V и VI р. жен. Вукосава Сретеновићева, затим Јелена Филиповићка и од 30- X-92. Александра Наумовићева.

1893-4.

- I р. муш. Љубица Лазићева, затим Христина Тешићева.
II р. муш. Љубица Марковићка, затим Јован Панић.
III р. муш. Стојан Јаковљевић.
IV р. „ Драгомир Ђорђевић, а од 4- IV-94. Јер. Томић.

V и VI р. муш. М. Митрић, а од до 9- V-94. Михаило Виторовић.

I и II р. жен. Даница Кузмановићева.

III и IV р. жен. Милица Димитријевићка, од 16-X Љубица Марковићка.

V и VI р. жен. Алек. Наумовићева, затим Љуб. Марковићка, од 10-X-93. Љубица Михаиловићева и од 1- III-94. Над. Јовановићева.

1894-5.

I р. муш. Христина Тешићева.

II р. „ Јован Панић, а од 21- VIII-94. Јулијана Милосављевићева.

III р. муш. Стојан Јаковљевић.

IV р. „ Јеремија Томић

V и VI р. муш. Мих. Виторовић.

I и II р. жен. Живка Рушчуклићева.

III и IV р. „ Љубица Марковићка.

V и VI р. „ Надежда Јовановићева.

1895-6.

I р. муш. Христина Тешићева.

II р. „ Јулијана Милосављевићева.

III р. „ Стојан Јаковљевић.

IV р. „ Јеремија Томић, а од 20-X-95. Чедомир Вичићевеић.

V и VI р. муш. Мих. Виторовић и од 27-X-96. Љубомир Јанковић.

I и II р. жен. Живка Рушчуклићева.

III и IV р. жен. Љубица Марковићка.

V и VI р. „ Надежда Јовановићева.

1896-7.

I р. муш. Христина Тешићева, од 9-X-96. Јов. Филиповић, од 17-XI-96. Стојан Јаковљевић (заст. Љубица Викторовићева.)

II р. „ Јулијана Милосављевићева.

III р. муш. Стојан Јаковљевић, а од 14-XI-96. Јован Филиповић.

IV р. муш. Чедомир Вичићевић, од 29-IX-96. Димитрије Поповић, а од 18-XI-96. Марко Антоновић.

V и VI р. муш. Љуб. Јанковић, од 3-X-96. Станиша Станишић.

I и II р. жен. Живка Рушчуклићева, од 8-X-96. Христина Тешићева, а од 23-I-97. Надежда Јовановићева - Виторовићка.

III и IV р. жен. Љубица Марковићка до 3-IX-96, затим Зорка Ристићева, а од 14-XI-96. Даница Виторовићева.

V и VI р. жен. Надежда (Јовановићева) Виторовићка до 20-XII-96, кад је укинута одељење.

1897-8.

I р. муш. Од 19-IX-97. Милева Обреновићева.

II р. муш. Јулијана Милосављевићева, а од 1-X-97. Анђелија Радуловићка.

III р. муш. Јован Филиповић, затим Светислав Ивковић, а од 4-XI-97, а од 19-IX-97. Владимир Сретеновић.

IV р. муш. Марко Антоновић до 5-IX-97, а од 19-IX-97. Јеремија Томић, од 26-IX-97. Филип Радуловић и од априла 98. Драгољуб Костић.

V и VI р. муш. Станиша Станишић, од 6-IX-97. Филип Радуловић, а од 28-XI-97. Јеремија Томић, и то од 9-XII-97. само V р.

I р. ж.	}	Надежда	Од 10-XII-97.	Јул. Милосављевићева
II „ „		Виторовићка.	од 8-XII-97.	Над. Виторовићка

(заступала је од 27-III-98. Љ. Виторовићева.)

III и IV р. жен. Даница Виторовићева.

*

Наставничком раду и успеху у настави дате су у овоме периоду овакве оцене:

1882-3.	1890-91.
2 одличне, 1 вр. добра и 1 добра.	7 одличних.
1883-4.	1891-2.
5 одличних.	7 одличних.
1884-5.	1893-4.
2 одличне, 2 врло добре и 2 добре.	3 одличне, 3 вр. добре и 1 слаба.
1886-7.	1894-5.
6 врло добрих.	2 одличне, 4 врло добре и 2 добре.
1887-8.	1895-6.
5 вр. добрих и 1 добра.	4 одличне, 3 врло добре и 1 добра.
1888-9.	1896-7.
3 одличне и 3 вр. добре.	6 одличних и 1 врло добра.
1889-90.	1897-8.
2 одличне, 3 вр. добре и 1 добра.	6 одличних и 3 врло добре.

Као што се види, дате су 92 оцене, и за две године (1885-6. и 1892-3.) није било оцењивања.

Од свих оцена су: 48 одличне, 34 врло добре, 9 добрих и 1 слаба. Према томе општи је успех 4,07.

*

О настави нема се шта рећи нарочитога, специјалнога, за ову школу, што не би било као и у др. школама тога времена. Нови закон с новим уредбама и стручна спрема велике већине наставника изједначили су наставу у свима школама.

Што је у новој школи олакшавало наставни рад, јесте набавка књига и осталог материјала за сиромашне ђаке из општинске касе, по одлуци школ. одбора. Та је одлука само настављање онога, што је било и у пр. периоду.

У погледу пак дисциплине и васпитања могу дати доста података записници наставничког већа. Није било

скоро ни једне седнице, на којој се није претресало и питање о бољем реду у шк. дворишту, о улажењу у школу и излажењу, о понашању на улици, у цркви и т. д. Та питања била су стална тема, што значи, да је дисциплина била слаба, те је давала маха нередима и неуљудностима, па с тога изазивала и потребу за ове честе разговоре. По многим жалбама учитеља на ђаке V и VI р., изгледа да су ови ђаци били, поред осталих узорака, (рђаве колегијалности, честих промена и др.), највећа сметња доброј дисциплини. Они су, као одраслији од осталих ђака, па и слободнији, били у свему неуредни, па и у погледу реда и понашања. Њиховим узроком је на већу 4. априла 1891. год. било донето решење, да се, због неуљудног понашања на бденију, јаве родитељима и "ставе у подрум у затвор".

Овакве и јаче телесне казне нису биле тако ретке, јер је било неколико случајева, да су поједини учитељи и учитељице тужени и узимани на одговор за употребу тих казни.

Каква је чистота била на ђацима не може се ништа рећи, али је интересантно што се тиче одржавања чистоте у учионицама, ово: на седници шк. одбора 25. нов. 1893.г. на предлог управитељев решено је: да служитељ пере учионице једанпут месечно и да му се за то повећа плата од 72 на 100 дин. месечно.

То је решење свакојако завело нов ред у одржавању чистоте, који је даље кроз цео период одржаван. Пре тога су учионице пране ваљда једном годишње, о кречењу и оправљању школских зграда, јер је забележено, да је у лето 1885.г. издато на прање учионица 10 дин.

*

Надзор су у овој школи вршили и годишње испите одржавали ови министарски изасланици:

1. Живојин Симић проф. из Београда 2. и 3. јуна 1883.
2. Милинко Обрадовић директор ваљ. гимн. 18. до 20. јуна 1884.
3. Борислав Тодоровић проф. из Београда 30. и 31. маја и 1. јуна 1885. и 6. до 9. јуна 1889.
4. Миленко Марковић проф. из Београда 30. и 31. маја и 1. јуна 1887.

5. Лука Лазаревић директор ваљ. гимн. 28. до 30. јуна 1888.
6. Урош Благојевић учитељ из Београда 1. до 4. јуна 1890.
7. Милутин Татић прог. из Београда 5. до 11. јуна 1891.
8. Станоје Николић учитељ из Београда 6. до 9. јуна 1892.
9. Јосиф Стојановић проф. из Београда 24. до 27. јуна 1894.
10. Светислав Максимовић проф. из Београда 2. до 7. јуна 1895.
11. Лука Лазаревић проф. из Београда 5. до 9. јуна 1896.
12. Илија Ђукановић проф. из Београда 20. до 23. јуна 1897.
13. Стеван Чутурило учит. из Београда 25. до 28. јуна 1898.

Као што се види, од 14 изасланика било их је 11 из Београда, а само 3 из Ваљева. Било је 2 директора, 9 професора и 3 учитеља. Стручних је било 5 изасланика.

Полугодишњи испити држани су увек последњих дана јануара. На њима су председавали наставници једни другима, по распоредима које су утврђивала учитељска већа сагласно са школским одбором.

*

За унутрашњи ред и хармоничан рад новим законом су установљени: положај управитеља школе и учитељско веће.

Управитељи су били:

- 1882-3, 1883-4. и 1884-5. Владислав Поповић.
- 1885-6. Никола Поповић, Тодор Благојевић и Лазар Зарић.
- 1886-7. и 1887-8. Лазар Зарић.
- 1888-9. Владимир Стојановић.
- 1889-90, 1890-91. Арон Костић.
- 1891-2. Арон Костић и Јеремија Томић.
- 1892-3. Јеремија Томић, Јован Филиповић, Миливој Митрић.

1893-4. Миливој Митрић, Драгомир Ђорђевић и Јеремија Томић.

1894-5. Јеремија Томић.

1895-6. Јеремија Томић и Стојан Јаковљевић.

1896-7. Стојан Јаковљевић и Станиша Станишић.

1897-8. Станиша Станишић, Светислав Ивковић и Јеремија Томић.

Као што се види, и у овоме звању било је честих промена, те није могло бити континуираног и смишљеног рада.

Преписка између управитеља и наставника показује скоро сталне ненормалне односе између управитеља и наставника с једне и ових између себе с друге стране. У ове неправилне односе улазио је често и школски одбор, који је својим испитивањима, одлукама, казнама (а и тога је бивало) и извештајима Министарству прекидао распре, не обазирјући се много на чување угледа учитељског.

Према подацима, који се налазе у школ. архиви, учитељско веће се први пут помиње 20. окт. 1888. год. Постоји акт од тога дана, којим управитељ позива наставника на веће; али да ли је одржано веће и шта је на њему рађено, не зна се, јер нема записника. Први записници већа, који су сачувани и који су вођени на нарочитим таблицама, јесу из 1889-90.г. Но нису сачувани сви записници, који су вођени на таблицама.

Тек почетком 1894-5. шк. год. почети су да се воде записници у нарочиту књигу, и од тога времена има тачних података о раду већа.

Из ових записника може се видети, да је се сав рад већа ограничавао на: прописивање рада у дворишту, прописивању дежурства, распоред полугодишњих испита, распоред свечаности о Св. Сави, по који предлог о набавци и томе слично.

*

Школску општину чинили су у овоме периоду Обреновац и села Бело Поље и Рвати. Забрежје је имало своји школу, и у почетку је чинило за себе и шк. општину, али је од 1886.г. припадало и политички и школски обреновачкој општини. Оно је увек од тога времена давало

по једног шк. одборника, а из Обреновца се бринуло о целокупном издржавању там. школе (по наређењу Мин. Просв. од 26-III-1887.г. ПБр. 3490). И административно је та школа била потчињена обр. школи, јер су управитељи ове школе у свему били претпостављени и учитељу забрешком, па су и њему све наредбе и др. издавали и саопштавали као и обр. учитељима.

Кад је и како, по новом закону, састављен први школски одбор, нема података, ма да има неких записника и из 1883. год. Из ових сачуваних види се, да је Обреновац давао два члана, Бело Поље и Рвати једнога и Забрежје једног члана шк. одбора.

Решење школ. одбора кроз цео овај период извршивао је општ. суд у колико су се односила на набавке за школу, на наплате за рачун школ. касе, у опште све што се односило на финансиске и економске послове школске. Из записника види се, да је шк. одбор ревносно вршио своју дужност и излазио на сусрет управитељевим предлозима и захтевима. Али се види и то, да општ. суд није био увек расположен за извршивање свих решења шк. одбора, нити је могао да схвати значај њихов по школске интересе. Изгледа, да је, поред опште пажње према школи, било, с времена на време, и других, школ. интересима страних, разлога за лабаво вршење ове дужности према школи.

У овоме периоду били су у школ. одбору:

а) председници:

Михаило Ж. Маринковић трг.

Игњат Гудурић трг.

Радосав Стојисављевић трг.

Љубомир Јоксимовић књижар

Митар Стефановић трг.

Богољуб Ковачевић апотекар

Тимотије Новаковић трг.

б) чланови:

Из Обреновца:

Љубомир Јоксимовић књижар

Јован Спасић економ

Коста Павловић каф.
Богдан Стефановић трг.
Митар Стефановић трг.
Танасије Михаиловић трг.
Димитрије Костић обућар
Дејан Васић трг.
Спира Димитријевић трг.
Мијаило Ж. Јуришић трг.
Тимотије Новаковић трг.

Из Белог Поља и Рвата:

Гаја Кузмановић земљ.
Велимир Кузмановић земљ.
Недељко Богићевић земљ.
Милисав Драгачевац земљ.
Живан Селенић земљ.

Из Забрежја:

Јован Бабић земљ.
Милоје Вићентијевић земљ.
Андрија Белић земљ.
Љубомир Блажић земљ.
Младен Павловић земљ.
Илија Срећковић земљ.

Од свих председника најдуже је ту дужност вршио И. Гудурић, јер је он бивао неколико пута председником, те је он највише за школу и учинио. Под његовим председништвом купљена су сва шк. имања и саграђена, 1885.г., нова школска зграда. Он је и иначе узимао живог учешћа у пословима школским, јер је свако важније наређење и сваки одговор он сам писао или диктирао. Често је он издавао и учитељима наредбе, или је управитељеве преиначавао. Сви су се остали председници ослањали на управитеље, само је он у свему тежио да буде и фактички старешина.

У годинама 1884. и 1885. деловођа школ. одбора није био управитељ, него други учитељ (Тод. Благојевић). Школ. одбор је имао засебну администрацију. Доцније, за време

Арона Костића, млађи учитељ (Ј. Томић) био је помоћни деловођа, а Костић се је потписивао као члан одбора.

Како је текло издржавање школе, тј. који су школски приходи били, како су прибирани, и како је и колико било издавања на школу годишње, немогуће је знати за цео овај период, јер о томе нема свих ни исцрпних података. Архива општ. суда, у којој су и школ. рачуни, несређена је, те је немогуће наћи све потребне податке, а сем тога многи су издаци били заједнички с општинским, нису строго одвајани, те је немогуће сад вршити то одвајање. Зна се да је школ. приходе прибирао и издатке чинио непосредно општински суд, односно општ. благајник, пошто школ. благајника никако није било, јер каса није одвајана од општинске.

По свему изгледа, да је у првој половини овога периода и приходе и расходе за школу одређивао општ. одбор, јер у школ. архиви нема о томе никаква трага. Први буџет за школу, који је израдио школ. одбор, био је за 1892. год. Од тога времена, редовно за сваку годину, школ. одбор је предвиђао буџет прихода и расхода, који је после достављао општ. суду на извршење. Из ових буџета види се колико је било предвиђано прихода и расхода за поједине године, али се не види, да ли је стварно приход прикупљан био и да ли је расход у толиким сумама чињен, јер је све то смешано с општ. рачунима. Школ. буџет ни за коју годину не показује претеклу готовину.

Приходи школски били су: интерес на школ. новац, приход од таса у цркви, казне од ђачких родитеља, приход од забава школских и сума, коју је општина додавала из својих прихода на издржавање школе.

Новац, на који је текао интерес, остао је из пр. периода. То је остатак од школ. касе (фонда), којом су руковали тутори. Од тога новца било је интереса годишње 61,96 дин. Овај се новац са интересом помиње у буџетима школским до 1897. год. Даље се о њему губи траг, и не зна се шта је било с њим.

Приход од таса у цркви је такође из ранијих периода, кад школа није имала сталан, сигуран приход, па се задржао и кроз овај период са сумом 40-60 дин. годишње. Тас је носио који члан школ. одбора.

Приход од казна ђачких родитеља предвиђан је сваке године у буџетима школским. Сума тога прихода је различито узимана, а ишла је до 150 дин. годишње. Да ли је и наплаћивано толико, не зна се.

Сваке године, на Св. Саву у вече, приређиване су забаве у корист сиромашних ђака, а прикупљани су прилози и на свечаности пре подне. Тај приход је предвиђан буџетом, као што је и расход на сиром. ђаке улазио у буџет. Предвиђано је 100 до 300 дин. годишње. И овај се приход датира из пр. периода и протеже кроз цео овај период.

Сем ових прихода, који су се редовно јављали у буџетима, било је и неких година и прихода од "школарине", који је доцније назван "ванредан приход". Њега је школа наплаћивала по решењу школ. одбора од 3-IX-1892. год. од родитеља оних ђака, који су били из других школ. општина. Овај је приход предвиђен у буџету први пут 1895. год. у 350 дин., а доцније све мање, док није и уништен. Наплаћивано је од ђака 20 или 12 дин. годишње. Да ли је добивена предвиђена сума, не зна се.

Као приход мора се рачунати и приход од школског звона на Забрешју, према решењу школ. одбора од 30-IV-1892. год. Учитељ забрешки био је дужан да наплаћује таксу за звоњење школ. звоном приликом погребца и да предаје школ. каси. По решењу од 5-II-1895.г. такса је била 1 дин. Овај приход није у буџету показиван.

Сви побројани приходи износили су неколико стотина динара, а осталу суму подмиривала је општина својим приходима. У почетку док су Б. Поље и Рвати били засебна политичка општина, они су морали давати један део на издржавање школе.

Расходи школски ограничавали су се на ове позиције: станарина наставницима, додатак управитељу, додатак забрешком учитељу за њиву, огрев школе, плата служитељима, оправка школ. зграда, књиге за школ. књижницу, намештај у учила, канцеларијске и школ. потребе, кирија за школ. зграде, књиге сиром. ђацима, одело сиром. ђацима и непредвиђени трошкови.

Станарина је у почетку била 30 дин. месечно. Та је сума остала до 1892. год. Те године је повишена на 36 дин., а 1893. год. на 44 дин., после упорног тражење учитеља.

Додатак управитељу је бивао 130 и 180 дин. што је зависило од броја учитеља.

Забрешки учитељ је имао обично по 30 дин., год. додатка на земљу, али о томе се зна тек од 1892. год.

Служитељи су имали плату и то: 1885.г. један 576, а други 288; 1889.г. један 504 а други 360 дин.; 1892.г. једном 720 дин. и т. д.; 1893. год. двојици 1440 дин.

За огрев је предвиђана увек мала сума 4-500 дин., јер је та сума давана само за сечу дрва из општ. забрана.

Остале су позиције биле кад веће кад мање. Кирија је односила доста, а и одело сиромашним ђацима, за који је циљ одређивано 5-600 дин. годишње.

Ове приходе и расходе, као што је речено, одређивао је школ. одбор од 1892. год. (први пут на седници 10-XII-1891.), свакојако с тежњом да одвоји школски касу од општинске, због чега је наименовао за шк. благајника г. Дејана Васића трг. Али у томе се није успело. Школ. каса остала је и даље у заједници с општинском.

Како су пре тога одређивани ови издаци, нема поузданих података, али према једном изводу из рачуна за 1883-4.г., било је прихода у тој години 650,86 дин., а расхода 928,45 дин.; да је од пр. год. претекло готовине 979,10 дин; и да се налази у три облигације 628 дин. Ово је све само из ранијег шк. фонда, који је у то време био још засебан, јер је расход свакојако морао бити много већи, а тај вишак подмирен је свакојако, као и у пр. периоду, из општинске касе.

За 1885.г., по једном запису, било је предвиђено за школу:

за два фамулуза	864 дин.
„ новине и књиге	100 „
„ канцел. материјал	250 „
„ огрев школе	300 „
„ станарину петорици учит.	1920 „
„ кирију за 2 зграде	736 „
„ управитеља додатак	150 „

За 1889.г. било је предвиђено за школу:

станарина за 6 учит.	1304 дин.
управитељу	180 „
фамулузима	860 „
фамулузу забрешком	240 „

Остало је било заједничко с општинским издацима.

До ове године рачунска година је била од 1. нов. једне до 31. октобра друге године. -

Од 1892. год. школ. буџети су овако пројектовани у шк. одбору:

	Приход и расход
1892. г	6780, -
1893.г.	7866,96
1894.г.	11.152, -
1895.г.	9914, -
1896.г.	8964, -
1897.г.	7986, -
1898.г.	8426, - дин.

Као што је већ речено, покушавано је, да се каса одвоји од општинске, али се у томе није успело. Тако стање је у многоне ометало правилно руковођење школ. пословима, јер се у школи никад није могло знати право стање школ. прихода и расхода. Није се могло набављати кад се шта хтело и кад је требало, него што је општин. благајник нашао за нужно. Од његове добре воље је зависио правилан рад школин.

Несталност учитељска, рђаво похађање школе и овакав начин издржавања, били су највећа сметња правилном раду у школи.

*

Ступањем у живот новог закона, ступила је у живот и нова администрација. Престало је уписивање наредба у *Протоколе наредба*, а дошла је новија, сређенија и компликованија администрација, која је, наравно, у свима школама била једнака.

Што је у томе погледу карактеристично за ову школу, јесте:

1. Вођење Уписница је продужено, али на новим уписницама, које су потпуније и у којима су оцене завођене по предметима. Но вођење је вршено врло алкаво и непотпуно. Било је случајева, да оцене нису ни завођење. Радирања и прецртавања вршена су без икаквих обзира на то, да су Уписнице званични документи. У једној Уписници чак и листова свих нема. На више места нема потписа наставниковог и т. д. И нико никакве примедбе за све то није ставио.

2. Школ. дневници су почети да се воде по наређењу Мин. Просвете 1883.г. ПБр. 13058., али ни они нису вођени уредно, нити су чувани брижљиво. За прве две године није сачуван ни један дневник, а и у доцнијим годинама су поједини погубљени.

3. Деловодни протоколи почели су да се воде по наредби Мин. Просв. од 5-XI-1883. ПБр. 11613. Њима су замењени ранији Протоколи наредаба. Сви се протоколи чувају. У вођењу протокола било је различитог схватања. Тако: до 1889. год. вођени су протоколи по школ. годинама, а од тада почето по рачунској години. Сем тога од 1884. па до краја 1890. год. вођена су по два протокола: један шк. одбора, а други управитеља школе. То је поновљено донекле и у 1892. год. Та двојна администрација донела је, те је школа имала и двојак печате: за одбор и за школу, управитеља.

И ови су протоколи неумешно вођени. Тако, завођено је само долазеће и одлазеће писмо, али шта је даље било с њим, то није нигде ничим обележавано.

Акта су врло небрижљиво чувана, те су многа погубљена, нарочито из прве деценије овога периода.

4. Записници одборских седница свакојако су почети да се воде од почетка, чим су образовани одбори, али нису сви сачувани. Први су записници вођени на таблицама и тако остављани у архиву. Тек у 1889. сашивено је неколико табака за записнике, а од 1890. набављена је нарочита књига, и у њој су вођени, како је који деловођа (управитељ) хтео и умео.

5. Спискови ствари и спискови шк. књига су вођени на обрасцима за то одштампаним, али је њих - изнова

преписао и ствари и књиге средио 1896.г. Ст. Станишић. Но после њега Спискови нису тако брижљиво вођени.

6. Од 3-II-98.г. отпочето је вођење Дневника рада према наређењу Мин. Просв.

7. Од 3-II-98.г. почет је да се води *Летопис*.

8. Има нешто трагова, да су вођени и Спискови кажњених ђака, али то није вршено ни редовно, ни уредно.

9. У архиви има наређења, да се од 11-II-98. год. воде записке о ђачким личним особинама, али нема никаквих података о томе, јесу ли и како вођени.

10. Из записника одборских види се, да су се набављале и *Извеснице*, заведене наредбом од 1-XII-1884. ПБр. 13301, којима су извештавани родитељи о недоласку ђака. Не зна се, јесу ли родитељи њима редовно извештавани, али и ако јесу, оне нису дале никакав повољан резултат, што се види из неуредног долажења ђака у школу.

То је све што је као важније спадало у администацију, коју су водили учитељи и управитељи.

Администрација је уопште разнообразно, често неумешно, а и небрижљиво, вођена. Надзорници су потписивали своје облигатно "Видео", али нико никакву примедбу није ставио у погледу бољег вођења администрације, као што су чинили бар неки надзорници у пр. периоду.

*

Вреди поменути из овога периода још ово:

Ђаци су ишли у цркву редовно, по распореду, на вечерња и службе, а учитељи су морали и певати. Певали су и ђаци кад год су били спремни за то. О већим празницима читали су и апостоле и облачили се у стихаре и носили чираке и рипиде.

Св. Сава је прослављан редовно. Домаћин славе је све до 1893. год. био обично председник школ. одбора, а школа је подносила сав трошак. Од ове пак године почели су поједини грађани да се примају за домаћине славе и да сами сносе трошак око славе. Свечаност је извођена на тај начин, што је, после службе у цркви, вршено водоосвећење и сечење колача у школи, а затим су ђаци певали и декламовали. Кад је то свршено, дељено је ђацима по мало

жита и по парче од славског колача. У последњим годинама заведено је, да се даје по фишек жита и по кифла сваком ђаку. После тога до у вече била је игранка и служење пићем и мезетом. У вече је бивала забава, о којој су се старали шк. одборници и наставници. —

У 1885-6. год. школа је учествовала у прослави успомене на словенске апостоле Ћирила и Методија.

На дан 27-IV-1895. год. приређена је школ. свечаност са прикладним програмом на успомену тристагодишњице од спаљивања моштију Св Саве. —

Школа је учествовала и у дочецима владаоца. Тако 16-V-1895.год. Наставници су са ђацима изашли на Забрежје приликом проласка Краља Александра и Краљице Наталије за Шабац. А 9-XI-1895.г. дочекали су Кр. Александра у Обреновцу.

Код овд. цркве су дочекали 5-VI-1897. год. Митрополита.

То су били важнији догађаји.

*

Вредно је коју рећи и о овоме.

Да би се сиромашни ђаци боље могли помагати, јавила се била мисао на учит. већу 25-XI-1890.г. да се оснује *Фонд* за сиром. ђаке. Ту је мисао прихватио шк. одбор на седници 20-I-1891.г. И фонд је основан на збору грађана 22-II-1891. год. Прописана су била правила, изабрана управа и уписани неки утемељачи и редовни чланови. Од свега рада фондовског сачуван је само један записник, заведен уз записник школ. одбора, по коме је била седница управе фонда 6-I-1893. год., на којој су били: председник управе г. Богољуб Ковачевић апотекар; чланови: гг. Јован Тодоровић, учитељ, Спира Димитријевић трг., Никола Тошић трг., Рад. Станисављевић трг., Дим. Костић обућар и Нед. Богићевић земљ. и деловођа Јован Филиповић, учитељ. На овој седници је решено: да фонд остане и даље засебна установа; да два учитеља прикупе заосталу чланарину; и да се 14-I-93. год. позове збор грађана "у цели повећана истог".

Шта је даље са фондом било, не зна се, јер нема никаква писмена трага о њима нигде. Једино има решење учит. већа од 7-XII-94; од 13-XII-95. и од 11-XII-96.г., којима

се ишло на то, да стара управа положи рачун и да се обнови фонд. Тако исто има решења и шк. одбора од 2-XI-95. год., од 4-I-96. год; и од 25-III-98.г. о жељи да се обнови фонд, али он није обновљен у овоме периоду. Нешто готовине (око 5-600 дин.) лежало је у Штедионици на приплоду. То је све.

ЧЕТВРТИ ПЕРИОД 1898-9 — 1903-4.

Овај период обухвата владу закона о народним школама од 1898. год.

Овим законом учињене су извесне измене у уређењу школа, па су те измене захватиле и обреновачку осн. школу.

*

По овоме закону нар. школу су чинили: забавиште, основна школа, грађанска школа и продужна школа. Обреновац је све те врсте народних школа имао.

Основна школа је продужила свој живот у истом правцу са 3 одељења муш. и 2 одељ. жен., а од 1903-4.г. са 4 одељ. муш. и 3 одељ. женска.

На место V и VI р. више основне школе мушке, која је коначно укинута 1. септ. 1903. год., отворена је грађанска школа, која је започела рад 5. новем. 1898.г., и постојала до 2. септ. 1903. год.

Забавиште је отворено 25. јан. 1899.г. и редовно радило до краја 1900.г. После распуштања због хладноће, заразе и немања локала, престало је са свим крајем те шк. године.

На место укинуте грађанске школе отворена је за 1903-4. год. продужна школа наређењем Мин. Просвете од 2. септ. 1903. год., а после приличне опозиције од стране шк. одбора, који је налазио, да нема разлога да таква школа постоји у вароши. Ова је школа отпочела рад 23. нов.03.г. са 80 уписаних ђака, али је имала свега неколико часова, па је напослетку маја 1894.г. са свим престала. Она је радила недељом, празником и четвртком после подне. Уписани су били они, који су свршили осн. школу, а нису продужили

школовање, и сви занатлијски ученици. Посећивање је било по све неуредно. Радила су три наставника, који су предавали: Моралне и грађ. поуке, Српски језик, Писмене саставе, Рачун с геометријом, Лепо писање с цртањем и Књиговодство.

*

Школске зграде су остале исте из пр. периода, а уз њих су по потреби узимане приватне зграде, док 1900.г. није преправљена општинска зграда преко пута од цркве за грађанску школу. Ова је зграда купљена 1896.г. Она и данас служи за школу.

*

Кад је отворена грађанска школа, онда су подељена учила и књиге из шк. књижнице. За грађанску школу узето је све што је требало од учила и књига, а образована је у њој била у ђачка књижница, издвајањем књига из школске књижнице. Кад је 1903. год. грађанска школа затворена, све је враћено основној школи. Том приликом предато је и оно што је купљено нарочито за грађ. школу. Али тога је мало било. Купљено је неколико слика и мапа, те је број школ. ствари увећан само са 13 предмета. Предвиђено је било школ. буџетом да се набаве физички и хемијски апарати и др. учила, али ни после многих тражења и наређења ништа од тога није набављено.

За предавање Руч. рада набављена је извесна количина алата за картонажу и плетарство. А у марту 1903.г. послао је овој школи окр. шк. одбор алат за столарство и за плетарство, те је тако компетирана добра радионица.

Школска књижница је увећана са 47 бројева уписаних књига. Нађено је доцније још доста књига купљених и поклоњених од Држав. штампарије, које су накнадно заведене до 756. броја.

*

И ако је шк. општина била обележена, ипак су у обреновачку школу примани ђаци и из др. општина. То је нарочито важило за грађ. школу. И у осн. школу су примани ђаци из др. општина, али под условом, да плаћају школарину од 20 дин.

Како је било бројно стање ђака у основној школи, видеће се из овога табеларног прегледа.

А. Мушка основна школа

Године	Уписано					Свршило				
	I	II	III	IV	Свега	I	II	III	IV	Свега
1898-9	51	27	31	37	146	33	23	27	31	144
1899-900	33	37	26	29	125	25	29	20	24	98
1900-901	41	31	34	24	130	29	23	26	20	98
1901-02	49	39	32	27	147	39	33	27	25	124
1902-03	48	46	37	32	163	34	35	26	28	123
1903-04	59	46	44	32	181	36	29	35	24	124

Б. Женска основна школа

Године	Уписано					Свршило				
	I	II	III	IV	Свега	I	II	III	IV	Свега
1898-9	42	26	30	17	115	23	20	21	15	79
1899-900	37	25	25	22	109	22	21	20	19	82
1900-901	26	25	27	21	99	21	23	22	18	84
1901-02	32	24	29	24	109	26	23	22	14	85
1902-03	45	28	33	29	135	37	27	27	18	109
1903-04	59	37	36	36	168	28	33	27	25	113

Из ове таблице види се:

1. Да је прираштај ђака сталан, јер док је у прошлом периоду просечно уписивано у мушкој школи 146,93 ученика, дотле је у овом периоду уписивано 148,66 ђака. У женској школи је 96,23 према 122,50 ученица. У жен. школи је прираштај знатно већи;

2. да је у пр. периоду у муш. школи био већи годишњи расход, но у овоме, јер је просечно износио у пр. периоду

44,06 уч., а у овоме 35,16. То значи да је похођење школе било боље. - У женској школи је обрнут случај. У пр. периоду је просечан расход био 28,56, а у овоме 30,50 учен. Ово се објашњава тиме, што је вршен покушај да се упишују у школу и женска деца из Б. Поља и Рвата; међутим није се успело да она и посећују школу.

У грађанској школи бројно стање ученика је овако било:

Године	Уписано				Свршило			
	I	II	III	Свега	I	II	III	Свега
1898-9	30	-	-	30	21	-	-	21
1899-900	30	17	-	47	23	11	-	34
1900-901	21	15	9	45	16	12	9	37
1901-02	16	17	13	46	16	12	10	38
1902-03	35	11	10	56	19	5	2	26

Као што се види, број ђака у грађанској школи, као уписаних тако и свршених, никако није показивао тенденцију напредовања, него, напротив, опадања. Због тога је напослетку, после петогодишњег живота, ова школа морала бити затворена, јер је за 1903-4. год. било уписано само 17 ђака у сва три разреда.

Како је било бројно стање ђака у забавишту, не може се тачно знати, јер о томе нема поузданих података. По казивању прве учитељице забавишта г-ђе Љ. Марковићке, било је у почетку до шездесет ђака, а доцније је број ђака опадао, те их је у јануару 1900.г. било 25 муш. и 12 жен, а за 1900-901. уписано је било свега 23 ђака. Што је број деце опадао, узрок је, по једном управитељевом извештају, нестручност учитељица за овај посао.

*

Обреновачка нар. школа је у овоме периоду имала ове учитеље и учитељице:

Број	ИМЕ и ПРЕЗИМЕ	Место рођења	Коју је школу завршио?	Дан постављења и дан премештаја	Одакле долази и где се премешта	Напомене
	А. У основној школи.					
1.	Јеремија Томић	Види	пр. период	В.пр.пер. 1-IX-1899. 1-X-1903. 1-VIII-1904.	Види пр. период У обр. грађ.шк. Из обр.грађ.шк. На Уб.	
2.	Милева Обреновићева	Види	пр. период	В.пр.пер. 1-IX-1899.	Види пр. период у Враћевшницу (м)	Уд. Костићка
3.	Даница Виторовићева	Види	пр. период	В.пр.пер. 21-IX-1900.	Види пр. период у Београд (м)	Отпуштена
4.	Надежда Виторовићка	Види	пр. период	В.пр.пер. 1-X-1899.	Види пр. период у Сталаћ (м)	
5.	Драгољуб Костић	Види	пр. период	В.пр.пер. 5-XII-1899.	Види пр. период у Конат. (беогр.) (м)	

Број	ИМЕ и ПРЕЗИМЕ	Место рођења	Коју је школу завршио?	Дан постављења и дан премештаја	Одакле долази и где се премешта	Напомене
6.	Анка Обреновићева	Београд	В.Ж.Шк.	1-IX-1899. 1-VIII-1904.	Из Враћевшнице (м) у Азању	
7.	Лепосава Поповићева	Београд	В.Ж.Шк.	1-IX-1899. 1-VIII-1894.	Из В. Моштан. (м) у Негогин	
8.	Драгољуб Петровић	Блазнава (краг.)	Учит.Шк.	1-IX-1899. 6-XI-1900.	Из Смирдана (пир.) (м) у Београд(м)	Умро у Беогр. 1901.г.
9.	Светозар Стојановић	Марков. (смед.)	Учит.Шк.	5-XII-1899. 4-IX-1901.	Из Конатица (м) у Цветојев. (краг.) (м)	
10.	Косара Обреновићева	Београд	В.Ж.Шк.	21-IX-1900. 1-VIII-1904.	Из Михаиловца (м) у Азању	
11.	Стеван Ђорић	Милош. (смед.)	Учит.Шк.	6-XI-1900.	Из Звечке (м)	Остао и даље.

Број	ИМЕ и ПРЕЗИМЕ	Место рођења	Коју је школу завршио?	Дан постављења и дан премештаја	Одакле долази и где се премешта	Напомене
12.	Даринка Петронијевић	Обренов.	В.Ж.Шк.	1-IX-1901. 8-IX-1904.	Из Ниша (м) у Лесков. (ваљ.) (п)	Дала оставку и удала се.
13.	Михаило Јовичић	Б. Црква (ужич.)	Учит.Шк.	24-X-1903. 1-VIII-1904.	Из обр.грађ.шк. у Ариље	Умро у Ариљу 1905.г.
	Б. У грађанској школи.					
1.	Илија Миљковић	Табанов. (пож.)	Учит.Шк.	21-IX-1898. 16-IX-1900.	Из Београд у Београд (м)	У пензији је.
2.	Јеремија Томић	Види	осн.шк.	1-IX-1899. 24-X-1903.	Из обр.о.шк. у обр.о.шк.	
3.	Михаило Јовичић	Види	осн.шк.	16-IX-1900. 24-X-1903.	Из Ваљева у обр.о.шк.	

Број	ИМЕ и ПРЕЗИМЕ	Место рођења	Коју је школу завршио?	Дан постављења и дан премештаја	Одакле долази и где се премешта	Напомене
4.	Васа Симић	Паланка	Учит.Шк.	16-IX-1900. 24-X-1903.	Из Паланке у Београд (м)	
	Б. У забавишту.					
1.	Љубица Марковићка	В.о.шк.	пр.период	25-I-1899. 31-X-1900.	Као пенз. у месту Разрешена	
2.	Дес. Михаиловићева	Обренов	В.Ж.Шк.	31-X-1900. 31-XII-1902.	Ново постављење Разрешена	

Потпуности ради излаже се после ове таблице и списак наставника по појединим годинама и одељењима. На овоме месту као најзгоднијем видеће се и распоред одељења и фактичко примање и предавање дужности.

А. Основна школа.

1898-9.

I р. м. Милева Обреновићева.

II р. м.	}	Јеремија Томић
III р. м. 2 од.		
III р. м. 1 од.	}	Драгољуб Костић
IV р. м.		
I р.ж.	}	Надежда М. Виторовићка
II р.ж.		
III р.ж.	}	Даница Виторовићева
IV р.ж.		

1899-900.

I р. м. Анка Обреновићева.

II р. м.	}	Јеремија Томић	од 23-IX	од 17-X
III р. м. 2 од.			Лепосава Поповићева	Драгољуб Петровић
III р. м. 1 од.	}	Драгољуб Костић	од 14-XII	
IV р. м.			Светозар Стојановић	
I р.ж.	}	Надежда М. Виторовићка	од 18-X	
II р.ж.			Лепосава Поповићка	
III р.ж.	}	Даница Виторовићева		
IV р.ж.				

1900-901.

I р. м. Анка Обреновићева

II р. м. } Драгољуб од 1- XII
III р. м. 2 од. } Петровић Стеван Ђорић

III р. м. 1 од. }
IV р. м. } Светозар Стојановић

I р.ж. }
II р.ж. } Лепосава Поповићева

III р.ж. } Даница од 16-Х Косара
IV р.ж. } Виторовићева Обреновићева

1901-2.

I р. м. Анка Обреновићева

II р. м. Стеван Ђорић, а од 1-Х Даринка
Петронијевићева

III р. м. } Светозар а од 26- IX
IV р. м. } Стојановић Стеван Ђорић

I р.ж. }
II р.ж. } Лепосава Поповићева

III р.ж. }
IV р.ж. } Косара Обреновићева

1902-3.

I р. м. Анка Обреновићева

II р. м. Даринка Петронијевићева

III р. м. 1 од. }
IV р. м. } Стеван Ђорић

I р.ж. }
II р.ж. } Лепосава Поповићева

III р.ж. }
IV р.ж. } Косара Обреновићева

1903-4.

І р. м. Анка Обреновићева

П р. м. Даринка Петронијевићева, а од 17-XI

Јеремија Томић

III р. м. 1 од.

Стеван Од Стеван Ћорић

IV р. м.

Ђорић 22-XI Михаило Јовичић

I р.ж.

Лепосава Од Дар. Петронијевићева

II р.ж.

Поповићева 18-XI Лепосава Поповићева.

III р.ж.

Курсовое задание

IV р.ж.

Косара Обреновичева

Б. Грађанска школа.

1898-9.

І р. Илија Миљковић

1899-900

I p.

Илија Миљковић и

II p.

Јеремија Томић од 16-IX-99

1900-901

I p.

Илија Миљковић до 3-X-900

II p.

Јеремија Томић

III p.

Михаило Јовичић од 3-X-900

Васа Симић од 12-X-900

1901-2

I p.

Михаило Јовичић

II p.

Јеремија Томић

III p.

Васа Симић

1902-3

I p.

Михаило Јовичић

II p.

Јеремија Томић

III p.

Васа Симић

Из ових табела види се:

1. Да је Београд и у овоме периоду дао сразмерно највише наставника;
2. да су сви наставници стручно спремни;
3. да је више учитељица но учитеља;
4. да је сразмерно мање било промена наставничког особља, но што је било у претходном периоду;
5. да су наставници премештани махом по молби, сем последњих премештаја, који су извршени по закону од 1904.г. општим распоредом.

*

Наставнике је оцењивао школ. надзорник, али оцене није бележио у Уписнице. За последње две године надзорници су саопштавали оцене свима наставницима преко управитеља, те се тако види, да је 1902-3.г. дато у осн. школи 1 одлична и 4 врло добре, и у грађанској школи 1 одлична и 2 врло добре; а 1903-4. дато је у осн. школи 2 одличне и 5 повољних (по зак. од 1904.).

*

О настави се у опште нема рећи ништа важно, што би се тицало само ове школе.

У грађанској и продужној школи наставници су радили по предметима, а не по разредима.

У грађанској школи од 22-XI-99. и у осн. од 17-I-900.г. предаван је неко време Ручни рад: картонажа, нешто плетарства и мало столарства. Пре но што је основана радионица, о Ускрсу 1899.г. приређен је петодневни курс из Руч. рада за ђаке грађ. школе. Курс су одржали гг. Љубомир Селаковић и Душан Влајковић, учитељи, о трошку општине обреновачке.

Ручни рад није редовно предаван, јер није било довољно алата ни материјала, што се види из извештаја управитељевих и решења школ. одбора. Овај предмет је предавао Јеремија Томић, и за то је примао хонорар, а 1904.г. добио је награду од Окр. Шк. Одбора.

Осим Руч. рада неговано је и хорско певање. Хор су чинили ђаци грађанске и основне школе. Певане су песме у

2 и 3 граса. Хор је засновао поч. Драгољуб Петровић у новембру 1899.г. Пошто је он идуће године премештен у Београд за учитеља и позоришног певача, хор је прихватио и за поједине прилике спремао Васа Симић. За спремање хора учитељи су имали неко време награду.

Вреди истаћи да је поч. Петровић био веома музикалан; да је био редак певач; и да је имао и својих композиција. У Београду је брзо подлегао бољци и умро.

У забавишту је предавано према једном нађеном табаку Дневника рада: из Хр. науке: Отче наш и ваљда крсни знак; из Срп. језика: приче, декламације и писање разних црта на таблицама; из Рачуна: рачунање до 10; из Цртања: цртање столице, стола, ормана, прозора и т. д.; из Певања: краће дечје песме; из Гимнастике: игре: јаре и вук, лончићи и др. Сем тога деца су се забављала и својим купљеним играчкама, а по лепом времену су излазила у шетњу.

О васпитној страни се такође може мало што рећи, што није као и у другим школама било. Једино за ђаке грађанске школе постоје приче, да су правили веће и чешће изгреде. Али то је разумљиво кад се зна, да је школа била необвезна, да је био мали број ђака, те су уписивани и они, који су се под утицајем рђаве околине отрзали и испод власти својих родитеља. Такво стање је поред других узрока стварало врло неповољно мишљење о овој школи, чије укидање нико није жалио.

*

Стални окр. надзорници били су:

Љубомир Павловић проф. из Ваљева од 1898. до краја 1901-2. шк. год.

Милан Дукић проф. из Београда 1902-3. шк. г.

Милић Сретеновић проф. из Ваљева 1903-4. шк. год.

Павловић је посетио школу ради прегледа:

1898-9	четири	пута
1899-900	три	„
1900-901	четири	„
1901-902	три	„

Дукић је учинио четири посете, а Сретеновић две посете.

Испитима у грађанској школи председавали су надзорници. У осн. школи и забавишту преседавали су учитељи, које су одређивали надзорници. Тако председавали су:

- 1899. Илија Миљковић и Јеремија Томић
- 1900. Илија Миљковић
- 1901. 1902.г. Михаило Јовичић и Јеремија Томић
- 1903. Васа Симић и Светозар Стојковић са Забрежја
- 1904. Јеремија Томић, Мих. Јовичић и Јован Јанковић уч. из Стублина

Испитима су присуствовали и чланови школ. одбора.

Ови су испити бивали махом у јуну пред Видов дан. Награде су дељене ђацима на Видов дан, кога је дана свечано завршавана шк. година.

За време надзорништва Љ. Павловића књиге за награде ђацима набављане су за све школе у округу, па и за обреновачку, преко надзорника.

*

Кад је наступио овај период, управитељ школе био је Јеремија Томић. Он је остао и даље управитељ осн. школе, а преко њега је вршено и снабдевање грађанске школе. Другу администарцију учитељ грађ. школе вршио је засебно. Томић је остао управитељ осн. школе и пошто је постављен за учитеља грађанске школе.

1. јануара 1900.г. постао је управитељем и грађанске и основне школе Илија Миљковић. Он је ту дужност вршио све док је био у овој школи.

Миљковићев је последник био Михаило Јовичић од 3-Х-900. год., а по укидању грађанске школе постављен је за управитеља Стеван Ђорић 4. септ. 1903. год.

Управитељ обреновачке школе вршио је за време надзорништва Љ. Павловића помоћну административну службу. Многе наредбе, књиге и др. за школе у посавском срезу слао је надзорник преко управитеља обреновачке школе.

Учитељско веће је у овоме периоду држало:

1898-9	шк. године	1 састанак
1899-900	„ „	5 „
1900-901	„ „	5 „
1901-2	„ „	1 „
1902-3	„ „	- „
1903-4	„ „	3 „

На овим састанцима су, поред решавања о програмима за Св. Саву и забаву, о одржавању дисциплине међу ђацима и бирању уџбеника, још саопштаване наредбе шк. надзорника; саслушани реферати: управитеља са окр. управитељског већа (1899.) и школ. надзорника са надзорничке конференције (1900. год.); држано је једно предавање о слову *т* у I р. (1899.); решено је приређивање концерта у корист путовања ђака грађанске школе (1900.); решено је да се установи учитељска читаоница у шк. локалу (1900.) (Није установљена.); изабран књижничар за школ. књижницу (1901.); и прописан програм за прославу стогодишњице првог устанка (1904.).

Колико се могло сазнати из архиве и иначе о другарским односима наставника, може се рећи, да су били знатно правилнији, но прошлог периода.

*

Школску општину чинили су у овоме периоду: Обреновац, Бело Поље, Рвати и Забрежје, које је имало своју засебну школу.

У школ. одбору су били:

Председници:

Тимотије Новаковић трг.

Игњат Гудурић трг.

Стојан Антоновић трг.

Чланови:

Никола Петровић
Наум Антоновић трг.
Јевта Радовановић трг.
ср. Станислав Новаковић лекар
Радомир Матић трг.
Никола Тошић трг.
Станко Канчевић трг.
Рада Обровачки рег.
Ђока Грујић каф.
Дејан Васић трг.

Из Белог Поља и Рвата:

Недељко Божићевић земљ.
Илија Доцић
Марко Стијаковић земљ.
Милисав Драгачевац „

Из Забрежја:

Љубомир Блажић земљ.
Андреја Белић „

Од 1903. год. Забрежје се одвојило са општином и образовало одмах за себе и школ. општину.

Др. Станислав Новаковић постао је члан шк. одбора постављењем Мин. Просвете од 18-XII-98. год. ПБр. 21732, по пристанку.

Седнице школ. одбора држане су редовно и са похвалном ревношћу, тако:

1898-9	школ. год.	држано је	6 седница
1899-900	„ „	„ „	10 „
1900-1	„ „	„ „	12 „
1901-2	„ „	„ „	6 „
1902-3	„ „	„ „	10 „
1903-4	„ „	„ „	15 „

Ове последње године одбор је решавао и о подизању споменика у знак стогодишњице првог устанка, те је због

тога имао и једну седницу заједничку са школским одборима звечанским и забрешким.

Остали рад школ. одбора своди се у главном на одобравање набавака, које нису увек извршене, на пројектовању буџета, на кажњавању ђачких родитеља; на решавању о отварању и затварању одељења; о упису ђака, о избору сиромашних ђака и т. д. Од важнијих решења су: пристанак да се оснује забавиште (1899.), да се оснује продужна школа (1903.), да се отвори V разред осн. школе (1904.), да се оснује фонд за сиромашне ђаке (1903.).

Записнике су водили деловође - управитељи.

Надзорник Љ. Павловић је присуствовао двома седницама школ. одбора, при решавању о буџету школском.

*

Све потребе за основну и грађанску школу и забавиште давала је општина, а неко време, од почетка 1899. год. па до краја 1902. поред станарине, општина је давала и плате учитељима и учитељицама основне школе и учитељици забавишта, која није имала станарину. Из буџета обреновачке школе издржавана је у свему и забрешка осн. школа до 1903.г., а звечанска школа, чије је село до 1903.г. припадало само политички обреновачкој општини, имала је свој засебан буџет, који је у целокупном износу прихода и расхода улазио у буџет обреновачке школе.

Школ. одбор је као и раније предвиђао све потребе и одређивао суме на њих, као и потребне приходе за подмирење издатака. Тако састављене буџете слао је одбор до 1902. год. преко школ. надзорника Министарству Просвете на одобрење, а доцније Окр. Школ. Одбору. Одобрен буџет улазио је у састав општинског буџета.

Све исплате, као и сва примања и наплате за рачун школе, вршио је општ. суд, односно општ. благајник, као и у пр. периоду, те је с тога бивало случајева, да се не изврше одлуке школ. одбора, нарочито у погледу набавака школ. потреба и наплати казни од ђачких родитеља. Такви поступци од стране извршиоца у општини давали су повода за оправдане жалбе, које су управитељи подносили надзорницима.

Ради потпуности излажу се овде буџети за свих шест година овога периода, те да се види на шта су предвиђани и колики кредити и какве је приходе имала школа, пошто тих података има у потпуности.

Приходи

	1899	1900	1901	1902	1903	1904
Од светосавске забаве	250	250	250	150	200	-
„ новчаних казни	150	150	150	100	50	-
„ таса у цркви	40	-	-	-	-	-
„ општине на издр. шк.	15940	16940	14230	12900	7080	5900

Расходи

	1899	1900	1901	1902	1903	1904
Плата наставницима	6640	5550	6500	6200	-	-
Плата звеч. учитељици	-	600	-	-	-	-
Станарине	1440	1800	1440	1440	1440	2160
Додатак управитељу	150	150	150	150	150	150
Хонорар за певање	240	300	-	-	-	-
Хонорар за Ручни рад	-	480	480	-	240	-
Плата служитељима	1860	2160	2280	2280	2280	1260
Плата забавиљи	1200	1000	600	600	-	-
Периодске повишице	-	200	-	200	-	-
Попутнина за окр. већа	-	-	-	-	450	-
Оправка школ. зграда	300	200	200	200	200	200
Огрев школа	500	500	500	500	500	500
Намешт. и учила осн. шк.	300	300	200	100	100	150
Канцелар материјал	}1000	200	80	80	50	50
Књиге и др. за сир. ђаке		500	600	500	500	540
Књиге и листови за шк.	400	150	150	100	100	100
Одело сиром. ђацима	600	600	600	500	500	500
Справе за Ручни рад	600	400	-	-	-	-
Грађа за Ручни рад	-	200	200	100	200	-
Ђачка књижница	-	-	-	-	60	50
Потребе грађ. школе	400	560	400	100	100	-
За Р. рад у грађ. школи	-	780	-	-	-	-
За дечје забавиште	200	-	-	-	-	-
Кирија за школ. зграде	300	420	-	-	-	-
За Р. рад у заб. шк.	-	90	-	-	-	-
Уређење школ. баште	150	-	-	-	-	-
Непредвиђени трошак	100	100	200	100	100	240
Канцелар. шк. надзорн.	-	100	-	-	-	-
Испл. слика Кр. Ал. и Д.	-	-	-	-	360	-

Свега 16380 17340 14630 13150 7330 5900

Из овога излагања изостављени су и приход и расход на звечанску школу, пошто нису утицали на буџет ове школе. Остала је једина позиција "плата звечан. учитељици" од 600 дин. у 1900.г., која је ушла у буџет обреновачке школе свакојако на тражење шк. надзорника, који је био присутан пројектовању буџета за ту годину.

Као и у прошлом периоду, тако и у овоме немогуће је тачно утврдити, јесу ли све ове одређене суме и утрошене на оно, чему су намењене, као и да ли је било уштеда и колико. Школски одбор никад није уносио у буџет никакву уштеду, претек, него је стално предвиђао само нов приход.

Све је то тако било због тога, што школска каса није била одвојена, те се школско није строго одвојило од општинског, ни обратно. Покушавано је да се одвоји шк. каса, али увек без успеха. На седници 22-X-98. управитељ је предложио одбору одвајање, али је решење остављено за други пут. Тек 9-XI-903. одбор је успео да реши то питање и изабрао за благајника члана школ. одбора Раду Обровачког, који је примио само исплаћене признанице за 1904.г., али није био благајник *de facto*.

Први одвојени шк. рачуни су за ову 1904.г.

*

У администрацији, која је у главном остала иста као и у пр. периоду, учињене су неколике измене, ма да оне нису измениле опште стање.

1. Уписнице су остале исте и вођене на исти начин. Крајем године о годишњем испиту уписивао је председавајући учитељ стање нађено на испиту, а школ. надзорник је сваки свој долазак преко године бележио у Уписницу свакога разреда. Љ. Павловић је бележио и главније напомене о раду и стању наставе и дисциплине. Други то нису чинили.

Грађанска школа је употребила Уписницу ранијег V и VI р. м. школе. Како је испитима у грађанској школи председавао школски надзорник, то је он и записивао нађено стање на испиту. И овде су шк. надзорници на исти начин обележавали свој долазак преко године.

2. Шк. дневници су исти и на исти начин вођени. Оцене су давале двомесечно.

3. Дневници рада вођени су све до краја 1900-901.г. После тога је престало вођење према решењу окр. учит. већа од 20-VII-901. год., које је решење одобрило и Министарство Просвете.

4. Спискови кажњених ђака нису вођени.

5. Личне особине појединих ђака свакојако нису вођене, јер о томе нема никаква трага.

6. Летопис је вођен у осн. школи као и у пр. периоду, али ни за једну годину није довршен. - За грађан. школу је вођен засебан летопис брижљивије и потпуније. Вођен је за све време трајања те школе.

7. И ако су школ. намештај, учила и књиге отварањем грађанске школе дељени према потребама ових двеју школа, Спискови ствари и књига су остали они исти из пр. периода, а који нису никако казивали право стање, јер су многе књиге и ствари биле дотрајале или нестале. Многе књиге нису никако ни увођене у спискове. Сменом управитеља имовина школска је предавана на веру, без детаљног прегледа и констатовања правог стања имовине.

8. Записници учитељ. већа вођени су на исти начин.

9. Записници школ. одбора су такође завођени на исти начин, само су 1900.г. преведени у другу књигу.

10. Деловодне протоколе и архиву су у почетку имале и осн. школа и грађан. школа свака за себе. А од почетка 1902.г. вођен је један Деловодник, пошто су обе школе биле под једном управом, Архива није уређивана.

Школ. надзорници нису водили никакву контролу над администарцијом, нити су давали упутства за рад, сем што су стављали по којим пут свој потпис испод речи "Видео".

*

Од важнијих догађаја ваља поменути још ове:

Крајем 1899.год. обреновачки тржишни одбор да би оставио каква видна трага свога постојања, уписао је ову школу за члана добротвора Српске Књижевне Задруге са улогом од 150 дин.

13. фебруара 1899. год., на дан седамстогодишњице од смрти Стевана Немање, ђаци нису имали предавања, него су ишли у цркву на парастос.

12. маја 1900.г. ђачки хор је приредио концерт у Пољопривредном парку у корист путовања, и на њему добили 89,20 дин. Путовање је изведено истог месеца до Београда, где је такође приређен концерт, на коме је било прихода 132,30 дин.

О стогодишњици устанка (1904.) изведена је прослава на тај начин, што су ђаци обреновачке, забрешке и звечанске школе, уз припомоћ грађана, подигла споменик на артеском бунару обреновачког купатила. Приликом откривања споменика 27. јуна приређена је свечаност по нарочитом програму (песме и декламације са говором), а затим народно весеље. Споменик је стао преко 1.800 динара.

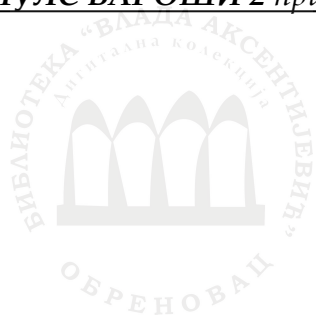
Светосавске су прославе извођене по истом начину и са забавама у вече, као и у пр. периоду.

12. маја 1904.г. посетио је школу Њ. В. Краљ Петар, приликом свога путовања и проласка кроз Обреновац.

И у овоме периоду је рађено на оснивању фонда за сиром. ђаке, али није основан. На седници шк. одбора 9. новембра 1903.г. управитељ је предложио и одбор примио: да се установи фонд и да се за њега напишу правила. На седници 18. децембра управитељ је прочитао и одбор усвојио правила и решио: да се једног празника сазове збор грађана, који ће усвојити правила и изабрати одбор за фонд. До тога збора није дошло, те ни фонд није могао бити образован.

пнајстарија зграда обреновачке основне школе

Књ. III -- ИЗДАЊЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ ОБРЕНОВАЧКЕ — Књ. III

ПОУКЕ О ЂАЧКОЈ ШТЕДЊИ

НАМЕЊЕНО ЂАЧКИМ РОДИТЕЉИМА

Зрно по зрно — погача
Камен по камен — палата.

САСТАВИО

Дим. Ј. Стојановић
учитељ, управ. школе

У БЕОГРАДУ

НОВА ШТАМПАРИЈА „ДАВИДОВИЋ“. — ЉУБ. М. ДАВИДОВИЋА.
1909.

Цена 0,20 дин.

— Бесплатно ђачким родитељима. —

саставио

Дим. Ј. Стојановић

учитељ, управ. школе

ПОУКЕ О ЋАЧКОЈ ШТЕДЊИ

НАМЕЊЕНО ЋАЧКИМ РОДИТЕЉИМА

*Зрно по зрно - погача
Камен по камен - палата*

У БЕОГРАДУ

НОВА ШТАМПАРИЈА "Давидовић". - Љуб. М. Давидовића
1909.

ПРЕДГОВОР

У тежњи да васпитањем ћака створе и развију у њих што више врлина, а сузбију све штетне особине, наставници овд. основне школе одлучили су, на своме већу 26. новембра тек. год., да заведу од нове године у овд. школи *ћачку новчану штедњу*.

Зашто се то заводи и како ће се извести, циљ је ове књижице да родитељима објасни.

Да наставници могу на овако лак начин свима ћачким родитељима да објасне и ову корисну установу, заслуга је школског одбора овд. школе, који је са свим правилно схватио значај школе и васпитања и труда наставничког, те је одобрио кредит, да се и ове године може одштампати једна књижица намењена ћачким родитељима.

Наставници се користе тим одобрењем и штампају ову књижицу о *ћачкој штедњи*, коју ће родитељи добити бесплатно као и раније две.

Тако је постала ова III књига школског издања.

26. новембра 1909.
Обреновац

Управ. школе
Дим. Ј. Стојановић

I

О штедњи уопште

Човек је створен да ради, и он мора ма на који начин да заради себи своје потребе; али не мора да штеди. О томе се можемо сваког часа уверити; пуно их је који чим штогод зараде одмах потроше и вечито ништа немају, па ни пристојно одело; с тога нар. пословица и вели: "Боља је штедња, него радња". Штедљивост је навика. А ту навiku човек може стећи ако се паметним васпитањем од малена упућује на штедњу.

Оно има случајева, само ретких, да човек почне штедети и под старост. Али то је штедња из нужде. А ми не треба да допустимо да нас нужда нагони на штедњу, кад смо сви уверени да је корисно штедети. На тако корисне послове, ваља још од малена да навикавамо своју децу, као што ми пружамо и др. корисна знања. Али навикавати на штедљивост ваља не само речима, него и делом да деца у истини штеде.

*

Штедње има две врсте: корисне и штетне. Корисна је штедња која има свој оправдани циљ. Штетна је штедња кад се почне штедети више но што треба и кад се то буде чинило ради бескорисног гомилања блага. То је тврдичење, а тврдичење је болест.

Корисна штедња иде за тим, да створи повољне услове за живот, за будућност, за какво предузеће, или завештање, споменик, који ће доносити опште користи. Тврдичење пак је штетно, јер тврдица нема пред собом никакав ни посебан ни општи користан циљ, него једино из болесног материјализма тежи за што већим личним богатством, за што већом гомилом блага, које он затвара, чува, те никоме не користи, а и он сам живи бедним животом, да би што више сачувао, а што мање трошио. На тај начин од такве штедње нема користи ни онај што штеди, нити ко други.

Сваког је васпитача жеља, да у омладини развије и негује паметну, корисну, штедиљивост.

*

Добар штедиша ће увек да буде и добар радник. Он ће увек тежити да има од чега уштедети. А да може штедети треба прво да заради, зато ће увек стварати себи прилику за зараду. Тако штедња помаже радљивост; али радљивост не утиче на штедљивост, јер онај који добро зарађује не мора увек да буде штедиша, као што већ имамо прилике да видимо.

Дакле ваља стварати навику за штедњом, па смо тиме поставили основу и за вредноћу у раду.

*

Онај, ко је навикао на штедњу, умеће да штеди и цени вредност имовине и новца и онда, кад добије какво наслеђе или згодитак. Таквоме се неће догодити да за кратко време упропасти све што добије, па и себе и своју породицу. Само рђаво васпитани наследници, ненавикнути на штедњу, упропашћују имовину, која треба да им послужи као јака и добра основа за нова, корисна, предузећа.

Лепо вели нар. пословица: "Ни паметном теци ни луду остављај." Тако и јесте; васпитај добро своје дете, па ће оно и само моћи стећи; а немој га васпитати добро и паметно, па му остави колико год хоћеш, оно ће све упропастити.

*

Штедња је у приватном животу најбоље и најпоузданије финансијско правило, јер нар. пословица вели: "У радише свега беше, у штедише још и више."

Где има штедње, ту нема просјака. Просјачење је знак непаметна живота. Ми у нашој општини имамо пуно примера о томе. Само ваља погледати списак лица, која примају општинску милостињу, која моле за дрва, за лекове, за одело, за обућу и др., па испитати како су та лица живела и како сад живе, па ће се видети, да је многи од њих дошао на општинску милост, на просјачење, само са неразумна живота.

Где има штедње ту нема ни задуживања непродуктивног; а где је такво задуживање, ту нема штедње, ту нема здравог живота. То једно друго искључује.

*

Износећи ове опште погледе о штедњи, намера нам је да скренемо пажњу родитељима на ово питање, да их покренемо да о њему размишљају, а о питању ђачке штедње, даће обавештење даљи одељци.

II

ГОВОР

Г-ђице Станиславе Јовановићеве, учитељице овд.³⁹
држан на школској забави, на Св. Саву, 1905. год.

*Поштовани и драги гости,
Добро нам дошли!*

Вама, сталним посетиоцима данашње школске забаве, познат је циљ њен. Ви знате, да смо се ове окупили, да се пријатно проведемо, али да проводећи се пружимо у исто време и помоћ нашој школској сиротињи. Скупљајући се овако из године у годину, знате и то да је на овим забавама увек било претресано и по које озбиљно школско питање. По том уобичајеном реду ево и мене, да вас мало позабавим једним питањем, које се тиче и нас свију; - питањем које је важно колико за богаташа, толико и за сиромаша; за женске, колико и за мушке, за младе, као и за старе.

Реч је о *штедњи*. Тако кратко, а толико важно питање по данашњи живот и прилике! Знам, да ће ми многи од поштованих гостију у почетку рећи, да је штедња за данашњи век преживела; да је она данас немогућна, јер се не може и нема од чега уштедети, као што се то могло и чинило у старо, златно, доба.

³⁹ Она је исте год. пензионисана, а затим се и удала за г. Ст. Стевановића проф. у Крагујевцу. Овај говор радо је уступила за штампање, ако и он буде могао корисно да послужи идеји - васпитању дејцем, којој је она предано служила 11 година.

Али, није тако, господо. Ево зашто. На првом месту запитајмо се: треба ли, у опште, штедети? Одговор је кратак: треба, јер сваки човек, — а у колико је образованији, у толико и пре, — мора бити свестан тога, да је дужан да осигура своју будућност, а родитељ, отац и хранитељ породице, још и будућност свога подмлатка. Може ли, питам вас, одговорити овој својој дужности онај, који је противан штедњи, и који држећи се принципа, да не треба штедети, троши сву зараду и живи, што но реч "дан и комад." Овакав човек, кад падне у болест, или допадне какве било невоље, и дође време, да не може радити и зарађивати, пада у беду и сиротињу, од које би га паметна штедња сачувала. Отуда, јако греше они, који се уздају у своје богатство, па неће да штеде и да удесе живот с рачуном, него се чак и стиде тога; или они, који веле: "док је руку, дотле је и хлеба", јер и пословица лепо каже: "Млад делија, стар просјак." Овакви људи обично свршају свој живот као бедници, остављени на милост и немилост других људи, или што је црње и горе свршавају као самоубице, каквих примера пуно има. — Ето доказа, да треба штедети, јер штедња чува од сиротиње и њених рђавих последица.

Овако је с практичног гледишта, а и са идеалне стране узета ствар, даће исти резултат, да треба штедети. Зар човек, који је радом и паметном штедњом осигурао своју будућност, не гледа веселије на живот? Он је независан, слободан, не мучи га брига, како ће дочекати старост; отуда је он и расположенији, те се радо одаје и задовољству, а предузима и послове, који могу бити од користи по цело друштво, наравно све у границама својих прихода. Најзад материјално осигуран човек, у могућности је да помогне и своме ближњем у невољи, те да се на тај начин одужи и Богу и савести.

Друго би питање било: може ли се данас уштедети? Истина је, да су сад времена друкчија, да је живот скупљи, јер су и потребе савременог образованог човека веће но у старо доба, али напореда са тим данас су и послови многостручнији, а наднице и зараде веће, те ипак има могућности, да се уштеди, чему служе и штедњу помажу и многи новчани заводи и штедионице, које на чување и приплод примају и најмање суме. При овоме послу свакога

нека руководи правило: *трошкови треба да су увек мањи од прихода.*

Ово нам правило показује и начин штедње. Одвајај од своје зараде мало, онолико само, колико би ти претицало преко подмирења најпречих потреба за живот, и остављај то на страну, да ти се нађе за онда, кад затреба.

Примера за ово што рекох, пружа нам сам живот око нас. Зар је један трговац или мајстор започео свој посао као сиромашан радник, а неко опет започео своју каријеру као чиновничкић, па су ипак зато, држећи се горњег правила, стекли лепо имање и уштеду.

Ово потврђују и народне пословице: "Зрно по зрно погача;" "Камен по камен палача"; "У радише свега беше, у штедише још и више"; "Штедња је прво течење"; "Ко не начува, тај не натече" — и још многе друге, у којима је народна мудрост обухватила сву суштину финансирања. И многе животиње, по својој урођеној особини, по свом инстинкту, штеде: пчела штеди и за себе и за нас; мрави штеде; па и код самих биљака има штедње.

Расправивши ова два питања: треба ли штедети и може ли се данас уштедети, утврдили смо потребу и могућност штедње. Овим смо, уједно извели и циљ њен, који се не састоји у томе, да се стече богатство, него да се штедњом сачува извесна сума, која ће бити резерва за дане, кад се не може зарадити, јер пословица вели: "чувај беле паре за црне дане."

Ово ће, држим, признати и они, који говоре да не треба и да се не може данас уштедети, и који у том уверењу и свој век проводе. Али то није све зло. Веће је зло отуда, што овакви људи у истом духу гаје и подижу свој подмладак, а тиме стварају друштвени пролетаријат. Да пак оваква генерација за генерацијом не може дати држави добре грађане, у то нико паметан неће посумњати, с тога треба ово зло лечити за рана, јер му лека има. Да бисмо имали добре грађане, треба подићи и васпитати и штедљив подмладак, а то је дужност родитеља и наставника. Хоћемо ли да од деце имамо доцније штедљиве људе, треба да им још пре школе, у најранијем детињству створимо навику за штедњу, која ће, поред примера, најбоље послужити, да се то у њима укорени. Учимо дете да штеди и чува своје играчке и ствари, за које су паре дате, не дајимо му, да

бескорисно троши писаљке, пера, хартију; да даје петпарце за свакојаке ситнице и непотребне дрангулије, него нека то оставља на страну, како би од уштеде могао купити књигу, слику, или друго што, што би му корисније послужило, или да би могао помоћи друга у невољи, те да му на тај начин и срце облагорођавамо.

Али у овоме послу треба поступати обазриво и са планом, да се не удари у странпутицу. Главно је разумети и схватити циљ штедње, који се не састоји у томе, да се нагомила новац и стече богатство, које ће лежати неупотребљиво, него да се, као што напред рекосмо, сачува извесна сума за дане невоље, или какву потребу. — Ко друкче разуме штедњу може пасти у велику погрешку и навући опасну бољку: *тврдичење*, те место врлине, да створи порок, који повлачи за собом многе зле последице, и од свесног човека ствара грамжљивца, идолопоклоника и слугу, како је то лепо рекао у једној песми неумрли Чика Јова Змај, а која гласи:

" Љуто ли се сваки вара,
"Ко у новцу тражи друга,
"Новац не зна друго бити,
"До господар или слуга.

"Зато пази, не загази.
"У срамоту преголему,
"Један мора бити слуга,
"Ил' он теби, ил' ти њему.

"Скупиш ли га, да те служи,
"Служиће те снага јака,
"Ал' ако си његов слуга,
"Тад си гори од просјака."

Дакле, не штедимо зато, да стечемо новац, који ће нама господарити, него чувајмо новац зато, да нам корисно послужи у животу!!

*

Завршујући овај свој кратки говор, бићу задовољна, ако сам вас њиме покренула на размишљање о овом тако важном питању, о коме би се дало надугачко и нашироко говорити, што мени време и место не допуштају; а веће још задовољство биће ми, ако сам вас, родитеље, још и заинтересовала да узмете учешће да заједничким радом упутимо ђаке у штедњи.

У то име хвала вам на пажњи и пријатна вам забава!

III

Кад треба почети штедети

Казали смо већ да је штедљивост навика; а навика је друга природа. Ако се жели, — а то свакојако и родитељи желе да штедљивост постане чврста, стална, навика нашег подмлатка, онда ваља почети навикавати још од најраније младости, кад се свака, па и ова, навика најлакше и најтрајније урезује у душу, те временом постаје врлина.

Још док је дете мало, кад почне добивати играчке, ваља га навикавати да играчке и своје др. ствари чува, да их штеди, да му што дуже непокварене трају. Чим прве новце добије, ваља га упутити да штеди, да новце не утроши на луксуз, него да их чува, да доцније купи што год од користи.

Тако поступно ваља ићи.

Али, ако неко није тако почео навикавати своју децу од најраније младости, он не сме рећи: па кад нисам онда, нећу ни сад. Не; никад није доцкан почети штедети. Што пре то боље, али увек има времена за паметну штедњу. Човек своје грешке ваља да поправља, кад год сазна да их има, да их је учинио.

И у овом питању ваља почети чинити своју дужност сад, кад се није раније чинила.

Јер, као год што се од малена може навићи штедљивости, исто се тако од малена може навићи расипању и упропашћивању. А ко не штеди, тај упропашћује; трећега начина нема. Где нема штедње, ту је расипање; а где је штедње, ту нема расипања.

Кад дете од ране младости штеди и у томе се стално упућује, и кад му се значај штедње објасни, оно ће, што буде веће све већма појимати вредност штедње, све ће је правилније схватати, и онда се у њему учврсти та навика, те доцније неће поклизнути, па ма и највеће новце и имања да добије. Увек ће оно и у свакој прилици имати на уму штедљивост.

Напротив дете, које не буде у томе упућено као што треба, неће никад моћи схватити значај штедње и неће се њоме никад руководити.

Ми данас живимо у времену кад се најмање цени штедња. Шта ко има то троши; а много их је који троше и више но што имају. Међутим је најмање оних који штеде и штедњом теку капитал. Отидимо у који било новчани завод, у сваком ће бити много више дужника, но оних који остављају уштеђевину.

У нас је завладало наопако правило, да се живи према околини, према ономе, како други живи, а не према ономе колико се има; ретко ко свој трошак одређује према приходу, него обично према — суседу.

Такве болесне појаве ваља сузбијати, ваља лечити, а то ће се најбоље постићи, ако се деца од малена упуте на штедњу и на корисно трошење.

И наставници, не жалећи труда, хоће да узму на себе и ту дужност, да делом, самом, истинском штедњом, почну из рана навикавати подмладак на штедњу; хоће да допринесу колико год могу правилном васпитању омладине.

IV

Како ће ђаци штедети

У страном свету, у коме се више рачуна води о свему, па и о штедњи, има разноврсних и дечјих и ђачких, и радничких и др. штедњи. Створено је толико прилика и у школи, и у кући, и у пошти и др. установама да сваки може и најмању суму уштедети, и кад му затреба да је лако може узети.

Код нас тога нема, код нас тек треба радити, тек треба навикавати свет на штедњу.

Али и у нас има родитеља, који, водећи рачуна о правилном васпитавању своје деце, навикавају децу на штедњу из малена. Чим које дете добије новац од сродника или кога пријатеља, они га одмах упуте да тај новац остави у кутију, коју му они за то нађу. И да би га за штедњу, чување новца, придобили, причају му како ће, ако то оставља, имати доцније, кад буде ђак, или кад порасте, пуно новаца; или ако је дете мање, причају му како ће од мале паре, коју сад остави пораста доцније већа, па ће имати опет много пара кад порасте; и т. д.

Природно, у овом случају родитељи не смеју узети, кад им нешто затреба, овај дечји новац, па потрошити, јер би на тај начин убили вољу у деце да штеде; тиме би учинили више штете но користи.

Слично овој штедњи у кући хоће се и са штедњом у школи.

Ретко којег дана да ђаци не добивају петпарце, или и више, од родитеља и др. сродника, на куповање бонбона, чоколаде, алве и др. слатких, а често и шкодљивих, ствари, и деца на то и потроше. Тај се новац не само баца бескорисно, но се њиме наноси и двојака штета. Прва је штета, што се деца навикавају на луксузно трошење и на трошење пре но што почну да зарађују. Дакле навикавају се прво да троше, а тек доцније почну се навикавати, мало теже, и да зарађују, а то је, допустиће нам се, велика погрешка, јер би правилно било, прво да почну зарађивати, па тек после да почну сами по својој вољи трошити.

Друга је штета, што деца врло често купе ствари, којима штете своје здравље. Зар могу бити корисне и здраве алве и др. бозациски шећери, кад их они онако прљави по њиховим још прљавијим мутвацама праве, и кад их по прабини непокривене носе. А за то наша деца највише троше.

Тим трошењем даје се прилика деци да почну куповати и дуван, па често и др. опасне ствари као: палидрвца, барут и др.

Упућени у школи на штедњу, ђаци би сваки новац, који би добили од својих сродника, или би нашли, или би слушајући кога зарадили, а претицао би им преко куповине школских и др. корисних потреба - доносили у школу и предавали своме учитељу или учитељици на штедњу. Но

овде не би смео да се рачуна и новац, који би деца тражила од својих родитеља да би оставила у штедњу. Таква штедња не би била ни правилна ни корисна. То не би била ђачка штедња, већ родитељска, а деца би се таквим добивањем навикла на грабљење, да имају што више, те би се у њих стварале рђаве навике и особине, место користи. Она треба да доноси на штедњу само онај новац, који им се даје на поклон, на њихово располагање, као нпр. кад дође који сродник или познаник, па при поласку обдари децу новцем или који нађу, или који зараде. Тај је новац онда њихова права својина, и они њиме могу по вољи располагати. Ако га утроше корисно, или га оставе у штедњу, онда је паметно употребљен; али ако га утроше буд зашто, онда он доноси штету тој деци.

Дакле ваља обратити пажњу на то, да деца штеде само оно, што искључиво њима припада, што је њихово.

Тако предани новац учитељу скупљаће се на књигу, у којој ће бити име сваког штедише и рубрике за уложени и подигнути новац. Ту ће се убележавати свака сума коју ђак којега дана преда на штедњу. Најмања сума, па и две паре, могу се предати. Крајем сваке недеље сав прикупљени новац предаваће се новчаном заводу на приплод на нарочиту књижицу.

Тако ће се вршити улагање новца све до Петров-дана. О Петрову-дне ће се изузети сав новац с припадајућим интересом, и онда ће се срачунати: колико је ко предао на штедњу и колико на име интереса добија. Ко тада изјави жељу да новац узме, предаће му се; а ко буде желео да му новац и даље остане на штедњи, вратиће се понова у завод.

На овај начин сваки ће ђак увидети, како од малих сумица расту велике суме, и сазнаће: шта значи дати новац на приплод. Сем тога, он ће узети учешћа и у обрачунавању, те ће се још у томе добу навикавати да рачуна о својој имовини.

Тада ће му бити јасна она пословица: "Зрно по зрно — погача; камен по камен — палата".

Свакојачко, кад ђак заврши овде своје школовање, добиће свој новац са интересом који му припада, да би га могао самостално предати на штедњу, или утрошити на набавку потреба.

V

Утрошак уштеђивине

Колико је год важно навићи омладину да уме штедети, т. ј. васпитати штедљиве грађане, исто је толико важно навићи их на паметно трошење, на корисну употребу уштеђевине, и то корисне и за њих саме и за њихову околину. То двоје: добра штедња и паметно трошење морају ићи заједно. Једно без другога не вреди.

Има људи који штеде, штеде одвајајући од својих уста, али кад почну да троше, они потроше буд зашто, те не користе ни себи ни својој околини као што треба.

Неко опет штеди тврдичећи, мучећи себе само да нагомила што више блага, али не да њиме користи другоме, него само да има што више нагомиланог и затвореног блага, од кога ни он ни ико други немају никакве користи. Он, дакле, не троши ни ради себе, нити пак пушта новац у промет да други може зарадити. Кад оваква тврдица умре, настаје обично грабеж и парничење, или дођу рђаво васпитани наследници, па се силно богатство развуче, растури, као да га није ни било. Међутим колико би корисније било да је то богатство употребљено на трговину, на подизање индустрије, на помагање каквог рада; да је у опште пуштано у обрт.

Док на једној страни стоје такве штедише и пружају нам рђаве примере у трошењу, дотле има доста примера и паметног трошења.

Има доста људи, који су штедњом ни од чега створили добар капитал па тај капитал улажу у корисна предузећа, која и њима доносе користи, те лепо живе и другима доносе зараде да могу живети.

Има их опет, који су од мале зараде уштедели, те себи осигурали старост, или деци мироз, капитал итд.

А има их, који су штедели, који су чували и остављали велике суме да оставе потомству, своме народу, да се из њихових фондова помаже целокупни културни напредак народни, да се даје онде где ни држава ни појединци не могу да доспу да даду. У томе светле нашој омладини имена великих народних добротвора: Капетан Мише, Коларца,

Велимира Тодоровића, Јевте Павловића, Димитрија Стаменковића, Чупића и др.

Такви примери служе као углед поколењима.

На њих ваља омладини увек указивати.

Омладину треба навићи да уме ценити и вредност новца и вредност ствари коју купује, као и вредност добротинства, које би уштеђеним новцем чинила.

А она ће се навићи на све то само тако, ако јој се допусти: прво, да има свога, сопственога новца од раних година, и друго, да тај новац сама троши, природно, прво под упутством и са знањем старијих, а доцније и сама, али само на корисне и племените сврхе. Не буде ли се тако чинило, него се омладина буде упућивала да само штеди, онда ће се отићи у друге крајности: стварале би се или тврдице или људи који не знају вредност новца, нити др. ствари, а ми смо видели да су те обе категорије људи штетни и себи и другима, као и рђаве штедише.

Дакле не само да ваља допустити, него ваља и упућивати омладину на паметно трошење, али, природно, у почетку на трошење своје уштеђевине, а доцније и своје зараде.

Од тако васпитане омладине добићемо корисне грађане.

С тога ће и наставници утицати на ђаке у томе правцу, предочавајући им увек корист од утrophка и вредност утrophка.

А ђаци, место да троше на разне шећере, шећерне ствари, слике, па и опасне ствари, имају пуно прилика да корисно троше, и ако имају редовно издржавање једни од родитеља, а сиромашни од општине.

Од многих случајева корисног трошења ђачке уштеђевине поменућемо неколико најчешћих:

Дође понуда за какву лепу, и корисну књигу за ђаке. Ту књигу ђак може да набави из своје уштеђевине, да не би и тиме теретио своје родитеље. Тако купљена књига биће му и милија, него и поклоњена или од родитеља купљена;

или, буде прилика да се помогне какав сиромашак, невољник, болесник, пострадао Србин итд., онда ђак ту помоћ треба да учини из своје уштеђевине, те да у истини он учини једно добротинство. То добротинство донеће му и

нарочито задовољство и радост, какве му не може причинити ни очев новац;

или, пође у Београд, Ваљево, или др. које место и зажели да што год купи ради успомене. Њему ће и најмања купљена ствар сопственим новцем бити много милија успомена, него и најскупоценија добивена или купљена родитељским новцем;

или, пође у гимназију, или у иностранство на занат, у трговину, и својом уштеђевином набави тамо себи прве потребе, које ће му бити најмилије успомене из тога доба.

И пуно још таквих случајева има, у којима ђак може корисно да употреби своју уштеђевину.

А тако трошење њему ће причињавати нарочиту радост, кад је он већ доживео да својим сопственим новцем што купи, или кога помогне. У њему се тада развија и понос, а негује се и племенита осећања.

Тек кад он сам почне овако корисно употребљавати своју уштеђевину, моћи ће да разуме и схвати потпуно правилно савете и поуке о паметној штедњи и корисном трошењу, и да разуме Капетан-Мишу, Коларца и др. народне велике добротворе, јер ће се у његовој души при каквом добротворству појавити иста осећања, која су била и у душама ових неумрлих добротвора народних.

Кад он сам почне себи набављати својим новцем, тек ће онда појмити и вредност новца, онда ће почети рачунати: колико је утрошено, а колико ће му остати, шта ће моћи да купи ит.д.

Све то у души детињој оставља сталне трагове, утире пут за паметно трошење, за трошење с размишљањем, с планом, и тиме се поступно навикава и да уме ценити своју имовину.

*

На овај начин: с једне стране навикавањем на паметну штедњу, уздржавање од куповине луксузних, безначајних и штетних ствари, а с друге, упућивањем на паметно трошење уштеђеног новца, стварају се од омладине људи размишљени, људи који све раде с планом, и који у сваком послу гледају и своје и туђе користи. Васпитајмо тако децу, па их онда слободно пустимо у свет, слободно им

поверимо све своје имање... За њихову будућност немојмо страховати.

VI

Закључак

Овим нашим предузећем у школи, ми не желимо да сметамо оним родитељима, који су своју децу већ сами у кући упутили на овај пут штедње и паметнога трошења. Њима ми само желимо да притечемо у помоћ.

А од оних пак родитеља, који, из буди каквих разлога, нису на своју децу утицали у овом правцу, очекујемо да нам пруже помоћи одобрењем, да њихова децу могу у школи штедети.

*

* *

И ако кућа и школа васпитањем не могу да створе од омладине све што желимо, ипак паметним и договорним радом могу у томе учинити много. Учинимо и ми што можемо, па смо учинили што смо били дужни.

ДОДАТАК

О гимнастици

Ђачким родитељима и др. грађанима већ је познато, да је овде основано *Соколско друштво "Душан Силни"*, али многима нису познати значај, задатак и циљ Друштва.

*

Још у старој српској држави, за време Немањића и раније, Срби су неговали витешке игре и војничке вежбе. Руковањем мачем, бацање праћком, бацање копљем, буздованом, надбацивање и пребацивање, стрељање стрелом

биле су слободне и, тако рећи, свакодневне забаве свих младића и сваког Србина, јер је сваки Србин бивао војник. Сем тога, они су имали за забаву и игре: бацање камена, бацање мотке, скакање, трчање итд.

То су биле забаве омладинске свакога празника на широком отвореном пољу. У томе витешком духу одгајиван је цео подмладак.

И такав рад, преношен с колена на колено, не само да је крепио и подизао снагу и чувао здравље народно, него је још подизао дух народни, уливао му храброст, давао му уверења о величини и моћи народној, и из тих поколења се појавише и Србинову славу пронеше на све четири стране света наши славни јунаци: Милош Обилић, Краљевић Марко, Стари Југ Богдан и његових девет Југовића, Иван Косанчић, Милан Топлица, Реља Крилатица, Страхињић бан и др., који су гонили Турке на буљук.

На Косову, на тужном српском Косову, закопани су и српска снага и српско јунаштво. Ту је и пало и пропало српско царство а са њиме и величина Србинова. После Косова оружје је закопано, јуначке игре напуштене, снага народна остављена да животари, а дух народни челичили су турски зулуми и нада у спасење, коју им је вера и црква уливала.

Доцније, кад су отпочеле борбе са Турцима, кад се појавише срп. хајдуци и ускоци, кад се Срби осмелише и почеше враћати Турцима жао за срамоту, тада се почеше виђати вежбе у руковању оружјем, тада се почеше јављати и витешке игре, које су челичиле снагу и уливале храброст.

Али чим су престали бојеви, чим је наступио мир; и, још више, чим је народну војску заменила стајаћа војска, чим су касарне оживеле, престале су слободне вежбе, замрле су све витешке утакмице. Прилике се мењале, живот се мењао, витештво је све више и више напуштано, снага је поступно, полако, слабила, омладина је све више кржљавила, све слабија бивала. Од некадашњих Срба стаситих као бор, који су били у стању "стићи и утећи и на страшном месту постојати", данас имамо Србе, из чије омладине остаје трећина, па и половина и више неспособних за војску. Све је кржљаво, гураво, мало, жуто, испивено, старолико, прави кепеци, према старим Србима,

који су били "плећа широкијех", растом више бојна копља, мрких брка палих на рамена.

Народна снага наша опада, и то јако и нагло опада. То нам казују и ове многе болести, које се јављају све чешће и којих је све више.

Као год што на дрво, које је запуштено и почело да вене, да се кржља, навале свакојаке гљиве, маховина, црви, мрави и др. бубе и свакојаки створ Божји, исто су тако и на наш народ, ослабљен и запуштен, навалиле свакојаке болести, којих некада није било, и које наши јуначки претци нису познавали. Туберкулоза, тифус, срдобоља, и др. сатиру омладину, па и старе људе; гушобоља, шарлах, богиње и др. толику нам децу односе. Са свих страна све неке нове болести навалиле на нас, да се не можемо отети. И ми смо, немоћни као и оно дрво, пустили гад нека пије и једе и ово мало крви и снаге што имамо.

Али као год што добар воћар може оболело и напуштено дрво да подмлади кад му сасече начете гране, кад га окопа и нађубри, кад му саструже маховину и гљиве, кад га окречи и намаже, те их онога дрвета које је било на умору од силнога гада, почну избијати млади, једри ластари, и развијати се снажне гране, које унесу нове сокове и донесу нове плодове, — тако исто и ми људи можемо да се отмемо од наше учмалости и слабости, да се оснажимо и да избавимо и себе и свој подмладак од свих силних болести и телесних и душевних. И нама за то треба воћар. Тај је воћар већ ту; он призива и прикупља омладину. Тај воћар, то је Соколско Друштво "Душан Силни".

На место оних витешких јуначких игара и утакмица из старих времена, којима су се челичили и храбрили наши стари, "Душан Силни" доноси нове, савремене вежбе, које тако исто снаже и развијају тело и крепе дух народни.

Пустимо омладину по примеру наших старих на чист ваздух, на вежбалиште и на утакмицу. "Душан Силни" ће омладину отргнути од чамотиње, извући из кафане и собе, и упутити на витештво и гимнастичке игре, развиће је и оснажити, освежити и очеличити, охрабрити и облагородити. Таква ће омладина унети нов живот у народ, даће нове снаге и нове нараштаје, који ће моћи савлађивати све тегобе живота и отрести са себе сваку сатвар. Из такве омладине изићи ће нови Обилићи, нове Косовке Девојке и

нове мајке Југовића, а сваки ће Србин бити у стању "стићи и утећи и на страшном месту постојати".

Помажимо сви, сви, колико нас год има Соколско Друштво "Душан Силни"; помажимо га, јер нам оно снажи подмладак, оно ствара одушевљење и храбре Србе и Српкиње.

II

Савети родитељима

Најбоље ће напредовати у школи онај ђак, који уредно иде у школу, те чује, види и сазна све што се у школи буде радило. С тога родитељи, у интересу своје деце, треба на то да обрате највећу пажњу. И штетно је и ружно кад родитељи често и због незнатних услуга задржавају ђаке од школе.

*

Књиге, хартија, писаљка, мастило и др. потребе ђачке јесу алат, којим се у школи ради. — Без алата нема заната. Ковач не може ништа да скује ако нема алата, па ни ђак не може да учи без свога алата. Родитељи греше кад се изговарају пред децом да немају "ситно" или у опште немају новац па пусте ђака у школу без неке потребе, а они за себе, за дуван, за кафански трошак и др. мање корисне ствари имају и морају имати.

*

Има прилика кад ђак мора да изостане; али учитељ треба одмах о томе да зна. То је и ради учтивости и поштовања школе и учитеља, а и ради боље пажње над ђаком. Ако се уобичаји да се учитељу не јавља сваки оправдани изостанак ђачки, ђак може погрешити, па по који пут изостати за свој рачун, а да се изговори на родитеље. То опет доноси двојаку штету: и лаж и изостанак од рада. Ако не може сам родитељ доћи у школу да јави, може макар по коме оближњем ђаку јавити, само да учитељ зна да је изостанак са родитељевим знањем.

*

Чистота је пола здравља. Чисто је дете мило свакоме. Чист ђак је пример. По томе се ђак треба да разликује од уличне, напуштене деце. Чисто тело и чисто одело красе ђака. Чист је ђак светао образ материн.

Деца се по природи и иначе више прљају и каљају од старијих, али зато мајка треба да пази да га од куће пошље у свему чиста. Ђаци могу и сами да се перу и чисте, само родитељи треба да то захтевају од њих. А то не стаје ни много труда, нити што год новца, али износи пред свет ред у кући.

Алкохол је отров

Блесава деца од пијана оца.

С.Н.П.

Даље са свима алкохолима из дечје собе!

Dr. Крепелин

Алкохолна пића доносе више зла, него рат, куга и глад уједно!

Гледстон

Има племенитих радости! Треба да је душа по све сиромашна и одгајена у грубим осећајима код оног, који сматра радост и расположење при алкохолној наркози за праву срећу.

Dr Бунге

Пивари одузимају хлеб народу и претварају га у отров.

Ч. Дарвин

Алкохол умањује способност за уживањем у свему другом. И најблажа алкохолна пића јесу отров као и морфијум и опијум.

Dr. Форел

Пијанство је цар злу свакојему.

П.П.Његуш

Вино и страсти нашој плахој ћуди друзи су худи.

Ј. Ст. Поповић

Алкохолно пиће и у најмањим количинама увек је штетно.

Изјава 600 немачких лекара

Алкохол је у сваком облику (као ракија, вино, пиво и т. д.) и у сразмерно малим количинама отров за човечје тело.

проф. Dr. Френкел

Алкохолизам спрема постељу туберкулози.

Dr. Ландузи

Ако, при данашњем стању науке о алкохолизму, лекар, учитељ или васпитач трпи или чак и саветује пијење алкохолних пића, он лаже и врши злочин.

проф. Dr. Масарик

Докле год буде у држави слободна продаја алкохолних пића, донде је срећа и блаженство народа илузорно.

проф. Хеленијус
С.Н.П.

Од ракије кућа поплакује.

Не може бити говора о пожртвовању када човек потпуном уздржаношћу од алкохолних пића доприноси општој користи, пошто он самом себи користи како у здравственом тако и моралном и материјалном погледу. — Удружимо се, проповедајмо узвишену науку о здрављу и моралу, и васпитајмо поглавито омладину у нашој науци, јер зора препорођаја људског друштва румени се у новом поколењу, које буде одгајено са свим слободно од алкохола.

Dr. J. Данић.

Шта је добро и здраво пити?

12 тачака из Науке о чувању здравља

1. Пића (алкохолна): **Ракија вино и пиво** човеку су сасвим непотребна и штетна.
2. За децу је свако алкохолно пиће прави **отров**.
3. Пића што су љућа у толико су штрудљивија. Најштрудљивије је од свију ракија.
4. Алкохолна пића не хране, не дају снаге и не чувају од зиме.
5. Од сувишног пића човек се опије - обезнани, а може и напрасно да умре.
6. Кад се помало, али сваки дан пије, било ракије, вина или пива, **алкохол** (шпиритус), који се у свима тим пићима налази, нагриза постепено све делове тела и утробе, и производи разне болести у њима (капљу у мозгу или у срцу, водену болест, сипњу, лупање срца, рђаво варење и још многе друге болести).
7. Свако алкохолно пиће отвара све већу жеђ и изазива да се сваким даном све више пије. На тај начин постану пијанице.
8. Страст за пијењем убија у човеку све што је добро и племенито. Пиће начини човека суровим и насртљивим, а **врло је често узрок и злочину**.
9. Пијанство убија човечју душу и постепено води лудилу.
10. Пијанство разорава кућну срећу и ствара невољу и сиротињу.
11. Ко у опште не почне пити, најсигурнији је да му алкохол никад неће ни у чему нашкодити.
12. **Најздравије и најбоље пиће за човека је чиста и добра вода.**

Снежана Радић

КУЛТУРНИ ЖИВОТ ПОСАВИНЕ И ОБРЕНОВЦА ПОСЛЕ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА

Одмах по ослобођењу Ваљева, 24. септембра 1944. године, формирана је нова власт за Ваљевски округ. Окружни народни одбор Ваљева (у даљем тексту: ОНО Ваљево) обухватао је административну, територијалну и привредну целину која је обухватала град Ваљево и пет срезова, међу којима је и Срески народни одбор среза Обреновац или Посавски срез, који је у саставу Ваљевског округа остао је до априла 1947. године.⁴⁰ Посавски срез је имао 53900 становника а Обреновац 5500. Тачан број становника било је немогуће утврдити због великих миграционих кретања.

Културно-просветни одсек ОНО Ваљево основан је крајем септембра 1944. године и своју делатност је, у почетку, ограничио на културно-просветни рад у Ваљеву. Крајем године, Повереништво Србије донело је одлуку о организацији просветне службе.⁴¹ На нивоу округа формирано је Просветно одељење подељено на три одсека:

- а) одсек за народно просвећивање,
- б) одсек за школе и
- в) персонални одсек.

При срезовима су формирани просветни одсеци са секторима.

⁴⁰ Закон о административно-територијалној подели НРС, Сл. гласник НРС бр.17, од 24. априла 1947.

⁴¹ МИАВ, фонд: Окружни народни одбор Ваљево (1944-1947), Одељење за просвету, Одлука од 28. децембра 1944, II V, кут. инв. бр.1

Такође по препоруци Повереништва просвете, ради целовитог спровођења "културно-просветних задатака", у скоро сваком месту Ваљевског округа, током 1945. године формирани су културно-просветни одбори. Број чланова одбора није био одређен и бирали су из редова грађанства, омладине и Антифашистичког фронта жена (АФЖ-а). По својој функцији били су "добровољни сарадници народних власти на просветном пољу". Културно-просветни одбори су деловали у Одсеку за народно просвећивање који је имао задатак да организује аналфабетске течајеве, народне универзитете, књижнице и читаонице, припрему и давање приредби од стране културно-уметничких екипа, приказивање биоскопских представа и фискултуру.

* * *

Културно-просветни одбор за Обреновац основан је и радио одмах после ослобођења. У Срезу је било 17 месних културно-просветних одбора и један срески. Срески просветни референт је била Олга Мићић, а секретар Мирко Ћургуз.

Народни универзитети и домови културе били су културно-образовна и политичка стецишта. Налазили су се у свим већим среским местима. Задатак ових установа био је, у почетку, популарисање народноослободилачке борбе, а касније им је рад проширен на разна предавања, организовање курсева (општеобразовних и стручних), литерарних вечери, излета и друго. У зависности од интересовања, при универзитетима су радиле политичко-социјалне, пољопривредне, здравствене, литерарне, историјске и природно-научне секције.

Зграда старе соколане претворена је у Дом културе где су одржаване све приредбе и предавања. Сала Дома је истовремено служила и за фискултуру. У осталим просторијама одржаване су пробе и смештене је техника. Према извештају о раду културно-просветног одсека за јануар 1946. године у Посавском срезу било је 14 домова културе.

У то време основни вид културног рада су била предавања. Према својој садржини била су васпитна и актуелна.

До фебруара 1945,⁴² Културно-просветни одбор (КНО) дао је 18 приредби у Обреновцу и једну у Ваљеву. Приредбе су биле колажног типа а програм су чинили одломци из познатих драма, рецитације, хорске песме и скечеви, а "све у духу народноослободилачке борбе". Уз сваку приредбу одржавани су пригодни поздравни говори. У овом периоду могу се издвојити, по својој садржини и посећености, две манифестације. Свечано је обележена годишњица Октобарске револуције, 6. новембра 1944, са поворком и митингом на којем су говорили многобројни говорници. Пригодно је, 26. новембра, организован пренос посмртних остатака обешених бораца НОБ-а, Владе Аксентијевића и Будимира Давидовића.

Једна од првих акција културно-просветног одбора у Обреновцу било је организовање радио службе која је вршила пренос програма Радио Београда, Москве, Слободне Југославије и Лондона. Због малог броја радио апарата (око 100) постављени су звучници по улицама преко којих су грађани Обреновца били у могућности да буду упознати са најновијим вестима из земље и света. Радио служба је такође преносила и значајније приредбе и "усмене новине".

У организацији културно-просветног одбора приказано је неколико филмова "за народ, војску и децу".

Веома активна је била "цртачка секција" која је израђивала слике Тита, Стаљина и других великана тога времена, али је исписивала и пароле за разне приредбе и потребе нових власти.

Поред Културно-просветног одбора града Обреновца, радили су и културни одбори Јединственог народноослободилачког фронта (ЈНОФ-а), "Железничара" и одбор у Забрежју при стругари "Симовић".

⁴² Сви подаци о раду Културно-просветног одбора у Обреновцу и местима Посавског среза преузети су из месечних извештаја о раду Одсека за народно просвећивање за 1945, из фонда Окружног народног одбора (ОНО) Ваљево - Просветно одељење, група III А-е, 1945, кут. инв. бр.6

Већ у јануару 1945. године почео је да ради Срески културно-просветни одбор, као и одбори у свим селима Посавског среза.

Приредбе и предавања

Приредбе су имале за циљ културно-уметничко уздизање и разоноду народа. Програми су разноврсни и пригодни. Извођачи су културно-уметничке екипе (друштва), или, како су називане "дилетантске групе", као и учитељи са својим ученицима. Према својој организацији, активности у селима су обично замирале у пролеће, јер је то период великих пољских радова.

Посебна пажња се посвећивала ваншколским активностима наставника. Већ у јануару 1945. године, на захтев Просветног одељења ОНО Ваљево, достављени су подаци за све наставнике Посавског среза, па тако видимо да је било 17 "народних школа" у којима су радила 64 просветна радника и да је њих 32 одржавало предавања. Посебно се издвајају Рада Марић са шест предавања и Загорка Р. Марић са пет предавања. Обе су радиле у школи у Ушћу. Затим следи Бранислава Станковић из Обреновца са четири предавања и Новак Дураковић из Орашца, такође четири.

Срески школски инструктор је обишао "народне школе", од 1. до 19. марта, и констатовао да су наставници у Срезу углавном прихватили "ново доба", да су активни и да су много допринели "да наш срез, како у сабирним акцијама, тако и у културно-просветном раду, предњачи у Округу". Такође додаје да "систематска пропаганда окупатора и народних издајника за време окупације, која је имала утицаја на известан број учитеља, тако да се они и данас држе политички резервисано... према данашњици се односе чиновнички и њихов рад ван школа своди се на извршавање наређења - без иницијативе су". На крају отворено, са пуним именом и презименом, прозива политички пасивне: Јоксић Светољуб, Трстеница; Јанић Радисав, Дрен; Дураковић Новак, Орашац и Дуловић Спасоје, Ратари.

Захваљујући обавези да организатори пре одржавања приредбе доставе програме Културно-просветном одсеку,

можемо да видимо шта се припремало и изводило. Уз неке програме писана су и образложења за поједине тачке, па је за приредбу коју је припремао Уједињени савез антифашистичке омладине Србије (УСАОС) у Дому III кварта, за 13. тачку "Врабац" у извођењу пионира написано: *"Напомињемо да ће врабац бити чисто политички, а у њему ће бити изражена политичка ситуација у свету и у нашој земљи. Цео програм одговара данашњој ситуацији".*⁴³

Март 1945. године био је изузетно богат приредбама и предавањима. Одржане су 22 приредбе и 19 предавања. У 13 места Посавског среза изведен је разноврстан програм. Када су предавања у питању, посебно се издваја Сकेла, у којој је за два дана одржано пет предавања: "Значај 27. марта", "Значај и циљ НО борбе" (иста тема, а два предавача), "Државни празник 27. март", "Суштина борбе и пример омладине". Обреновац је имао пет приредби које су извеле Дилетантска секција КПО (позоришне комаде "Госпођа министарка" и "Покојник") и Културна екипа КПО (реферат о 27. марту, хорске песме и рецитације: "Хеј Словени", "Сојуз", "Друже твоја кућа", "Руска песма", "Чујем војску", "На Берлин", "Песма о Волги", "Скините мараме црне"...))

Већи део оствареног прихода са приредби, одржаних у овом месецу, послат је као помоћ рањеним борцима.

У Обреновцу је свечано прослављен 27. март. Како је забележио Станоје Даниловић, а објавио недељник "Све за победу"⁴⁴ било је присутно *"преко 6000 душа... и нико од Обреновчана не памти да је икада оваква прослава у Обреновцу прослављена. У првим јутарњим часовима, по веселом изразу лица и одећи могло се назрети да ће прослава бити величанствена. Пролазници су се весела лица сретали, међусобно поздрављали и честитали један другом празник. Цела варош је искићена заставама које слободно лепршају. Народ пристиже са свих страна, појединачно и групно, носећи пригодно исписане пароле и слике: Маршала Тита, Стаљина, Рузвелта и Черчила.."*

⁴³ Исто, Месечни извештај о народном просвећивању за март 1945, кут. инв. бр. 6

⁴⁴ Недељник "Све за победу" (средином 1946. мења назив у "Напред") бр. 8, од 5. априла 1945. "Прослава 27. марта у Обреновцу", стр.1

Тачно у 11 часова говор је одржао Милан Марковић, секретар ЈНОФ-а, а потом п. пуковник Срба Јосиповић. Испред АФЖ-а је говорила Нада Марковић. Посебан утисак оставио је говор Марка Лазића који је *"упоредио слободарску борбу нашег народа, прошлост светског рада и садашњег, и однос реакционара према борцима из минулих ратова"*. Са овог збора упућени су поздравни телеграми Титу и другима. На завршетку митинга *"уз учешће целог народа"* отпевана је химна "Хеј Словени", а затим су се присутни упутили на *"житни трг где је до касно у ноћ трајало народно весеље"*.

У Дому синдиката, 17. марта *"некакви путујући артисти дали су приредбу са вашарским програмом"*. У Ваљевском округу у 1946. години гостовале су артистичка група "Амут", чешка група "Колорадо" и други. За своје представе ове групе су морале да добију одобрење од Просветног одељења у Ваљеву.

У априлу је одржано 11 приредби, а 13 предавања, најчешће су за тему имала потребу давања крви за рањенике, женско право гласа, задругарство, значај писмености..

Мај је по броју приредби и предавања био богатији. Наиме, одржано је 12 приредби и 24 предавања. Капитулација Немачке и историја 1. маја биле су главне теме.

У великој сали Дома културе у Обреновцу одржана је приредба 25. маја, посвећена рођендану маршала Југославије - Титу. Пре почетка програма, Грујић, повереник Озне (Одељења за заштиту народа), говорио је о маршалу. Мешовити хор Просветно-културног одбора извео је пет пригодних хорских песама, као што је *"Ми смо млада војска Титова"*, затим четири рецитације - биографије о Титу и три соло рецитације. *"Свечаност је завршена заветовањем омладине и наставника на ударнички рад и верност другу Титу"*.⁴⁵

У истом месецу, први пут после ослобођења, у Обреновцу су изведена два вокална концерта.

У јуну су за Обреновчане припремљене три приредбе. Пионири Обреновца су, 3. јуна, извели приредбу са

⁴⁵ Исто, бр. 16, од 31. маја 1945, *"Обреновачка гимназија слави Титов рођендан"*, стр.2

следећим програмом: хорске песме "Хеј Словени", "Звезда црвена", "После боја", "129. орловска дивизија", "Поход", "Варшава" и "марш на Берлин"; соло рецитације ("Крај колевке", "На вешалима", "Скините мараме црне"), вежбе са пушкама, две народне игре у костимима свих федералних јединица, скеч "Фриц у Мишоловци" и говор пионирке о раду пинира у Обреновцу. Са истим програмом пионири су, 18. јуна, гостовали у Срему.

На Видовдан, 28. јуна одржана је приредба чији је програм био: "Хеј Словени", "Сојуз", "Интернационала", "129. орловска дивизија", "Дурка", "Мијавељица", "Лепе Канонице", "Борјана" и "Смрт фашизму" - у извођењу пионира и великог мешовитог хора, хорска рецитација "Долази Црвена армија" и позоришна игра "Последњи сусрет".

И пионири из Стублина су одржали приредбу 28. јуна, са програмом: "Хеј Словени"; рецитације: "Другу Титу", "Борба хероја", "Смрт комунисте", "Сими Беговићу"; хорске рецитације: "Дивизија друга Тита", "Злочин четника у Вранићу"; позоришна слика "Непослушни Мирко". Приредба је завршена народним колима.

У Уровцима је Дилетантска група среске милиције извела приредбу: "Хеј Словени"; дует "Македонска песма"; скечеви "Код лекара", "Стара власт", "Лажови" и "Партизанска част".

Омладина Гимазије у Обреновцу дала је приредбу 15. јула на којој је поздравну реч одржала директорка Олга Мићић, а затим су уследиле хорске песме пионира "Хеј Словени", "Поход на Берлин", "После боја", "Црвена звезда", "Чапајев" и "Смрт фашизму"; соло рецитације: "Мајка на вешалима" и "Смрт партизана"; хорске рецитације: "Слобода" и "Ми знамо судбу" и позоришни комад "Крв народа".

- ... 1940 год.
- ПРЕДАВАЊА, ПРИРЕДБЕ, УМЕНЕ НОВИНЕ, ФИКЦИЈА, ФИЛМ
- 27-II-1946 год. Бањевско музичко друштво приредило концерт класичне музике
- 28-II-1946 год. " " " камерни концерт
- 2-III-1946 год. Омладинска приредба:
- 1/ "Нон пред стрељаном" - рец. слика
 - 2/ "Прича о једном комсомолцу"
 - 3/ "Песма о Тајину" - рец.
 - 4/ "Културни рад омладине" - предавање Драг. Вићина
 - 5/ "О песнику" - рец.
 - 6/ "Капуша" - позор. комад у 1 чину
- 3-III-1946 год. народни универзитет у Обреновцу приредио књижевно вече Јована Поповића, Бранка Попића, Оскара Давића и Душана Костића:
- 1/ Јован Поповић одржао предавање: 80 значају сусрета књижевника
 - 2/ Јован Поповић прочитао своју приповетку: "Хари Шихтер"
 - 3/ Душан Костић читао своје песме: "Изд глинском црквом", "Колона у ноћи", "Без сусрета" и "Упадица"
 - 4/ Оскар Давић читао своје песме: Балада о јуришу и плачу другарице Наде
 - 5/ Бранко Попић прочитао своју приповетку: "Пушачка прича" и песму: "Ој, јело вита зелена"
- Присутно: 500
- 4-III-1946 год. Приредба радне омладине музичке колоније:
- 1/ Хеј словени - хор
 - 2/ "Домовино наша" - рец.
 - 3/ "Лимна раду" - хор
 - 4/ "Из партизанског живота" - скеч
 - 5/ "Дует народних песама"
 - 6/ "Крв народа" позор. комад у 1 чину
- Присутно: 300
- 6-III-1946 год. обреновачка гимназија приредила Теријино вече:
- 1/ Милена Марковић, супл. одржала предавање о Терији Поповићу
 - 2/ "Менидба и удаба" позор. комад од Терије Поповића
- Присутно: 450
- 8-III-1946 год. Организација АФЖ приредила академију поводом прославе Дана жена:
- 1/ "Лимна жена" - хор
 - 2/ "О значају дана жена" - предавање Гадмиле-Беке Јовановић
 - 3/ "Мајка" - рец.
 - 4/ "Дотуцимо фашисте" - хор
 - 5/ Женски квартет певао нар. песме
 - 6/ "Успаванка" - дует
- Присутно: 750
- 10-III-1946 год. Пионирска приредба:
- 1/ Хеј словени
 - 2/ "Задачи такмичења" - Реферат
 - 3/ "О републики" - рец.
 - 4/ Нове пионирске игре
 - 5/ Фолклорна група пионира извела неколико народних игара
 - 6/ "Инвалид" - рецитација
 - 7/ "Сигнали" - вежбе са заставицама
 - 8/ "Палулице" - овалет
 - 9/ "Југославија" - рец. слика
 - 10/ "Дом будућности" - позор. игра у 3 слике од Чеде Вуковића
- Присутно: 750.

* * *

Од 25. маја до 25. јуна 1945, широм Посавине, одржана су следећа предавања: "Важност уредби које је донела народна влада" (Велико Поље - предавач Радослав Милутиновић, учитељ); "Удео омладине у четворогодишњој борби и њене дужности после рата" (Грабовац - предавач Светозар Поповић); у Забрежју је током јуна одржано више предавања: "Практично васпитање данашњег доба", (Константин Радовановић, учитељ), "Задачи јединствених синдиката (Александар Блажић); "Село тражи своје" (Рада Живановић); "Лондонска емиграција" (Димитрија Поповић); "Одузимања ратне добити стечене за време окупације" (Александар Блажић); "Политичка ситуација код нас и у свету" (Љубинић - Мирко Ћургуз); у Ушћу: "Истра као саствани део ДФЈ" (Раде Марић, учитељ); "Улога руске жене у Отаџбинском рату" (Загорка Марић, учитељица); "Моћ совјетске Русије у овом рату" (Раде Марић); Трстеница - "Стабилизација цена" (Живорад Драгачевац); "Сарадња села и града" и "О сарадњи одбора месних организација" (Светољуб Јоксић, учитељ); у Кртинској - "Економско питање" (Срета Каралић); "О јединству народа" (Милан Марковић); Звечка је организовала четири предавања: "Улога жене у изградњи наше државе" (Нада Ћирић, учитељица), "Изградња наше порушене државе" (Милан Марковић), "Развијање задружног живота у селу" (Рада Живановић), "О задацима жене у обнови земље" (Десанка Матавуљ); "Народна свест у ослободилачкој борби" (Стублине - Душан Дробњак); у Пироману су одржана три предавања: "О замени новчаница" (Раша Андрић), "О политичкој ситуацији" (Мирко Ћургуз), "Жена у данашњој борби" (Ката Тришић); "Политичка и привредна ситуација код нас" (Лончаник - Станоје Даниловић, учитељ); "Плодови НОБ" (Јошева - Слободан Рељић); "Важност ЦК у рату и миру" (Уровци - Миливоје Аврамовић).

И у току летњег распуста (школска година у "народним школама" овога среза завршена је 28. јуна, а у Обреновцу 16. јула 1945.), просветни радници су одржали читав низ предавања политичко-образовног карактера: Скела - "Народни устанак у Белој Цркви" (Лепосава Мазник, учитељица), "Политичка организација и значај ЈНОФ"

(Душан Ралетић); Пироман - "ЈНОФ и избори" (Никола Јововић, учитељ), Љубинић - "О образовању дечјих прихватилишта" (Ружица Ђургуз, учитељица); Велико Поље - "О образовању дечјих прихватилишта" (Калина Милутиновић, учитељица); Звечка - "Брак и породица у СССР" (Десанка Матавуљ, учитељица); Стублине - "Пионири у народноослободилачкој борби" (Душан Дробњак, учитељ); Кртинска - "Важност писмености" (Ангелина Калабур, учитељица); Орашац - "Значај школе и њено васпитање" (Новак Дураковић, учитељ).

Светосавске прославе у школама

Приредбе обележавања дана св. Саве у школама, по својој традицији, садржини и наглом прекиду припремања и извођења, биле су нешто јединствено.

Почетак 1946. године⁴⁶, што се тиче приредби, био је у знаку припрема светосавске прославе. У јануару 1946, године у Срезу је одржано укупно 47 приредби, укључујући и оне посвећене св. Сави.

У Ваљевском округу Савиндан је, 1945. године, свечано прослављени у школама, изузев школа у Посавском срезу. Наиме, школе у Обреновцу прекинуле су наставу 26. јануара, због појаве пегавог тифуса. Да би све протекло према утврђеним правилима, везаним за обележавање тога дана, Повереништво просвете - Одељење за основну наставу упутило је распис, 16. јануара 1945⁴⁷, Просветном одсеку Ваљево у којем пише:

"Светосавска прослава је одувек свечано прослављена у нашим школама. За време трогодишњег ропства, ова традиционална светосавска прослава у многим местима није могла бити изведена. Велики број наших школа непријатељ је разрушио и још већи број стрелјао и у ропство отерао. Он је, уништавајући наш народ, уништавао све наше културне тековине.

Данас, у слободи, коју нам је извојевала наша храбра Народно-ослободилачка војска са братском Црвеном

⁴⁶ МИАВ, ОНО Ваљево - Одељење за просвету, група IIIА - е, 1946, кут. инв. бр. 13

⁴⁷ Исто, група II В дел. бр. 98, кут. инв. бр. 2

армијом, све основне школе у Србији прославиће св. Саву на најсвечанији начин. У вези расписа овог Повереништва о светосавској прослави бр.57, од 10. јануара ове године, у местима где нема цркве, црквени обред извршити у школи. Прослава ће углавном обухватати следећи програм:

- 1) Црквени обред и сечење колача;
- 2) Химна: "Хеј Словени" и светосавска химна "Ускликнимо с љубављу";
- 3) Беседа;
- 4) Концертни део..."

Основне школе су за Савиндан 1946. године припремиле богат програм. Културно-просветном одсеку достављени су програми основних школа у: Обреновцу, (овде прилог: Програм светосавске прославе Државне народне школе у Обреновцу), Великом Пољу, Скели, Грабовцу, Дрену, Забрежју, Звечкој, Кртинској, Љубинићу, Јошеви, Орашцу, Пироману, Ратарима, Стублинама, Трстеници, Уровцима и Ушћу. Све школе, као да су хтеле да надокнаде пропуштено, имале су програм између 20 и 45 тачака. Спроводећи упутство од претходне године, светосавска прослава је почињала химном "Хеј Словени", затим је следила беседа о св. Сави (живот и рад), рецитације о св. Сави: "Растко", "Смрт св. Саве", народне приче, као "Свети Сава и лење жене", "Свети Сава и ткаља", а затим је програм био посвећен Титу, ослободилачкој борби и данашњици (партизанима, Трсту и Корушкој), а завршавала се народним колима и партизанским песмама.

П р о г р а м и

Приређаба у току месеца јануара 1946 године.

8-I-1946г. Дилетантска секција КНО приказала позор. комад "Вода са планине"

17-I-1946г. Дилет. секц. КНО приказала по други пут комад "Вода са планине"

21-I-1946г. Комеморација Јефиму:

- 1/ Читаво дело Владимира илина Јефима - предавање М. Ђирића
- 2/ прочитан одломак из роман "Хлеб" од А. Толстоја
- 3/ "Јенин ов погреб" од Бајковског - рецитација.

27-I-1946г. Ветосавска прослава основне школе:

- 1/ Државна химна
- 2/ прочитано предавање о Растку Неманићу добивено од прогв. одељ. ОНО
- 3/ "Растко Неманић" - рецитација / по Змају/
- 4/ "Вети Сава и мене жене" - народна прича
- 5/ "Нова школа" од Миле Алечковић - рецитација
- 6/ "Разговор с четом" од Б. Ђокића - хорска рецитација
- 7/ "Како умире партизан" - рецитација
- 8/ "Другови наши" од М. Дудића - рецитација
- 9/ "Борба хероја" - рецитација
- 10/ "Издајници" од чика Јове Змаја - рецитација
- 11/ "Наша Истра и корушка" - рецитација
- 12/ "Наша Истра" - хорска песма
- 13/ "Нашин партизан" - рецитација
- 14/ "Тенкиста" - рецитација
- 15/ "Зашто смо рушили" - сценски приказ Б! Ђокић.
- 16/ "Ми учимо руски" од Миле Алечковић - рецитација
- 17/ "Општа кућа" од Јусе Бенедовића - рецитација

27-I-1946 Ветосавска прослава гимназије:

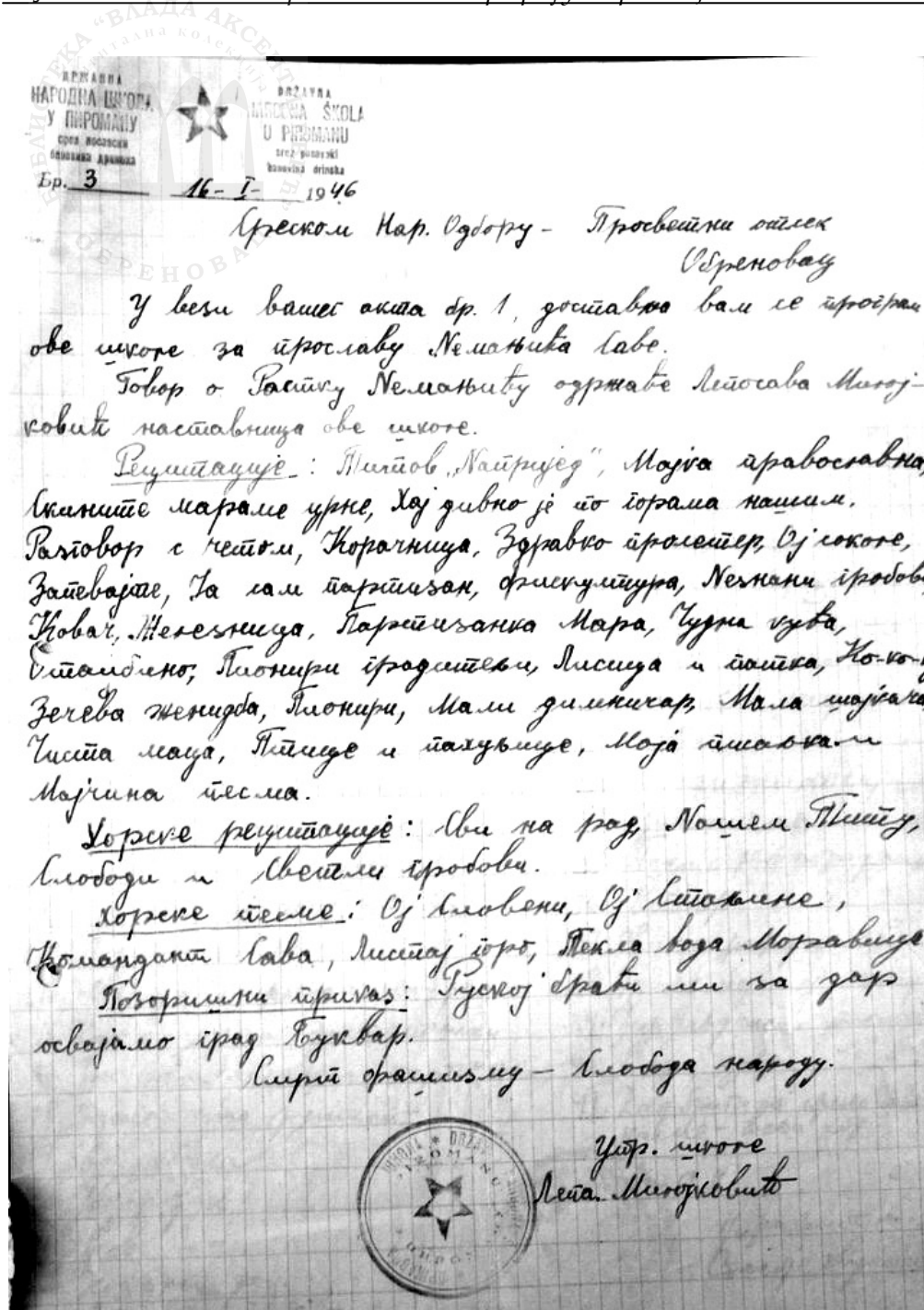
- 1/ Прочитано предавање о Растку Неманићу
- 2/ "Вети Сава и нерадне жене" - народна прича
- 3/ "Вети Сава благосиља децу" - рецитација
- 4/ "Истра" - симболична игра
- 5/ "Хеј словени" - симболична игра
- 6/ "Република" - рецитација
- 7/ "Везица слободе" - рецитативна слика од Б. Ђокића
- 8/ "Порука песнику" - рецитација од Б. Ђокића
- 9/ "Бранково коло" - игра
- 10/ "Фолклорна група средношколаца извела неколико народних игара
- 11/ "Падај сило и неправдо" - рецитација
- 12/ "Орхестар средношколаца свирао партизанске песме.

ПРОГРАМ УЧЕНИХ ЊОВИНА:

16-I-1946г.

- 1/ Калинин о васпитању - чланак из Моск. Правде
- 2/ "Тари и нови Обреновац" - чланак Панте Тојановића, студ.
- 3/ "Потпури партизанских песама" свирао омладински орхестар
- 4/ "Дует партизанских песама -
- 5/ "Титов напријед" од В. Назора

МИАВ, фонд: ОНО Ваљево, Одељење за просвету

МИАВ, фонд: ОНО Ваљева, Одељење за просвету

Ступањем на снагу Устава ФНРЈ, 1. фебруара 1946,⁴⁸ у глави В (Права и дужности грађана) члана 25 стоји: "Грађанима је зајемчена слобода савести и слобода вероисповести". У другом ставу истог члана пише "Црква је одвојена од државе". То је био толико страшан чин нове власти, јер је уствари извршена "забрана" традиције.

Прослава Савиндана одржана је и 1947. године у школама Ваљевског округа, али уз напомену да живот и рад Растка Немањића треба повезати са радом Ћирила и Методија.⁴⁹ За ову годину нема података о светосавској прослави у Посавском срезу.

Из извештаја за јануар 1946, види се да је неколико школа одржало приредбе и на Божић, као школа у Дрену, Великом Пољу, Уровцима. Достављени програми немају везе са даном када су приказани, тако је нпр. програм школе у Дрену следећи: "Хеј Словени"; рецитације "Смрт комунисте" и "зашто смо рушили"; скечеви: "Муја туца камен", "Рада Вурдељ" и "Код лекара" и слика "Смрт пролетера".

У фебруару, Ваљевско музичко друштво приредило је два концерта класичне музике.

За 29. новембар 1946. године у основним школама на свечаним академијама извршен је пријем нових чланова у Савез пионира. Том приликом су пионири положили свечане заклетве.

Што се тиче предавања, почетак 1946. године је обележен великим темама из политике: значај Устава ФНРЈ и аграрна реформа. Новина је, да је поред наслова теме, имена предавача, броја присутних, навођена и описна оцена - нпр. "успех предавања задовољавајући", "предавање успело". На оцену је утицао и број диспутаната. Поред ових главних тема говорило се и о сузбијању шпекулације и привредне саботаже, о акцији помагања ЈА и о плаћању пореза.

⁴⁸ Устав ФНРЈ, Сл. лист ФНРЈ бр. 10, од 1. фебруара 1946.

⁴⁹ МИАВ, фонд ОНО Ваљево - Одељење за просвету, Упутство Министарства просвете, група ШБ, дел. бр. 1382, кут. бр.15

На 11 народних универзитета у Срезу, јануара 1946. одржано је 21 предавање, а било је присутно 1300 слушалаца.

Већина предавања у марту била је посвећена значају прославе Дана жена. Највеће посете забележене су у Обреновцу. Народни универзитет у Обреновцу, 3. марта, приредио је књижевно вече Јована Поповића, Бранка Ћопића, Оскара Давича и Душана Костића. Јован Поповић је одржао предавање "О значају сусрета књижевника с народом" и прочитао своју приповетку "Хари Шихтер"; Душан Костић је читао своје песме "Колона у ноћи", "Без сусрета" и "Упадице", као и Оскар Давичо - "Балада о јуришу и плачу другарице Наде"; и Бранко Ћопић, који је прочитао своју приповетку "Пушачка прича" и песму "Ој, јело вита зелена" (800). На предавању о колхозима и совхозима, које је одржао наставник Арсенијевић са Војно-политичке школе (боравио у Русији од 1927. до 1945.), такође је било присутно 800 слушалаца, а на предавању "Значај прославе дане жена" Радмиле Коке Јовановић (750).

Април је био у знаку предавања из здравства и ветеринарства. Говорило се о заразним и епидемичним болестима код деце и одраслих, заразним болестима живине и свињској кути. Поред ових предавања у свим селима су одржане конференције о акцији прикупљања текстилних отпадака и о хватању Драже Михаиловића.

Кључна политичка тема био је Трст и Јулијска крајина. У Народном универзитету у Обреновцу, 4. априла, Михајло Петровић, уредник "Политике" одржао је предавање које "је успело преко сваког очекивања" јер је било више од 900 слушалаца. Овом предавању присуствовао је и дописник танјуга из Трста - Штока који по први пут борави у Србији. Поздрављен аплаузом "истакао је своју радост што је баш приликом своје прве посете дошао у Посавину у којој је 1941. год. организован први партизански одред и отпочела организована борба противу окупатора које је узела размере народног устанка. На крају је говорио о борби народа Јулијске крајине и завршио речима "Трст је наш и биће наш. У противном, цео народ Трста и Јулијске крајине поново би листом отишао у партизане". Завршетак говора поздрављен је бурним аплаузом и

поклицима... и предавање се претворило у бурне и невиђене спонтане манифестације за Трст и Јулијску крајину".

У мају је у свим местима у Посавини одржано предавање о значају и заштити шума. Највећа посета је забележена у Обреновцу, а предавање је одржао Жика Новаковић.

Анализом тема предавања може се уочити да су до септембра 1946. године одржавана без плана и припрема, у зависности од личног интересовања предавача и његове самоиницијативе. Од тада има "више система и једнообразности" па се истом темом "покрива" цео Округ. Све је мање садржаја из природних наука и уметности, а све више о политичким проблемима и изградњи земље.

Ипак, када се сумирају резултати предавања одржаних у Ваљевском округу, општа је оцена да је број предавања и слушаца био највећи у Посавском срезу. Запажене су и веома успешне књижевне вечери.

Библиотеке, читаонице и штампа

По ослобођењу истрајно се радило на оснивању књижница, читаоница и набавци књига, чији је фонд прилично оштећен, што већина основних школа у извештајима о причињеној ратној штети посебно помиње. Сеоске књижнице и читаонице најчешће су се налазиле у школама. Књижни фондови су обогаћивани доделом књига од Министарства просвете, куповином и поклонима дародаваца.

Библиотека и читаоница у Обреновцу у почетку је била у Омладинском дому и имала око 600 књига.⁵⁰

Срез је имао 17 књижница са 1458 књига и две читаонице.⁵¹ Посетило их је 409 читалаца и узело на читање 466 књига, 135 листова и 27 часописа. Купљено је 155 књига, 500 брошура, 15 часописа. Поред Обреновца, највише штампаних ствари набавило је Ушће, а највише се тражила тематика из НОБ-а и Совјетског савеза.

⁵⁰ Исто. "Месечни извештај о раду Културно просветног одбора од ослобођења до данас", а достављен је 4. фебруара 1945, кут. бр.6

⁵¹ Исто, група IIIА-е) Месечни извештаји и културно-просветном раду у Посавском срезу уа I-V месец 1946, кут. инв. бр.13

Свако среско место је имало књижницу. Поред куповине књига и штампе, основни посао је био издавање књига на читање. Попис скромног броја књига предат је јануара 1946. године: Велико Поље - 97, Грабовац - 162, Дрен - 98, Забрежје - 234, Звечка - 150, Јошева - 105, Кртинска - 35, Љубинић - 70, Обреновац - 620, Орашац - 57, Пироман - 62, Ратари - 70, Скела - 80, Стублине - 230, Трстеница - 232, Уровци - 60 у Ушће - 36. Истог месеца, у Обреновцу је 98 читалаца прочитало 134 књиге. Само Обреновац и Забрежје су имали читаонице.

Све књижнице су, према материјалним могућностима, набављале књиге. У фебруару је фонд књига повећан у Обреновцу на 770, Забрежју - 270, Орашцу - 100 и Скели - 189. У марту је обреновачка књижница имала 800 књига, а 330 читалаца је прочитало 334 књиге. У току месеца укупно је у Срезу купљено 291 књига, а највећу продају забележио је недељник "Напред". Према извештају из априла види се да је број књига у већини места удвостручен: Велико Поље - 160, Забрежје - 338, Обреновац - 825, док је књижница у Орашцу повећала број књига на 217.

У то време су постојале, али не у свим местима, и читалачке групе за научну и белетристичку литературу. Укупно су имале 638 читалаца.

У извештају из марта 1947. године пише да је библиотека у Обреновцу смештена у приватној згради и да је имала једну просторију. Уз библиотеку са 488 књига, 9 листова и три часописа, постојала је и читаоница. Радилa је два пута недељно од 16 до 19 часова, а читаоница је радила сваког дана од 14 до 20 часова. Библиотека се издржавала од чланског улога. Имала је једног библиотекара и два помоћника који су радили бесплатно. Из средстава библиотеке плаћано је само лице које је радило у читаоници. Библиотеком је руководила управа библиотеке. Издавање књига вршило се по књизи инвентара - задужења, уз потпис читаоца. Право задржавања књиге било је 15 дана. Књиге су сређене по азбучном реду. Картотека књига и читалаца није постојала. Библиотека и читаоница су добро посећене, претежно од стране средњошколаца, просечно око 480 читалаца. Пошто је извештај рађен у марту наведено је да је

читаоница забележила нешто слабију посету јер није било огрева, па се просторија није грејала.⁵²

По захтеву Министарства просвете - Комитета за културу и уметност - Београд достављени су подаци о библиотекама и дилетантским позориштима у Округу ваљевском упоређени између 1938/39. и 1945/46. године. Из извештаја који је доставио Просветни одсек у Обреновцу, табеларно урађен, сазнајемо следеће⁵³:

ред. бр.	БИБЛИОТЕКЕ	Културно-просветни рад 1938/39.	Културно-просветни рад 1945/46.
1.	Укупан број библиотека: а) сеоске б) градске	а) 11 б) 1	а) 16 б) 1
2.	Структура: а) масовне б) стручне	а) 12 б) -	а) 17 б) -
3.	Књижни фонд: а) књиге б) периодика	а) 641 б) 5	а) 2450 б) 24
4.	Број читалаца по друштвеним класама: а) омладине б) радника в) земљорадника г) интелектуалаца	а) 10 б) 40 в) 75 г) 425	а) 904 б) 329 в) 593 г) 977
5.	Број посуђених књига	395	2017
6.	Број особља	2	19
7.	Приходи: а) од читалаца б) од државних власти в) остало	а) 2500 б) - в) -	а) 25000 б) 5000 в) 10000
8.	Расходи: а) за набавку књига б) за остале потребе в) персонални издаци	а) 2500 б) - в) -	а) 30000 б) 4000 в) 6000

Поређење за рад позоришта није могло да се направи, јер 1938/39. позорише у Обреновцу оно није ни постојало. Из дописа се види да је радило 8 дилетантских позоришта, да су у периоду 1945/46. година извели 132 представе; да је

⁵² Исто, група А-б, дел. бр. 8996, од 18. марта 1947, кут. инв. бр.15

⁵³ Исто, група ПД, дел. бр. 8632, од 20. априла 1947, кут. инв. бр.15

било 24810 посетилаца; број седишта 400, да је расход 77454, а приход 102858 динара.

Популарна штампа остваривала се кроз усмене и зидне новине, као почетне форме, које крајем 1946. губе значај и примат преузима излажење новина у округу и дистрибуција остале дневне и недељне штампе.

Групно читање новина, или тзв. усмене новине, само је повремено приређивано 1945. и делом 1946. године. У јануару 1946. године од стране 45 сарадника приређено је 5 усмених новина, а присуствовало је 1100 слушалаца.

Из техничких разлога, штампање новина је било немогуће (у Округу је постојала само штампарија у Ваљеву), па су по препоруци ЈНОФ-а у осталим срезovima објављиване зидне новине. Оне су обрађивале актуелне теме и проблеме места у коме су излазиле, затим школе, предузећа, а нарочито о деловању политичких и друштвених организација, органима народне власти, објављивани су литерарни радови, текстови о истакнутим појединцима (ударницима и добровољним даваоцима крви), о спортским такмичењима, пољопривреди и др. Излазиле су 15-дневно или месечно. Зидне новине су биле важан облик народног просвећивања.

На изради 76 бројева објављених у Посавском срезу, јануара 1946, учествовало је 912 сарадника. У току месеца априла издато је 107 бројева зидних новина и то 45 школских, 30 омладинских и 32 броја радничких. У њиховој изради учествовало је 1035 сарадника. Радила је 41 читалачка група са 450 читалаца.

Основни вид пропаганде била је штампа.

Према извештају из јануара 1946. у Срезу се продавало 730 различитих листова, а најтраженије су биле "Дуга" и "Звезда". Од дневних и недељних новина најбоље су се продавале "Борба" и "Политика" по 1100 примерака, "Глас" (600), "Све за победу" (касније "Напред" 700), "Јеж" (600), "Сељачка борба" (500), "Село" (350) и "Република" (250). Посматрано по местима, Обреновчани су највише куповали "Борбу"; "Глас" у Звечкој; "Политику" у Забрежју, Пироману и Ушћу; "Све за победу" у Забрежју и Пироману... Дневno је по Срезу "растурано" око 5200 листова. На исти начин је достављено 24 часописа, 150 књига, 250 брошура

"за народ" и 15 позоришних комада. Штампала се растурала преко продавница, а најчешће колпортера.

Податак да је "Напред" био један од најпродаванијих листова не чуди, јер није било броја у периоду од 25. маја до 1. октобра 1946. у којем није изашао текст о омладинским радним бригадама.

Напис "Завршени су радови на прокопавању Посавских канала" доноси нам обиље података, па сазнајемо да се, од 25. маја до 1. октобра, у Посавини радило на исушивању 4000ha. Била је друга омладинска акција, по броју учесника, после "Омладинске пруге". Учествовало је 3709 омладинаца из 10 округа Србије и Војводине. Прокопано је 17 канала у дужини од 41km. Како даље пише у "Напреду", *"Посавски канал био је права животна школа за нашу омладину, место где се она учила да ради за добро нашег народа, место где је кроз интензиван културно-просветни рад сваки омладинац имао могућности за своје лично уздизање и усавршавање. То потврђује 200 васпитних часова одржаних међу омладинцима на каналу, 53 читалачке групе, 88 зидних новина, 14 издатих бројева листа Посавски канал, 23 приредбе."*⁵⁴

О догађајима у Посавини за "Глас" и "Политку" извештавао је дописник Мирко Раонић, Рада Живановић за "Борбу" и "Глас" и Раша Андрић за "Напред".

У целом Срезу, односно само у Обреновцу радиле су четири књижаре у својини⁵⁵: 1. Народног фронта Среза посавског, 2. Јелице Димитријевић - Ловрић, 3. Јованке Кимерл и 4. Александра Тајкова.

У периоду од 1. децембра 1946. до 1. јанура 1947. године одржана је изложба књига објављених после ослобођења. Изложбу је видело само 280 посетилаца и продато само 170 књига, "што значи да изложба није довољно популарисана у града ни у околним селима".⁵⁶

⁵⁴ Недељник "Напред" бр.89, од 6. октобра 1946, стр.1

⁵⁵ МИАВ, фонд ОНО Ваљево - Одељење за просвету, група ПВ, дел. бр. 2441, од 21. октобра 1946, кут. инв. бр.11

⁵⁶ Недељник "Напред" бр.105, од 1. јануара 1947, стр.7

Биоскопи и радио преноси

У Посавском срезу, односно у Обреновцу, постојао је само један биоскоп са тон-апаратуром и у приватном власништву Димитрија Ристића (касније назван "Победа").

Биоскопски репертоар је, за оно време, био разноврстан, занимљив и актуелан. Уз сваки филм приказивани су журнали са вестима из земље и света. Биле су заступљене филмске продукције, претежно, земаља савезника, па су се могли видети руски, односно совјетски филмови, амерички, енглески, француски, а "провукао" би се по који шпански и италијански филм. Филмова наше продукције није било. Може се рећи да је постојала слобода избора репертоара, да би средином 1945. године почело "лагано" усмеравање и пропаганда за гледање совјетских филмова. У том смислу, може се протумачити објављена "нотица" учитеља Живка Р. Адамовића о филмском репертоару у Обреновцу, где констатује да је наша публика током рата *"кљукана лошим филмовима"*, да је публика жељна добрих филмова, да се филмови у Обреновцу ретко приказују, и то *"неке трице без уметничке вредности"*, не желећи дубље да улази у разлоге, али ће се јавити *"доцније... и иступити оштрице"*.⁵⁷

Пред крај 1946. године кино-апарат обреновачког биоскопа се покварио, тако да филмови нису ни приказивани.

На основу сачуване архивске грађе урађен је репертоар обреновачког биоскопа. Јуна 1945. приказан је филм "Контрабанд" и журнал. Јануара 1946. приказани су филмови: "Африка је слободна", "Борба на југу" и "Контрабанд"; и фебруару: "Премијера љубави" - 523 гледаоца, "Четири срца" - 552, "Безимени" - 572, "Без мираза" - 500. Од журнала приказане су "Филмске новости" и "Слободан свет". Судећи према броју гледалаца - 5500, филм је, у марту, био највећи културни догађај Обреновачана. Филм "Стаљинград" је одгледало 3500 гледалаца, а два енглеска филма "Бочни напад" и "Човек у сивом" - 2000. У априлу су приказани "Рандучево" (682),

⁵⁷ Недељник "Све за победу" бр. 20, од 28. јуна 1945, "Филм у Обреновцу", стр.4

"Зелени пакао" (838), "Најезда" (1416) и "Двобој" (680). Уз филмове су приказана два журнала "Слободан свет" и "Руска уметност 17. века". Укупно је било 3616 гледалаца. На репертоару биоскопа у мају су били филмови: "Карел и ја" (870), "Сигнал из Алжира" (754), "Волга, Волга" (723), "У вртлогу страсти" (680) и журнале "Новости дана" и "Слободан свет".

Обреновац је имао пријављена 102 радио апарата и 8 звучника, у Забрежју један радио у својини предузећа, и у Кртинској један. Преко звучника на улицама, у пазарне дане, становници су имали прилике да буду обавештени о месним и осталим вестима. Лета 1946. године највише се слушао пренос суђења Дражи Михаиловићу.

Културно-уметничке екипе

Почетком 1946. године у Посавском срезу је радило 13 дилетантских група које су одржале 47 приредби а било је 10000 посетилаца. Њихов број се стално мењао. За март је наведено да постоје 22 културно-уметничке екипе са 250 чланова, и то једна пионирска са 45 чланова, две екипе одраслих и 19 омладинских са 135 чланова. Дате су само три приредбе - позоришни комади, Нушићев "Др", Кочићев "Јазавац пред судом" и Стеријина "Удадба и женидба".

Забележено је да су културно-уметничке екипе Среза у марту 1946. године дале 27 приредби за народ "које нису имале неке нарочите уметничке вредности".

Постојала су два хора и само њихова два наступа у јануару је слушало 1000 посетилаца.

Фискултура

Рад на омасовљењу спорта, такође је био у надлежности Одсека за народно просвећивање. Овом послу приступало се веома озбиљно и већ у јуну 1946, основани су фискултурни одбори. У Посавском срезу су већ постојала два фискултурна друштва: у Обреновцу и Забрежју, чији се број чланова кретао од 46 (у јануару 1946.) до 150 (у мају исте године). Највише се радило на слетским вежбама, а од спортских дисциплина фудбал је био најпривлачнији.

"Раднички" из Обреновца, поред "Будућности" из Ваљева, био је најјача екипа у Округу.

Лист "Напред" објавио је репортажу М. Раонића "Велика пионирска смотра у Обреновцу" о одржаној пионирској смотри пионирског савеза у Обреновцу, 9. јуна 1946. године. Преносимо само део:

"... Још од раног јутра на улицама Обреновца примећене су велике групе веселих пионира обучених у беле кошуље и кратке црне панталоне а пионирке у белим блузама и плавим сикњицама са пионирским марамама око врата. Све су те групе журно одлазиле у правцу ф.д. "Радничког". Већ око 7 часова било је на игралишту око 1.000 пионира и пионирки, који су у дивном реду сврстани пошли у правцу вароши на челу са заставама и музиком. Тротоари Обреновца били су пуни народа, који је одушевљено поздрављао дефиле свог највећег блага, своје деце, својих омиљених пионира. А пионири свесни свога лепог устиска марширали су гордо и поносно са осмехом на уснама.

После подне у 5 часова, истога дана, пред 2.000 гледалаца пионири су извели вежбе које су на присутне оставиле дубок утисак.

Једна од најузбудљивијих тачака била је предаја заставице пионирима од стране Дане Благојевић, као вечан спомен на свог погинулог сина, првоборца за слободу Драгана Благојевића..."⁵⁸

Јула 1945. године, тачније 21. и 22. у Обреновцу је одржан окружни слет. Програм слета је плакатиран.

Фискултурници из Обреновца такмичили су се и на страни. Поводом дана ослобођења, у Ваљеву је 15. септембра одржан фискултурни слет на коме су Посавци однели победе у трчању на 1500м (сва три места, а први, Десан Симић победио је са временом 4.21,30 мин); исто и на 60м, жене (прва Савка Љубичић са временом 9.6 мин); у вежбама на разбоју *"показали су ванредну спретност"*.⁵⁹

У марту 1946. године, "Раднички" из Обреновца одиграо је три утакмице и постигао следеће резултате: Раднички - Будућност (Ваљево) 1:1, Раднички - Слобода (Београд) 2:0, Раднички - Бродарац (Београд) 1:1, у априлу

⁵⁸ Исто, бр. 73/46, напис М. Раонића "Велика пионирска смотра у Обреновцу"

⁵⁹ Исто, бр. 87, од 21. септембра 1946, стр.6

две утакмице: Раднички - Јединство (Београд) 4:1 и Раднички - Железничар (Лајковац) 4:0.

За утакмицу из септембра, ФД Раднички - ФД Железничар (Лајковац), када је победу однео домаћин са 4:1, извештач Д. Томанић је написао, да је судија Јелић "погрешио што је досудио гол за Железничар, мада је голман ухватио лопту 15цм испред линије, што он са центра није могао оценити. Због тога препоручујемо судијама да за време игре буду покретљивији и прате игру, како не би доносили погрешне одлуке."⁶⁰ Недељу дана касније, "Раднички" је гостовао у Ваљеву и изгубио од "Будућности" са 4:1.

... И ово је култура

Иако мало место од око 5500 становника, Обреновац је имао велики број кафана.⁶¹ Осврт Б. Дацковића на кафански и ноћни живот пружа нам податке и о овој врсти "културног живота" Обреновчана. Цео текст је "упакован" у бригу за "народно здравље", јер су кафане у Обреновцу "обично неуљудне, нехигијанске, права легла болештине". Аутор на основу статистике ("уколико је тачна, јер сваки дан ничу нове кафанице") прави слику града и извлачи закључке о хигијени у граду: "Обреновац броји 580 домова и има 79 кафана, што значи да је у свакој седмој кући, просечно, кафана. Када узмемо да Обреновац броји око 5500 становника, видимо да на сваких 70 мештана (рачунајући ту и децу и старце) долази по једна кафана. Од тих 79 кафана, 24 раде бесправно штетећи државне интересе." На овоме се не завршава анализа, већ аутор коментарише тежак живот становника - недостатак стамбеног простора ("свака мало боља просторија је кафана" или како је њени власници и посетиоци у жаргону зову "бункер"), лоша исхрана (месо не може да се набави за домаће потребе, а "у скоро свим кафанама Обреновца пече се печење и ђевапчићи!"), високе цене (као пример наводи се кафана "Берза" у којој 1кгр. печења кошта 140 динара). Што се тиче морала, кафане (ту се ограђује са 'не све') штетно утичу на

⁶⁰ Исто бр. 88, од 28. септембра 1946, стр.6

⁶¹ Исто, бр. 29, од 30. августа 1945, "Разорно дејство великог броја кафана у Обреновцу", стр.4

становништво, поготову оне у којима раде "музичке капеле", разне трупе, и келнерице - а све је то *"што трује нашу омладину - развратни кафански живот"*. Излаз се види у отварању дома за радничку омладину, а Обреновчани *"би могли мирно да спавају, да им не смета ларма која траје до дубоко у ноћ, јер сви раде преко одређеног времена"*.

* * *

У броју 24. недељника "Све за победу", од 26. јула 1945. године објављена је занимљива колумна, непотписана, под насловом *"Обреновац: Ваљево"* где се анализира однос Обреновчана и Ваљеваца, уз напомену, у уводу, да се успело у изградњи братства и јединства наших народа и да би се пребродиле све *"сурењивости разних шовинистичких и реакционарних клика"*, док *"Обреновац и Ваљево не могу да преброде старе размирице, које и данас понекад избијају у отворену нетрпељивост. То је наследство и једног и другог града од говорника са изборних говорница, који да би добили гласове на изборима употребљавали као "успешно средство": изазивање нетрпељивости и истицање непотребне предности. То је наследство од оног безброја туча и разбијених глава са спортских терена, када се нису бирала средства за победу једног или другог града. То су оне трговачке сурењивости у престижу капитала преношене од оца на сина... Ривалство сведено на подсмешљивост и тумачење грешака са: "То могу само Ваљевци, односно Обреновчани", нездраво је... Добар пример за ову нетрпељивост је и културно-просветни рад. Свака грешка једних или других слика се необјективношћу и неком професионалном, нездравом критиком..."*

* * *

Посавски срез, односно Обреновац је у 19. веку и све до 1947. године припадао је Ваљевском округу, тачније до доношења Закона о административно-територијалној подели НР Србије 24. априла 1947. године (Сл. гласник НРС 17/47), а од када административно припада Београду.

